

У нумары:

Чытач і беларускамоўныя выданні

Беларуская перыёдыка ў бібліятэках: падпіска, попыт

Стар. 4

Мінулае і сённяшняе Гродна

«Гродна руйнуюць!» — ініцыятыўная група кінула кліч SOS у Інтэрнет. Што сапраўды адбываецца ў горадзе?

Стар. 8-9

Ці спрачаюцца пра густы?

Падборка міні-рэцэнзій на шэраг кніг беларускіх і замежных аўтараў, агляд 5-ых нумароў часопісаў "Полымя", "Малодосць" і "Нёман"

Стар. 12-15

Рэха лімаўскіх публікацый

Завяршэнне дыскусіі пра Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага глядача

Стар. 16

Літаратурны турызм

Пра турысцкія маршруты па родных мясцінах Ігната Ходзькі, Ігната Дамейкі

Стар. 22-23

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:

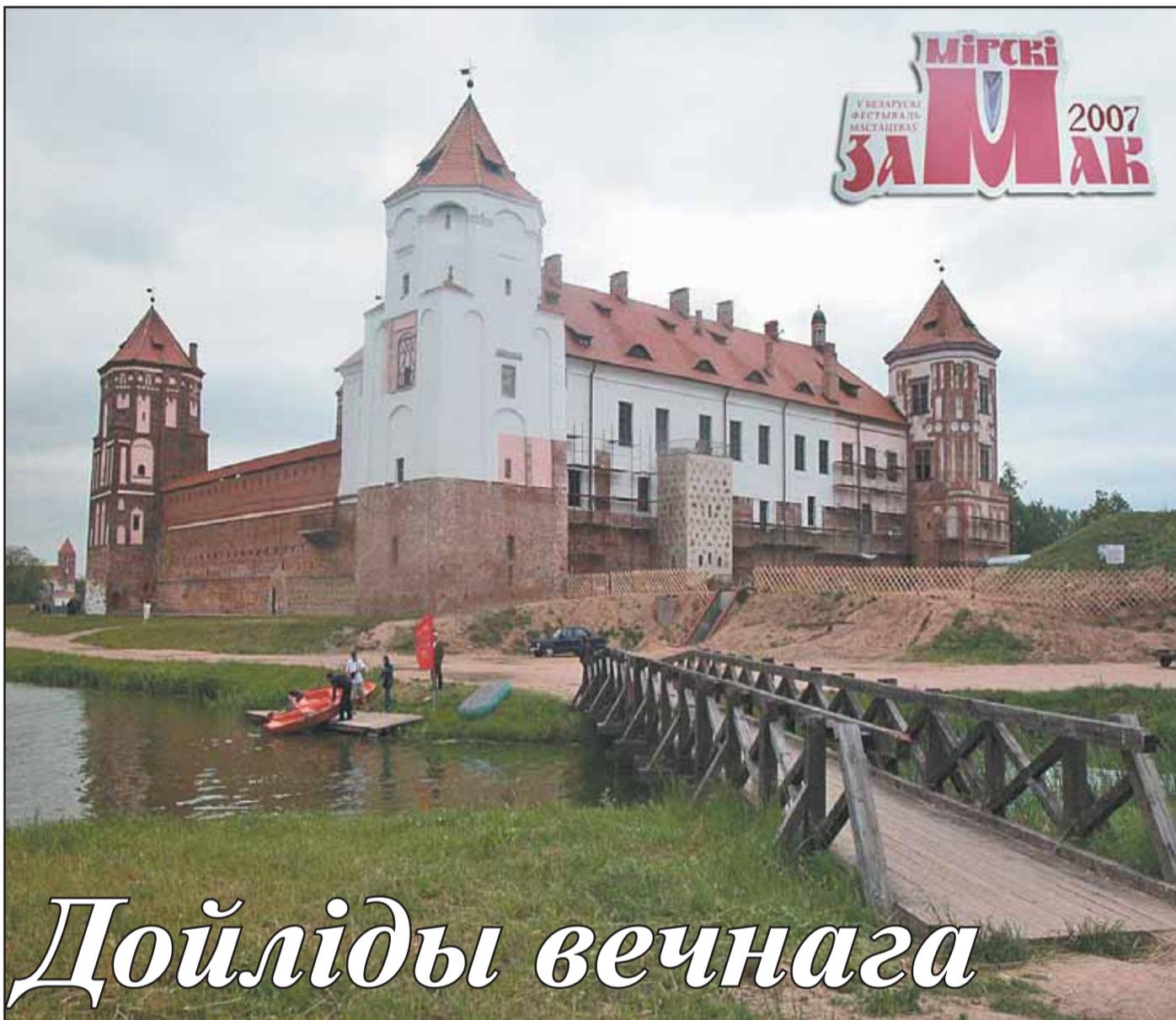
1 месяц — 5400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 6960 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4000 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 5640 руб. Падпісны індэкс — 63880

Дойліды вечнага

Дзве музы знітоўвалі поліфанію фестывальнага дня: музыка і архітэктурна. І тая, і другая нагадвалі пра сябе: у размовах — вядомым крылатым параўнаннем высокіх узораў дойлідства са спыненай, застыглай музыкай; у вобразах мастацкай фатаграфіі на выстаўцы "Мірскі замак — крыніца натхнення"; у дакладах ўдзельнікаў навуковых чыганняў "Архітэктурная спадчына Беларусі — канстанта памяці"...

Дый наогул, у атмасферы традыцыйнага ўжо фестывалю мастацтваў, які на самым пачатку лета праходзіць у старажытным мястэчку Мір, сумоўе муз адчуваецца асабліва ярка. Бо што тут казаць — само сабой зразумела і відавочна: архітэктурна — гэта ж не толькі "застыглая музыка", як вобразна было калісьці заўважана. Архітэктурна — гэта нязменная спадарожніца музыкі. Бо менавіта адмысловы інтэр'ер залы або кампактная забудова адкрытай гарадской плошчы, удалая арганізацыя навакольнай прасторы падтрымліваюць гучанне інструментаў, хору, галасоў салістаў. Бо дзе б канцэрт ні ладзілі: ці то ў памяшканні, ці то пад адкрытым небам, — уплыў працы архітэктараў пэўным чынам адбываецца на ўласна музычных уражаннях.

Так, атмасфера фэсту "Мірскі замак", сімвалам якога зрабіўся найвыдатны помнік беларускага дойлідства XVI — XVIII стагоддзяў, міжволі настройвае на думкі пра сумоўе муз. Прыемна заўважаць, як старажытнае мястэчка разам з неацэннай архітэктурнай спадчынай перажывае сваю другую малодосць. Як імкліва ў гэтым асяродку адраджаецца і набывае новае дыханне ўсё сваё, на доў-

гі, доўгі час несправядліва занябанае, адрынутае: вялікая драматычная гісторыя, багатая размаітай культура, даўняя спадчына — прынамсі, спадчынны еўрапейскі пласт нашай музычнай культуры. Прыемна зазначаць, што сёння ў наш гістарычны і культурны досвед разам з адноўленымі старонкамі былога арганічна ўваходзіць яскравы свет фестывальнага жыцця. Бо рэгіянальны фестываль мастацтваў у Міры — ужо не выпадковасць: сёлета ён праходзіў пяты раз. Арганізавалі яго, як заўсёды, Міністэрства культуры краіны, Гродзенскі аблвыканкам, Карэліцкі райвыканкам, Мірскі пасялковы савет і, вядома ж, ініцыятар і ўдзельнік свята — Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Міхала Фінберга. З добрымі традыцыямі гарманічна спалучыўся абноўлены змест праграмы "Мірскага замка-2007", чыннікі якой прысвяцілі яе песнярам-юбілярам Янку Купалу і Якубу Коласу.

Першая фестывальная раніца, хця і ўяўляла сабою хмура-халоднае выключэнне ў чарадзе пагодлівых і спякотных дзён, парадавала. Адбылося знаёмства з работамі ўдзельнікаў народнага фотаклуба "Гродна", выступілі камерныя калектывы, якія працуюць у складзе Нацыянальнага канцэртнага аркестра, — Ансамбль кларнетыстаў, Струнны квартэт. Мястэчка расквецілі стракатая фарбы кірмашу. А ў амфітэатры загучалі "Напевы Карэліччыны" — вялікі разнажанравы канцэрт наладзілі тут мастацкія калектывы раёна.

Але ўрачыстае афіцыйнае адкрыццё фестывалю адбылося пазней — праграмай з удзелам усіх камерных калектываў знакамітага аркестра, якія прадставілі ў мясцовым ДOME культуры творчасць двух таленавітых прадстаўнікоў роду Радзівілаў: Мацея (1751 — 1821) і Антонія (1775 — 1833). Яскравыя выступленні

сталічных артыстаў працягваліся ля муру Мірскага замка. Вечар на вольным паветры распачаў ансамбль традыцыйнага джазу "Рэнесанс". Затым на фоне старажытных сцен разгарнулася новая праграма Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі — "...Каб песняй напоўніць нябёсы", прымеркаваная да юбілею класікаў айчынай літаратуры. А на змярканні, як гэта было і летась, адбыўся своеасаблівы творчы эксперымент: супольнае выступленне двух разнажанравых калектываў — пад рубрыкай "Дыялог супрацьлегласцей". Год таму "музычнымі апанентамі" былі Біг-бэнд пад кіраўніцтвам М. Фінберга і Акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырмы на чале з Л. Яфімавай. Сёлета сцэну з джазавымі музыкантамі падзялілі артысты-цітовічаўцы — Нацыянальны акадэмічны народны хор Беларусі, якім кіруе М. Дрынеўскі.

Праміннула нядоўгая чэрвеньская ноч — і свята ля Мірскага замка прадоўжылі народныя майстры, удзельнікі відовішчнага рыцарскага турніру, артысты. Галоўнай імпрэзай другога фестывальнага дня стаўся гала-канцэрт калектываў і салістаў Гродзенскай абласной філармоніі "Песняры беларускай душы". Ён таксама прысвячаўся юбілею нашых вялікіх паэтаў.

• Падчас мірскіх навуковых чыганняў, якія ладзіліся ў межах фестывалю і называліся "Архітэктурная спадчына Беларусі — канстанта памяці", не-не дый згадвалі пра сумоўе дзвюх муз. І пра тое, што і музыка, і архітэктурна здатныя праз многія стагоддзі ўплываць на чалавека. Так, створанае кампазітарам і дойлідам, перадаецца з пакалення ў пакаленне. Гэта каштоўнасці вечныя...

С. БЕРАСЦЕНЬ

Фота В. Кавалёва

Песні роднай сталіца — Маладзечна — прымае гасцей. Увечары на цэнтральнай плошчы горада і прылеглых вуліцах збярэцца іх разам з месцічамі некалькі тысячы. Бо сёння, 15 чэрвеня, вялікім святочным праграм, прысвечаным 125-годдзю песняроў зямлі нашай, урачыста адкрыецца IX Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі "Маладзечна-2007".

Збіраюцца лепшыя

На гэтым унікальным фестывалі, як нідзе больш, беларуская песня, беларускае паэтычнае слова, беларуская гутарковая мова пачуваюць сябе годна — сапраўднымі гаспадарамі ў роднай хаце. Яго заўсёдня арганізатары — Міністэрства культуры Беларусі, Мінскі аблвыканкам, Маладзечанскі райвыканкам, Нацыянальны канцэртны аркестр на чале з маэстрам М. Фінбергам. Да іх сёлета далучыўся Палац Рэспублікі, які набыў перасоўную сцэну еўрапейскага класа. Упершыню яна будзе апрабаваная менавіта падчас маладзечанскіх канцэртных праграм.

Свята віруе ў Маладзечне ўжо з раніцы. Працуе кірмаш народных рамстваў, на вольным паветры разгарнулася выстаўка дзіцячай творчасці. Сцэнічная пляцоўка ў маляўнічым парку прымае сёння дзіцячыя аматарскія калектывы з Маладзечанскага, Вілейскага, Валожынскага раёнаў. Для ганаровых гасцей запланаваная паездка ў Вязынку, да Купалавай калыскі. На сённяшні дзень прызначана і вялікая музычна-паэтычнае спатканне аматараў песеннага жанру і чытачоў з вядомымі творчымі людзьмі. Чакаецца, што на сустрэчу завітаюць паэты Р. Баравікова, М. Башлакоў, Я. Лайкоў, У. Мазго, З. Марозаў, М. Пазнякоў, В. Паліканіна, А. Скарынін, М. Шабовіч, В. Шніп. А з імі — кампазітары У. Буднік, А. Елісеенкаў, Э. Зарыцкі, Л. Захлеўны, В. Іваноў, Удзел паэтаў А. Бадака, Р. Баравіковай, Н. Гальпяровіча, Л. Дранько-Майсюка і В. Шніпа плануецца ва ўрачыстым вечаровым канцэрце. Дарэчы, адметнасць гэтага канцэрта — прэм'ера дзвюх песенных праграм на вершы нашых класікаў: "Мне

засталася спадчына" і "Мой родны кут! Як ты мне мілы...". Выканаўцы — Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам М. Фінберга, яго салісты і шоу-балет, а таксама Дзяржаўны ансамбль танца, этнаграфічныя вясковыя калектывы з Міншчыны. І нават пасля святочнага феерверка, які ўвянчае апафеоз імпрэзы, музыка не пакіне плошчу: будзе гучаць "Джаз уначы".

Да вечара, аднак, можна паспець на вернісаж — экспазіцыю са сталічных музеяў Янкі Купалы і Якуба Коласа прымае мясцовы краязнаўчы. І нават паглядзець спектакль Мінскага абласнога драматычнага тэатра — "На другі дзень Сёмухі" паводле Купалавых "Прымакоў".

16 чэрвеня атмасферу Маладзечна зноў упрыгожыць суквецце дзіцячай творчасці. Паэтычныя сустрэчы адбудуцца ў парку. У Палацы культуры — праграма "О, Беларусь, мая шпшына!" з удзелам Сімфанічнага аркестра пад кіраўніцтвам Р. Сарока (Маладзечна) ды камерных калектываў Нацыянальнага канцэртнага. "Сказ аб зямлі беларускай" падрыхтаваны да 100-годдзя Іосіфа Жыновіча Акадэмічным народным аркестрам, які носіць імя выдатнага музыканта і працуе пад мастацкім кіраўніцтвам Міхала Казінца.

Падчас заключнай праграмы фестывалю будуць адзначаны пераможцы Нацыянальнага конкурсу маладых выканаўцаў беларускай эстраднай песні. А сярод знаных удзельнікаў заўтрашняга канцэрта — В. Алешка, А. Ярмоленка, "Бяседа", "Песняры"... І, вядома ж, Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі.

С. Б.

Крымская канферэнцыя

З 9 па 17 чэрвеня ў Судаку праходзіць чарговая XIV Міжнародная бібліятэчная канферэнцыя "Крым-2007". Вось ужо больш як дзесяцігоддзе асноўным напрамкам яе працы з'яўляецца даследаванне ролі бібліятэк і інфармацыйных рэсурсаў у свеце навукі, культуры, адукацыі і бізнесу. А тэма гэтага года больш спецыялізаваная — "Электронная інфармацыя і электронныя бібліятэкі, іх роля ў сучасным свеце".

Дэлегацыю нашай краіны з 55 чалавек узначальвае начальнік упраўлення ўстаноў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Васіль Чэрнік.

13 чэрвеня прайшоў Дзень Беларусі. Супрацоўнікі Нацыянальнай бібліятэкі нашай краіны прадстаўлялі праграму карпаратыўнага ўзаемадзеяння аічных кнігасховішчаў. Выступалі таксама дырэктары вядучых бібліятэчных устаноў: Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь, Цэнтральнай навуковай імя Якуба Коласа, рэспубліканскай навукова-тэхнічнай, Беларускай сельскагаспадарчай, Фундаментальнай бібліятэкі Бельдзюніверсітэта. Акрамя таго, у форуме ўдзельнічаюць прадстаўнікі з абласцей і раённых ЦБС. Да прыкладу, з Мазыра, Ліды, Смаргоні, Слоніма.

Традыцыйна Крымская міжнародная канферэнцыя сабрала каля 1,5 тысячы ўдзельнікаў з 40 краін свету — бібліятэкараў, кнігараспаўсюджвальнікаў, вучоных, пісьменнікаў, палітыкаў. Яны абмяркоўваюць пытанні забеспячэння навуковай дзейнасці бібліятэк, функцыянавання транспартных сістэм дастаўкі дакументаў, ўзаемадзеяння ў сферы культуры і абмену літаратурай і інш.

Што да Беларусі, то нашы спецыялісты спадзяюцца больш даведацца аб працы калег не толькі з Расіі ды Украіны, але і азнаёміцца з вопытам, які назіраюць у ЗША, Францыі, Іспаніі, Германіі.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымку: у залах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Фота аўтара.

З'езд БСТД адбыўся

Актуальныя праблемы развіцця айчыннага сцэнічнага мастацтва абмеркавалі дэлегаты чарговага з'езда Беларускага саюза тэатральных дзеячаў. Сёння дзяржава надае значную ўвагу развіццю культуры і мастацтва. Пра гэта сведчаць колькасць павелічэнне тэатральна-вядовішчых устаноў у нашай краіне, планаванае правядзенне работ па капітальным рамонтзе і рэканструкцыі тэатральных будынкаў, ажыццеленне фестывальнага руху, падтрымка новых творчых праектаў, заахвочванне працы таленавітых дзеячаў мастацтва спецыяльнымі прэміямі, грантамі. Разам з тым, пэўныя эканамічныя праблемы, імклівае развіццё рынковых стасункаў у грамадстве неспрыяльна ўплываюць на стан айчыннай культуры, што адчуваюць на сабе і нашы творчыя саюзы. Але ж Беларусь саюз тэатральных дзеячаў навучыўся выжываць у складаных варунках, годна ўдзельнічаць у творчых справах. Відавочна, таму дэлегаты з'езда большасцю галасоў вырашылі не мяняць сваё кіраўніцтва: старшынёй БСТД зноў абраны драматург Аляксей Дудараў.

Я. КАРЛІМА

Класіка не забываецца

Класіка не старэе і не забываецца. Удзячныя нашчадкі дасканалы вывучаюць класічную творчасць, папаўняюць ужо вядомыя звесткі новымі фактамі. Сведчанне гэтага — праца над новым, найбольш поўным зборам твораў Якуба Коласа, якая вялася на працягу васьмі гадоў. За гэты час былі сабраны 15721 адзінка мастацкіх тэкстаў, каля 400 фотаздымкаў, а таксама дарчыя надпісы і лісты паэта.

Прэзентацыя першай кнігі новага дваццацітомніка, што выйшла ў выдавецтве "Беларуская навука", адбылася напрыканцы мая ў літаратурна-мемарыяльным музеі пісьменніка.

Гэта было сапраўднае свята для супрацоўнікаў аддзела выданняў і тэксталагіі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі, якія плённа працавалі над яе стварэннем. Таму ўсе віншаванні былі адрасаваны ім, а асабліва — літаратуразнаўцу М. Мушынскаму і "тэксталагу з дыпломам" Т. Голуб. Вялікая падзяка выказвалася доктару філалагічных навук В. Максімовічу, рэдактару выдання Э. Александровічу, мастакам Т. Царовай і В. Жахаўцу, галоўнаму захавальніку літаратурна-мемарыяльнага музея А. Гарон, а таксама родзічам Якуба Коласа.

Утульная атмасфера музея, выступленні ўдзельнікаў вечарыны, Міхася Міцкевіча, сына Коласа, да сціпных жарты М. Мушынскага, музыка ў выкананні маленькіх піністаў Н. Крапцэвіч і А. Еўсяцігнева нікога не пакінулі аб'якавымі.

Першы том збору (сюды ўвайшлі рускамоўныя вершы 1898 — 1905 гг. і беларускамоўныя 1904 — 1910 гг.) атрымаўся адначасова класічным і наватарскім. Тут сабраны тэксты, якія раней не друкаваліся па прычыне іх зместу або слабой мастацкай формы. Як зазначыла Т. Голуб, класікаў не трэба прыхарошваць, іх варта паказваць на высокім навуковым ўзроўні. Кніга таму адметная наяўнасцю поўнага каментарыя да кожнага твора.

У выдавецтве "Беларуская навука" рыхтуецца да выпуску другі том выдання.

Таццяна ГРЫШАН

Пушкінскія дні

У вёсцы Цялуша Бабруйскага раёна, дзе пахавана ўнучка А. Пушкіна Наталя Аляксандраўна Варанцова-Вельямінава, традыцыйна завярашаюцца Пушкінскія дні ў Беларусі, да якіх прымяркоўваюцца ўскладанне кветак да помніка і літаратурныя сустрэчы, шматлікія навуковыя канферэнцыі ў ўстановах культуры і адукацыі.

У Цялушы ж праходзіць своеасаблівы фестываль пушкінскай паэзіі, у якім бяруць удзел прадстаўнікі рэспубліканскага і Магілёўскага аддзялення рускага таварыства, аматараў паэзіі і прыгожага пісьменства, студэнты ды школьнікі. Там жа ў царкве канца XIX — пачатку XX стагоддзя праходзіць малебен, пасля якога госці ідуць пакланіцца да магілы. Яе каторы год запар клапатліва прыбіраюць і даглядаюць вучні мясцовай школы, яны ж высадзілі непадалёк парк кшталту таго, які існаваў тут у ранейшыя часы.

Рускае таварыства ў Беларусі арганізуе ўрачыстасці ў Цялушы шосты год запар. Яны праходзяць пры падтрымцы расійскага пасольства ў Беларусі.

Сёлета мерапрыемства ладзілася з тым, каб у год рускай мовы падняць яе прэстыж, звярнуць увагу на рускую культуру ды яе сусветны каштоўнасці і, безумоўна, прапагандаваць спадчыну вялікага рускага паэта, — падкрэсліў карэспандэнт "ЛіМа" Міхаіл Печанка, кандыдат філасофскіх навук, старшыня Каардынацыйнага савета расійскіх суайчыннікаў, намеснік старшыні рускага таварыства г. Мінска.

Дзеля гэтага, між іншым, распрацавана праграма "Пушкінскае слова", якая дзейнічае тры гады. Адзін з яе кірункаў — перадача гуманітарнага падарунка ўрада Расіі — каля тысячы кніг, беларускім школам і ўстановам культуры. Бібліятэкам імя М. Гогаля, А. Пушкіна ў Мінску, таксама ў абласным і раённым кнігасховішчы, якія носяць імя славянскага паэта, перададзена па 100 экзэмпляраў рускай класікі.

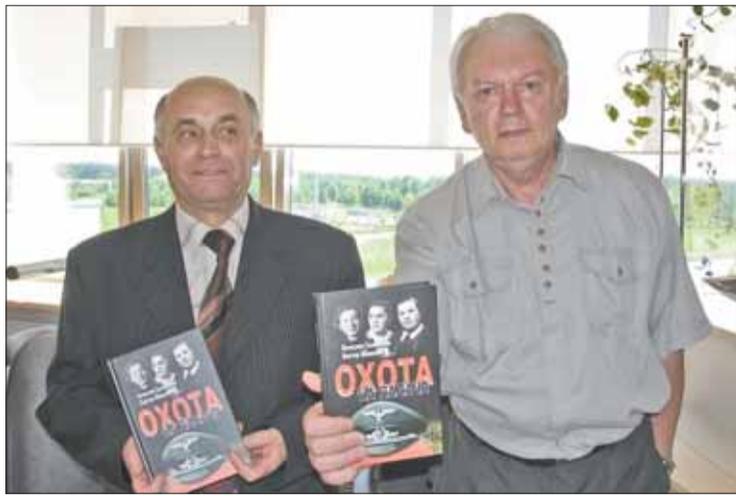
Ірына РЫТАМІНСКАЯ

З гісторыяй на «Вы»

Напярэдадні 80-гадовага юбілею Нацыянальнага архіва Беларусі ў яго сценах прайшла прэзентацыя пяці новых кніг — праектаў, створаных архівістамі сумесна з разнастайнымі арганізацыямі і даследчыкамі.

Намеснік дырэктара Расійскага дзяржаўнага ваеннага архіва Вадзім Варанцоў прадставіў ілюстраваны зборнік "Напярэдадні. Заходняя асоба ваенная акруга (канец 1939 — 1941 гады)". Кніга, у якой больш як 600 старонак, утрымлівае нядаўна расказаныя дакументальныя пацвярджэнні тагачасных падзей, сярод якіх — вызваленне Заходняй Беларусі савецка-фінскай вайна, уваходжанне Прыбалтыкі ў склад СССР.

Акрамя гэтага архівісты прадставілі сумесны зборнік "Аўстрыйцы і судзецкія немцы перад савецкімі ваеннымі трыбуналамі ў Беларусі. 1945 — 1950",

зборнік гістарычных нарысаў, біяграфічных даведак аб супрацоўніках, бібліяграфічных матэрыялах пад назвай "Наша гісторыя. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. 1927 — 2007 гады", выданне архіўных вопісаў "Цэнтральны камітэт Камуністычнай партыі (бальшавікоў) Беларусі. 1918 — 1941. Фонд 4п. Вопіс 1".

Сярод пяці выданняў, прадэманстраваных падчас прэзентацыі, — кніга дырэктара Нацыянальнага архіва Беларусі Вячаслава Селяменева і журналіста Віктара Шымоліна "Охота на палача" (выдадзена ў РВУ "Літаратура і Мастацтва"), прысвечаная невядомым фактам у гісторыі зайыства генеральнага камісара Беларусі Вільгельма

Кубэ. Пра гісторыю яе стварэння распавядае Віктар Шымолін:

— Наша кніга нарадзілася ў выніку спрэчкі. Неаднойчы паўставала пытанне "Ці патрэбна такое выданне?". Высветлілася, што ўсё ж патрэба ў ім ёсць. Бо знайшліся новыя дакументы, якія праліваюць святло на абставіны зайыства Кубэ. Вядомыя папярэднія публікацыі выклікалі недавер, узніклі супярэчнасці паміж дакументамі і ўспамінамі непасрэдных сведкаў тых падзей. Напрыклад, чаму не складаліся пасля вайны ўзаемаадносіны паміж Осіпавай і Мазанік? Як прозвішча шафёра, які вывез падпольшчыц пасля ліквідацыі ката беларускага народа? Нам давялося ўстанавіць праўду... Праца над кнігай ішла каля 5 гадоў. Год там мы зрабілі пробнае выданне невялікім накладам, потым разаслалі яго ў разнастайныя арганізацыі і атрымалі шмат водгукаў, у выніку чаго з'явілася новая фактура. Мы ўдзячны РВУ "Літаратура і Мастацтва" за вельмі добрую ацэнку нашай працы...

Сяргей ДУБОВІК

На здымку: аўтары кнігі Вячаслаў Селяменев і Віктар Шымолін.

Фота аўтара

Маладыя паэты на зямлі Купалы

27 мая ў вёсцы Харужанцы Лагойскага раёна адбылося літаратурнае свята, прысвечанае 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы. Разам з гэтай урачыстасцю на лагойскай зямлі, якую называюць творчай калыскай песняра, прайшоў злет маладых паэтаў Міншчыны, што традыцыйна праводзіцца тут кожныя два гады.

Лагойшчына сустракала гасцей народнымі спевамі і паслянавальнічнай свежасцю. Урачыстасць пачалася з ускладання кветак да помніка народнаму песняру і экскурсіі у філіял музея Янкі Купалы "Акопы". Мемарыяльная частка філіяла — гэта адноўленыя межы былой сядзібы, якую з 1909 па 1926 гады арандавала маці Янкі Купалы Бянігіна Лудзвіч. Чыстае азнавае паветра і краявіды натхнялі паэта на напісанне лепшых твораў: тут былі створаны каля сотні вершаў, фальклорна-рамантычныя паэмы "Бандароўна", "Яна і я", "Гарыслава", "Магіла льва", драматычныя творы "Паўлінка", "Раскіданае гняздо", "Тутэйшыя", пераклад "Слова пра паход Ігаравы".

Жывучы сярод такой прыгажосці, таленавіты чалавек проста не мог не тварыць. Па словах экскурсаводаў музея, Янка Купала амаль не пісаў у кабінце, у асноўным складаў свае вершы ля вялікага камяня, які цяпер з'яўляецца мемарыяльным. Прырода была галоўнай музай паэта. Сведкі распавядаюць, што паэт, збіраючыся ў лес па грыбы, клаў у кошык паперу ды аловак. Вяртаўся дамоў з пустым кошыкам, у якім ляжаў спісаны дробнымі літарамі лісток. Людзі жартавалі: "Ну, Янка, з гэтых грыбоў мы табе суп і зварым!".

Цяпер кожныя два гады на лагойскай зямлі перажываюць свой паэтычны дэбют юныя таленты. Сёмы злет маладых паэтаў Міншчыны быў нечарговым з нагоды святкавання юбілею Янкі Купалы.

Паэтычная моладзь гуртавалася ў вясёлы, гаваркі натоўп, і яе можна было прыняць за групу школьнікаў, што прыехала сюды на экскурсію ці на адпачынак. Але насамрэч двухдзённы злет больш напамінаў своеасаблівы іспыт, чым вакацыі. У першы дзень праводзіўся семінар, на якім хлопцы і дзяўчаты прадстаўлялі на суд прафесіяналаў свае паэтычныя практыкаванні. Жюры складалася з паэтаў Віктара Шніпа, Людмілы Рублеўскай, Раісы Баравіковай, Леаніда Дранько-Майсюка і Галіны Каржанеўскай.

"На семінар могуць трапіць маладыя людзі ад чатырнаццаці да трыццаці гадоў. Папярэдні конкурс праводзіўся Мінскай абласной бібліятэкай імя А. С. Пушкіна, па яго выніках са 150 прэтэндэнтаў былі адабраныя прыкладна 40 пачынаючых паэтаў, яны і прыехалі на наш злет. Семінар пабудаваны ў выглядзе пазычнай вучобы і дыскусій, дзе абмяркоўваюцца вершы маладых паэтаў, даюцца парады, адзначаюцца слабыя і моцныя бакі", — распавядае пра арганізацыю семінара В. Шніп.

Другі дзень злёту прадугледжваў удзел маладых талентаў у літаратурным свяце, прысвечаным Янку Купалу. На ім пачынаючыя аўтары чыталі свае вершы разам з прафесійнымі паэтамі. Вёў імпрэзу Л. Дранько-Майсюк, які захапляўся ўдалымі паэтычнымі вобразамі, і скардзіўся на сардэчную арытмію, якую выклікаюць у яго прывабныя вобразы саміх маладых паэтаў.

Л. Рублеўская выказала свае ўражанні ад працы з пачынаючымі аўтарамі так: "Ужо трэці раз прымаю ўдзел у гэтым семінары. Відавочна, што прафесіяналам стане далёка не кожны, але галоўнае, што сярод тых, каго ўдалося пачуць, было ўсё-такі некалькі сапраўдных паэтаў, і я спадзяюся, што калі-небудзь мы з імі будзем сустракацца на адной сцэне не толькі на правах "малады-старэйшы", а "на роўных". Дырэктар абласной бібліятэкі

імя А.С. Пушкіна, заснавальніца злёту, Наталля Станіславаўна Чуева зазначыла, што гэты семінар можа стаць добрай стартавай пляцоўкай для маладых літаратараў: "З 1993 года ў семінары прынялі ўдзел больш як 300 паэтаў-першапачаткоўцаў. Многія з іх ужо сталі вядомымі. Агсюль пачыналі свой паэтычны ўзлёт Зоя Падліпская, Таіса Трафімава, Янка Лайкоў, Генадзь Аўласенка... Апроч таго, творы лепшых аўтараў друкуюцца ў паэтычным зборніку "Слова Купалы да творчасці кліча", які распаўсюджваецца па ўсіх цэнтральных бібліятэках раёнаў і гарадоў нашай Міншчыны".

Не пакідае спадзяванне, што Лагойшчына і надалей застанецца салаўіным краем беларускай паэзіі.

Саша ДОРСКАЯ
На здымку: уздзельнікі злёта маладых паэтаў Міншчыны.

Фота аўтара

АБСЯГІ

«У вянок — Песнярам»

Віцебск. Так называецца выстаўка пад красамоўным дэвізам "Юбілеі года", прысвечаная 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, якая разгорнута ў беларускім аддзеле абласной бібліятэкі. Чытачам прапануецца пазнаёміцца з бібліяграфіяй па творчасці знакамітых класікаў нацыянальнага прыгожага пісьменства. Прадстаўлены тут і малавядомыя публікацыі апошніх год у галіне купалазнаўства і коласазнаўства.

Жыццё песняроў было звязана і з нашым прыдзвінскім краем. Янка Купала ў 1904-м працаваў малодшым прыказчыкам у памешчыка на Сенненшчыне. У час службы ў арміі яму давялося служыць у Полацку. Яшчэ ў 30-я гады на "Вечары беларускіх вадэвіляў" былі паказаны "Прымакі" Купалы, а ў 1951-м Беларускамі тэатрам імя Якуба Коласа пастаўлена яго камедыя "Паўлінка". У 1978 годзе ў Аршанскім раёне створаны Купалаўскі мемарыяльны запаведнік "Ляўкі": тут на дачы ў 1935 — 1941 гадах жыў і працаваў народны паэт. Сёння ў гэтых мясцінах ладзяцца святы аичынным паэзіі.

Якубу Коласу давялося ў 1908-м настаўнічаць у прыватнай школе вёсачкі Сані Талачынскага раёна. У 1944 годзе віцебскаму тэатру нададзена імя Якуба Коласа. Падзеі ў культурным жыцці горада сталі пастаноўкі "Вайна вайне" і "У пушчах Палесся" паводле твораў пісьменніка. Яго імем таксама названы ў абласным цэнтры вуліца, завулак ды гарадская бібліятэка.

"Свайму народу — песень дар" — так называецца адзін з падраздзелаў выстаўкі. А мне падумалася, што найлепшы падарунак песнярам з нагоды славутага юбілею — гэта чытанне і перачытванне іх твораў як важнага духоўнага завету ўсяму беларускаму народу.

Кіруе ваенны дырыжор

Віцебск. У абласным цэнтры, пры Акцябрскім ЖРЭА, ужо шмат год існуе калектыў мастацкай самадзейнасці "Ветэран". Яго кіраўнік — ветэран Вялікай Айчыннай вайны, былы дырыжор ваенных аркестраў Іван Кандрэцкоў.

Гледачы заўсёды чакаюць выступленне салістак Паліны Бобуль, Галіны Кузняцовай, Ноны Шугавай, Аксаны Лебедзевай. Перадаючы моладзі агенцыю сваіх нестарэючых душ, выступаюць артысты ў навучальных установах, вайсковых часцях, на падпрыемствах. У дні нацыянальных святаў самадзейнікаў можна пачуць на плошчы Свабоды ці ў парку "Мазурына".

У гонар майстра

Віцебск. У самым цэнтры горада, насупраць знакамітай пляцоўкі "Славянскага базару", адбылося ўрачыстае адкрыццё мемарыяльнай дошкі, прысвечанай знакамітаму мастаку Юдалю Пэну. У даваенны час тут размяшчаўся дом, мастацкі майстэрні і мастацкая школа, дзе жыў і тварыў гэты майстар. На Беларусі ў выстаўках Пэн удзельнічаў з 1890-х гадоў. Працаваў пераважна ў жанры кампазіцыйнага партрэта, пейзажа, тэматычнай карціны. Мне асабліва падабаюцца яго работы "Вуліца ў Віцебску", "Жабрак", "Старая з пісьмом", "Яўрэйскі рабін", "У турме", "Партрэт стогадовага селяніна".

У 1907-м і 1914-м адбыліся выстаўкі твораў Пэна і яго вучняў. На аснове школы Пэна была створана мастацкая школа (1918 — 1920 гг.). Пасля яго смерці ў 1939 — 1941 гадах у горадзе існавала карцінная галерэя яго імя, якая у 41-м эвакуіравана ў Саратаў. А ў 1992 годзе Віцебскі краязнаўчы музей атрымаў 152 творы Ю.Пэна з фондаў Дзяржаўнага мастацкага музея.

У прыватнай школе-майстэрні малявання і жывапісу Пэна займаліся аичыннымі скульптар З. Азгур, графікі Е. Мінін ды С. Юдовін, жывапісец і графік М. Шагал.

Канстанцін КАРНЯЛЮК

Прыгажосць як падзея

кантакты з Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэяй. Таму гэты супольны беларуска-расійскі выставачны праект быў ажыццёўлены ў азнаменаванне юбілею легендарнага дырэктара-мастацтвазнаўцы, чыя плённая арганізатарская дзейнасць запачаткавала трывалыя і перспектыўныя партнёрскія сувязі двух музеяў.

"Палоннікі прыгажосці" — лагічны працяг нашага цяперашняга супрацоўніцтва з адной з самых вядомых мастацкіх галерэй свету. Усё пачалося ў 2003 годзе з правядзення ў Мінску цудоўнай выстаўкі "Шэдэўры Траццякоўскай галерэі". Гэта была сапраўдная падзея ў культурным жыцці краіны: упершыню за многія гады ў Нацыянальны мастацкі музей стаялі чэргі, — прыгадвае дырэктар НММ Беларусі Уладзімір Пракапцоў. — Аднак арганізацыя такіх выставак — справа няпростая, і перадусім з фінансавана пункта гледжання. Таму хачу падкрэсліць, што значную частку выдаткаў і ў 2003-м, і сёлета ўзяў на сябе наш генеральны партнёр — "Брытыш-Амерыкан Табака Трэйдінг Компані".

Арганізацыя выстаўкі "Палоннікі прыгажосці" падтрымалі таксама Камітэт па культуры Масквы, Мінскі гарвыканкам, Пасольства Расійскай Федэрацыі ў нашай краіне і

Пасольства Рэспублікі Беларусь у Расіі.

Экспазіцыя прадстаўляе амаль забытую сёння старонку рускага жывапісу XIX — пачатку XX стст., якая была незапатрабаваная ў савецкі час, — работы майстроў салоннага акадэмізму.

Перад адкрыццём выстаўкі адбылося падпісанне дагавору аб супрацоўніцтве двух музеяў на новы тэрмін. Чарговы супольны вернісаж плануецца на кастрычнік і прымяркоўваецца да 175-годдзя з дня нараджэння вялікага рускага пейзажыста І. Шышкіна. Генеральны дырэктар Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі Валянцін Радзіёнаў паведаміў пра унікальны праект — выстаўку трох музеяў, з удзелам Кіева. Хутчэй за ўсё, на ёй будзе прадстаўлены іканапіс.

А выстаўка "Палоннікі прыгажосці" гасцюе ў нас да 15 верасня.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: дырэктар НММ Беларусі Уладзімір Пракапцоў і генеральны дырэктар Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі Валанцін Радзіёнаў падпісалі дагавор аб далейшым супрацоўніцтве двух музеяў.

Фота В. Кавалёва

Свята ў глыбінцы

У Глухскай сярэдняй школе Быхаўскага раёна адбылося літаратурнае свята, арганізаванае землякам — сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, старшынёй Мінскага гарадскога аддзялення СПБ, вядомым пісьменнікам Міхасём Пазняковым.

На гэты раз свята было прысвечана 125-годдзю з дня нараджэння народных паэтаў Янкі Купалы і Якуба Коласа. У ім прынялі ўдзел таксама члены СПБ, пісьменнікі і паэты Г. Чарказян, Ф. Мысліцкі, Н. Касцючэнка, В. Барысевіч, Г. Говар, М. Леўчанка і падпалкоўнік пагранвойск А. Сушыцкі.

Прывітаць і паслухаць дарагіх гасцей сабраліся вучні і настаўнікі мясцовай школы, жыхары вёскі Глухі, а таксама настаўнікі школ горада Быхова.

Святочнае мерапрыемства адкрыў дырэктар школы Яўген Мікалаевіч Гладкоў. Вёў імпрэзу М. Пазнякоў. У вы-

кананні вучняў прагучалі вершы беларускіх паэтаў і песні. Госці гаварылі аб значэнні спадчыны класікаў беларускай літаратуры ў наш час, аб рабоце творчага саюза і літаратурна-мастацкіх выданняў, чыталі свае творы, адказвалі на пытанні і падарылі школьнай бібліятэцы ўласныя кнігі з аўтографамі.

Міхась Пазнякоў уручыў імяныя грашовыя прэміі, дыпломы і каштоўныя падарункі адзінаццаці лепшым вучням роднай школы. Ён жа падарыў школьнай бібліятэцы больш як чатырыста кніг і часопісаў. Многія з іх — з аўтографамі знакамітых беларускіх творцаў.

Дзесяткі экзэмпляраў кніг і часопісаў з публікацыямі пісьменніка-земляка таксама сталі прыемнымі падарункамі для прысутных на гэтым свяце.

Госці пазнаёміліся са школай, наведалі народны музей Героя Савецкага Саюза маршала авіяцыі Сцяпана Акімавіча Красоўскага — ураджэнца вёскі Глухі, які, дарэчы, і пабудоваў на свае сродкі двухпавярховы будынак сярэдняй школы ў 1964 годзе.

Затым свята працягвалася ў роднай вёсцы М. Пазнякова — Заброддзі. Творчую дэлегацыю суправаджалі супрацоўнікі сталічнага тэлебачання А. Палойка і А. Сяржантаў, якія падрыхтавалі тэлеперадачу, прысвечаную гэтаму мерапрыемству.

Павел КУЗЬМІЧ

На здымку: пагас сусстрэчы.

Фота Г. Чарказяна

А мужчыны перыедыку чытаюць часцей

Цэнтральная раённая бібліятэка, г. Валожын, дырэктар Ірына Зянько:

— З беларускай літаратуры чытаюць, у асноўным, праграмную літаратуру, якую вывучаюць у школе, часопісы "Маладосць", "Польмя". Цікава чытаюць краязнаўчыя матэрыялы. Калі браць ад агульнай колькасці літаратуры, запатрабаванай у нашай бібліятэцы, то беларускую чытаюць прыкладна 45 працэнтаў.

Чытачы беларускай літаратуры, у асноўным, — гэта людзі сталага ўзросту. Для таго, каб прыцягнуць і іншыя сацыяльныя ды ўзроставыя групы, у нашай бібліятэчнай сістэме праводзяцца Дні беларускага пісьменніка, агляды беларускай літаратуры, гутаркі, выставы, вандрожкі, конкурсы на чытанне вершаў... Заахваваем маладых творцаў пісаць на роднай мове. У красавіку, напрыклад, адбылося спаборніцтва юных паэтаў "Маладыя галасы". Таксама пры раённым Доме культуры існуе народна-літаратурнае аб'яднанне "Рунь". Шмат якіх з бібліятэчных мерапрыемстваў звязаны з нашым земляком — В. Дуніным-Марцінкевічам. Гэта і экскурсія на яго радзіму, у Люцінку, і кніжная выстава "Слова беларускага ўладар", і агляды творчасці "Жыве сярод нас лудар беларускі". Багата планаў на наступны год, да 200-гадовага юбілею пісьменніка. Акрамя таго, сёлета шмат чаго прымеркавана да 125-годдзя нараджэння Якуба Коласа і Янкі Купалы. Гэтай даце прысвечана кніжная выстава "Светачы зямлі беларускай", на ліпень плануецца вечар-партрэт "Пакуль ёсць Купала — будзе народ", на лістапад — "Як песня народа — неўміручы наш Колас". Выпісваем таксама газету "Літаратура і мастацтва", 20 экзэмпляраў на 34 бібліятэкі Валожынскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы.

Хто ён, сённяшні чытач беларускай літаратуры, і што робіцца для таго, каб аматараў беларускага пісьменства станавілася больш? З такімі пытаннямі мы звярнуліся ў бібліятэкі краіны.

Цэнтральная раённая бібліятэка, г. Клічаў, дырэктар Ірына Сесько:

— Бадай, найбольшым попытам карыстаюцца творы пісьменнікаў-землякоў — Валянціны Габрусевай, Леаніда Дайнекі. Мы нават замаўлялі дадатковыя асобнікі іхніх кніг, каб хапіла на ўсіх жадаючых. Пенсіянеры, былыя настаўнікі, з задавальненнем бяруць часопісы "Польмя", "Маладосць", "Нёман". У выскочках бібліятэках бывае нават так, што разбіраюць усе часопісы не толькі за гэты год, але і за мінулы.

Цікава чытаюць беларускай літаратурай, у асноўным, навучэнцы сярэдніх школ, мясцовыя інтэлігенцыя, гэта значыць, людзі сярэдняга ўзросту. Старонкі перыедыкі чамусьці часцей за ўсё гартуюць мужчыны.

З мэтай пашырэння кола чытачоў беларускай літаратуры наша бібліятэка праводзіць шматлікія мерапрыемствы. Напрыклад, у вёсцы Колбча

адбыўся вечар, прысвечаны Анатолю Кудраўцу. Мы ездзілі туды з дзецьмі, а таксама з Уладзімірам Ягоўзікам, Сяргеем Законнікавым, Анатолям Экавым. Акрамя таго, праводзяцца літаратурныя вечары, дзе нашы мясцовыя паэты Аляксандр Краўцоў, Яніна Долгая чытаюць свае вершы. Да юбілею Якуба Коласа і Янкі Купалы бібліятэка падрыхтавала асобную выставу, якая займае ажно чатыры стэлажы і карыстаецца вялікім попытам. Акрамя таго, нашы супрацоўнікі рэкамендуюць чытачам беларускую літаратуру, рыхтуюць гутаркі па старонках часопісаў "Маладосць", "Польмя", "Нёман". Праводзяцца мерапрыемствы і гутаркі на разнастайныя тэмы ў навучальных установах і студэнцкіх інтэрнатах. Значым, што ў падрыхтоўцы мерапрыемстваў нам вельмі дапамагае газета "Літаратура і мастацтва", дзе шмат неабходных для бібліятэкара матэрыялаў.

Цэнтральная раённая бібліятэка, г. Докшыцы, дырэктар Галіна Цыбульская:

— Наш фонд беларускай літаратуры і перыедыкі налічвае прыкладна 28 працэнтаў ад агульнай колькасці кніжнага фонду. Сярод іншай перыедычнай літаратуры выпісваем і газету "Літаратура і мастацтва" — 13 экзэмпляраў на бібліятэчную сістэму.

Чытаюць беларускія выданні і школьнікі, і сталыя людзі, і пенсіянеры — самыя розныя па ўзросце і сацыяльным статусе людзі.

Найбольшы для нас клопат — павялічыць колькасць аматараў беларускай мастацкай і перыедычнай літаратуры. Таму, напрыклад, да юбілеяў беларускіх пісьменнікаў і паэтаў афармляем тэматычныя паліцы і кніжныя выстаўкі, праводзім агляды і гутаркі: "Здзіўляцца, шукаць і гарэць" (да 60-годдзя з дня нараджэння В. Вярбы); "Майстры дэтэктыва" (да 60-годдзя А. Жука і 95-годдзя Л. Прокшы); "Я ў свет нясу жыццё" (да 60-годдзя Р. Баравіковай); "Я не памру, пакуль жыву" (да 50-годдзя з дня нараджэння А. Письмянкова) і інш. Раённая бібліятэка рыхтуе бібліяграфічныя агляды на старонках раённай газеты "Родныя вытокі" і на раённым радыё.

Вябляч чытачоў бібліятэчнай мерапрыемствы краязнаўчай скіраванасці: да прыкладу, агляд-падарожжа "Вершы з блізкай дарогі" па старонках кнігі Міхася Калачынскага "Докшыцкі каравай", краязнаўчая гадзіна "Пімен Панчанка і Докшыцкі край". Пра тое, што праца з беларускімі выданнямі — найпершы клопат бібліятэкара, сведчаць таксама традыцыйны ў раёне дні беларускай кнігі "Давай гаварыцца, што мы беларусы".

**Ганна КОТ
Фота В. Кавалёва**

Гомельская спецыялізаваная славянская бібліятэка — унікальная, у нашай краіне яе аналагаў няма. Яна створана з кніг, якія некалі належалі дамам палітасветы. А ініцыявала стварэнне бібліятэкі, дзе сабраныя рэдкія творы з славянскіх краін, рэгіянальнае таварыства Кірылы Тураўскага. Сёлета спаўняецца 14 год, як яно пачало дзейнічаць.

Захаванне славянскай гісторыі

Сама ж славянская бібліятэка існуе ўсяго 8 год. Заснаваная напрыканцы ХХ стагоддзя — у 1999 годзе, у новым стагоддзі яна набыла статус і вядомасць. Асабліва — з-за унікальнага вопыту захавання кніг з нядаўняй гісторыі. З улікам спецыялізацыі тут назапашваецца літаратура толькі славянскіх краін. Па словах дырэктара бібліятэкі, Ліліі Буланавай, у фондах славянскай бібліятэкі налічваецца звыш 30 тысяч кніг, многія з іх падараваны Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі, а таксама пасольствамі і дэлегацыямі з Расіі, Украіны, Польшчы, Балгарыі, Сербіі, Чарнагорыі ды інш.

— Літаратура ў нас рознапланавая, — падкрэслівае галоўны бібліятэкар Ірына Белікава. — Захаваліся амаль усе кнігі палітычнага характару, шмат — ад камуністычнай эпохі. Зараз камплектуецца фонд па гісторыі культуры, этнаграфіі славян, па рэфармаванні постсавецкіх краін.

У агульным фондзе ёсць цікавыя экзэмпляры — скажам, эмігранцкая літаратура пачатку ХХ стагоддзя — з Нацыянальнай бібліятэкі Чэшскай Рэспублікі ў Празе.

Тэматыка літаратуры акрамя ўсяго скіравана і на адраджэнне духоўнасці ды фарміраванне маральных каштоўнасцей чытачоў. У студзені 2007 года бібліятэка ўзнагароджана ордэнам Беларускай праваслаўнай царквы — свяціцеля Кірылы Тураўскага II ступені, які ўручаў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт. З моманту свайго адкрыцця Славянская бібліятэка вядзе цеснае супрацоўніцтва з Беларускай праваслаўнай царквою.

Вядомыя шматлікія ініцыятывы бібліятэкі як сацыякультурнага цэнтра. Тут размяшчаўся інфармацыйна-метадычны цэнтр падрыхтоўкі святкавання 1000-годдзя Тураўскай епархіі. У залах бібліятэкі прымалася рашэнне аб правядзенні рэспубліканскага конкурсу на лепшы праект помніка Кірылу Тураўскаму, які ўстаноўлены цяпер у горадзе над Сожам побач з храмам святых Пятра і Паўла.

Шмат праводзіцца навуковых канферэнцый — пра багатую спадчыну славянскіх народаў, арганізуюцца навукова-практычныя канферэнцыі па пытаннях фарміравання нацыянальных традыцый славянскіх народаў, праходзяць пасяджэнні Міжнароднага славянскага камітэта. Бібліятэку наведалі П. Барадзін, Б. Грызлоў, іншыя грамадскія дзеячы суседніх краін.

Найбольш плённы час — зімні перыяд. Але ў бібліятэцы не бывае бязлюдна, нават калі асноўная катэгорыя чытачоў — студэнты — летам на канікулах. Прыходзяць сюды шмат вучоных, якія пішуць навуковыя працы, дысертацыі. Цесна супрацоўнічае бібліятэка з Гомельскім дзяржаўным універсітэтам імя Ф. Скарыны — кафедрамі гісторыі ды рускай і сусветнай літаратуры. Ёсць тут свая пошукавая сістэма для дапамогі чытачу, капіравальная тэхніка — як ва ўсіх бібліятэчных установах краіны.

— За гады існавання бібліятэка стала своеасаблівым салонам для сустрэч творчых людзей нашага рэгіёна і памежных славянскіх дзяржаў — пісьменнікаў ды паэтаў, мастакоў, навукоўцаў, — зазначае дырэктар Лілія Буланова і спадзяецца, што бібліятэка яшчэ набудзе дадатковы статус — стане навуковай.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымку: дырэктар Гомельскай спецыялізаванай славянскай бібліятэкі Лілія Буланова і галоўны бібліятэкар Ірына Белікава.

Фота аўтара

У лідэрах — праграмная класіка

Уззеншчына — край, багаты на адметную прыроду і творчых асоб. Тут цікавасць да роднага слова закладзена ці не ў генах кожнага.

Расказвае дырэктар Уззенскай ЦБС Клаўдзія Рагава:

— Лічу, што беларускамоўныя перыедычныя выданні годным чынам прадстаўлены ў нашай цэнтральнай раёнай бібліятэцы. Гэта і "Роднае слова", і "Беларускі гістарычны часопіс", і "Вошчык", а таксама выданні РВУ "Літаратура і Мастацтва". У кожнай групы людзей — свае інтарэсы, таму адпаведна з імі фарміруюцца і попыт на выданні.

— **На вашу думку, ці стаў лепшым штотыднёвік "ЛіМ" пасля яго пераходу "на колер"?**

— Зразумела, газета пачала лепш выглядаць. Але многіх з нашых бібліятэкараў зачэпіла тое, што злыгодная падпіска ёсць толькі для настаўнікаў, устаноў культуры і адукацыі. На жаль, для супрацоўнікаў галіны культуры яе няма.

— **Наколькі вялікі попыт на беларускамоўныя кнігі?**

— Самы трывалы попыт — на класіку. У апошні час узрасла цікавасць да гісторыка-культурнай літаратуры. Праўда, фармат такіх надзвычай прыгожых кніг вельмі вялікі, нам складана з імі працаваць, захоўваць іх на непрыстасаваных для гэтага паліцах. Тое датычыць і кніжных экспазіцый...

Заўважу, што колькасць чытачоў цэнтральнай раённай бібліятэкі — каля 2,5 тысяч.

— **З многіх вёсак з'язджае моладзь. Застаюцца людзі сталага веку, многія вёскі выміраюць. Ці не з гэтай прычыны закрываюцца тамтэйшыя бібліятэкі?**

— Так, на жаль, нам прыйшлося зачыніць старамаргоўскую бібліятэку, бо насамрэч там няма каму чытаць.

Распавядае загадчыца дзіцячага філіяла Уззенскай ЦБС Ірына Шэйна:

— Вядома ж, падпісваемся на рэспубліканскую прэсу. Але з падпіскай у нас такія ж праблемы, як і ў іншых — на ўсё не хапае сродкаў. Разам з тым, газета "ЛіМ" займае пачэснае месца сярод іншых. Увогуле ж з беларускамоўнымі выданнямі — асабліва праблемна. Напрыклад, "Маладосць" і "Польмя" выпісвалі раней, цяпер — не.

Адчувальна, што сярод дзяцей і попыт на беларускую літаратуру малавата. Але мы актыўна працуем: ладзім выставы, прапануем штосьці новае. Дзеці, на вялікі жаль, нярэдка пасылаюцца на неразумнае тэксту і мовы... Іншая справа — калі нешта патрэбна з твораў па школьнай праграме: Іван Шамякін, Якуб Колас, Янка Купала, сучасныя аўтары.

Кожны раён у нечым адметны. Але ж "ЛіМам" цікавацца, яго чытаюць, без асаблівай цяжкасці ўздаваюць найбольш адметныя матэрыялы.

Распавядае дырэктар Чэрвеньскай ЦБС Людміла Войцік:

— Бясспрэчна, папулярнасць як і ў "ЛіМа", так і ў іншых выданняў РВУ на Чэрвеньшчыне ёсць. Сама працываю "Польмя" цалкам. Спрабуем падпісваць на выданні як нашу раённую бібліятэку Чэрвеня, так і бібліятэкі аграгарадкаў.

У нас, як і ў іншых, у літаратурных лідэрах — праграмная класіка. Што датычыць сучасных аўтараў, то хацела б адзначыць творы Генадзя Аўласенкі, які не адзін год друкуецца ў "ЛіМе".

— **Ці працуюць пры вашай бібліятэцы літаратурныя аб'яднанні?**

— Так, у нас больш як 23 гады дзейнічае літаб'яднанне "Ветразь", якім кіруе краязнавец Уладзімір Дарагуш. Кожны чацвер ладзім літаратурныя чытанні, узгадваем класікаў.

Рэальна ацэньвае становішча дырэктар Бабруйскай ЦБС Жана Бокая:

— "ЛіМ" чытаюць не так часта, на 12 бібліятэк выпісваем 10 асобнікаў. У нас каля 55 тысяч чытачоў і толькі 3 працэнты насамрэч цікавацца беларускамоўнымі выданнямі і літаратурай. Нам, бібліятэкарам, хацелася б больш чытаць пра нашу працу і праблемы бібліятэк.

Што датычыць кніг, то варта адзначыць энцыклапедыю "Рэспубліка Беларусь" выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі". Менавіта яе з апошніх выданняў больш запытваюць школьнікі.

У Бабруйску 25 літаб'яднанняў, сярод якіх клубы "Спатканне", "Спадчына" і іншыя.

— **Як адзначаецца 125-гадовы юбілей Янкі Купалы і Якуба Коласа?**

— Вядома ж, новымі кніжнымі выставамі. Дарчы, у маі Бабруйск наведаў сын Якуба Коласа Міхася Міцкевіч і прыняў удзел ва ўрачыстай вечарыне...

Гутарыў Сяргей ДУБОВІК

Журналісцкія шляхі-дарогі заўсёды нямаюць даюць душы і сэрцу, бо ў якіх б куточак Бацькаўшчыны ні зазірнуў, абавязкова напаткаеш там цудоўных людзей. Памятнай стала для мяне і першая паездка на Старадарожчыну, што адбылася гадоў сем таму. Пасля надараліся і наступныя. Кожная з іх давала нямаюць новых уражанняў, ды, якімі б памятнымі яны ні былі, усякім разам хочацца зноў сустрэцца з намеснікам старшыні Старадарожскага райвыканкама А. Міхайлавым.

ажывае, калі пачынаеш чытаць напісанае. І чым больш шчыра прамаўляе паэт, тым даверлівей ставіцца ён да чытача, а ягоны лірычны герой паўстае выказнікам ужо не толькі самога аўтара, а і ўсяго пакалення, да якога ён належыць. Прыемнае адчуванне нараджаецца ў тваёй душы пасля судакранання з падобнай паэтычнай прыгажосцю і непаўторнасцю.

Разумееш душэўную патрэбу А. Міхайлава давацца вершам тое, што хвалюе яго:

На Раззіме, ну,
як не раскрыцца,
У роднай хаце, ну,
як не спаваць.
Хлеб жытнёвы
сцяной каласіца,
Журавы да гняздоўяў
ляцяць.

І зноў — новыя сустрэчы

Гэтым разам у актавай але Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У.І. Леніна, якая заснавана ў 1928 годзе, прайшла творчая сустрэча супрацоўнікаў РВУ "Літаратура і Мастацтва" на чале з яе дырэктарам А. Карлюкевічам з літаратарамі і бібліятэкарамі Гомельшчыны. Прадставіў гасцей прысутным намеснік дырэктара бібліятэкі па навуковай рабоце Юрый Максіменка.

У сваім выступленні Аляксей Карлюкевіч падрабязна распавёў пра ўсе выданні, пра планы і праекты ўстановаў. Асобнай тэмай дырэктар вылучыў кнігі, якія выйшлі і рыхтуюцца да друку ў РВУ "Літаратура і Мастацтва" — без прафесійнага ўдзелу прадстаўнікоў Гомельшчыны.

Нядаўна А. Міхайлаў падрыхтаваў сваю новую кнігу. Чарговая кніга — яшчэ адна прыступка ў ягонай творчасці. Апроч лірычных вершаў, у ёй хораша прадстаўлены і гумар, а гэта сведчанне таго, што талент Альберта Аляксеевіча — шматгранны. Дарэчы, Альберт Аляксеевіч сам і афармляе ўласныя кнігі, бо ён даўно працуе і як мастак.

Я вельмі люблю перачытваць кнігу А. Міхайлава "Спявай, труба!", якая ёсць у мяне з аўтографам аўтара. І таму, што люблю традыцыйную паэзію, а яшчэ таму, што вельмі захапляюся тымі, хто, як Альберт Аляксеевіч, не будучы літаратурным прафесіяналам, у душы заўсёды застаецца паэтам. Такія людзі надзіва шчырыя і спагадлівыя. Для літаратуры гэта важна, што зерне паэзіі дае свае шчодрыя ўсходы не толькі ў вялікіх гарадах. Інакш і быць не можа: у літаратуры — няма правінцыі.

Аляксей МАРЦІНОВІЧ

Галоўны рэдактар газеты "Літаратура і мастацтва" Анатолий Казлоў расказаў пра нядаўні 75-гадовы юбілей штотыднёвіка. Ён адзначыў, што калі ішла падрыхтоўка святочнага нумара, дык міжволі было заўважана, з якой цікавасцю ўспрымаюцца старыя пажоўклявы старонкі "ЛіМа". На іх — летапіс характэрных з'яў эпохі, жыццёпіс краіны, адлюстраванне гісторыі айчынай культуры, роднай літаратуры, творчых працаў, штыры да партрэтаў людзей, знакавых для Беларусі. Урэшце вырашылі падзяліцца сваёй захапленасцю з чытачамі, змясціўшы ў газеце, сярод разнастайных іншых публікацый, і адбітак "ЛіМа" за 26 лютага 1932 года. Гэта ўжо рытэт, у пэўным сэнсе помнік гісторыі і культуры.

Ірына Шаўлякова, супрацоўніца аддзела літаратурнай крытыкі, падкрэсліла, што лімаўцы імкнуцца адлюстроўваць свой час, сучаснасць: рэцэнзіі, аглядыны артыкулы... Таксама яна расказала пра цікавыя праекты і рубрыкі, пра конкурсы, якія праводзяцца штотыднёвікам, выказала падзяку аўтарам з Гомельскага дзяржуніверсітэта.

На заканчэнні сустрэчы гучалі вершы, а дакладней, свае пароды на вершы беларускіх аўтараў пра чытаў загадчык аддзела прозы часопіса "Польмя" пісьменнік Анатолий Эзэкаў. А яшчэ, госці адказалі на шматлікія пытанні прысутных.

В. КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Чаканы каталог

Нарэшце выйшаў з друку каталог твораў аднаго са старэйшых мастакоў краіны, члена Беларускага саюза мастакоў Кастуся Харашэвіча.

Кастусь Іванавіч нарадзіўся ў 1927 годзе. Ён напісана больш як 500 карцін, асобныя з якіх ужо амаль хрэстаматычныя: "Партрэт Кастуся Каліноўскага", "Паўстанне нарчанскіх рыбакоў", "Сялянскі бунт у дарэвалюцыйнай вёсцы", "Старая царква", "Стары горад", "Вільня", "Родны край" і г.д. У каталог трапіла больш чым 50 твораў.

Выданне ўбачыла свет дзякуючы намаганням Мінскага абласнога краязнаўчага музея г. Маладзечна, Маладзечанскага Палаца культуры і Маладзечанскага райвыканкама.

Ганна ЦАР

Шчыра, душэўна, адкрыта

І не толькі таму, што Альберт Аляксеевіч, шмат гадоў аддаўшы гэтай тлумнай і такой адказнай пасадзе, добра ведае жыццё раёна і з задавальненнем падкажа, пра каго не лішне было б напісаць. Ёсць яшчэ адно, што нязменна цягне да А. Міхайлава — гэта яго душэўнасць, шчодрасць, тая ўнутраная цеплыня, што сарвае кожнага, хто з ім сутыкаецца.

Да ўсяго Альберт Аляксеевіч — паэт. І не проста паэт, а паэт-песеннік. Шмат яго вершаў гучаць не толькі на роднай яму Старадарожчыне, але і за яе межамі. Прынамсі, некалькі гадоў таму песня "Ещё не вечер", без перабольшання, стала ўпрыгожваннем знакамітага фестывалю "Славянскі базар" у Віцебску, глыбока крануўшы сэрцы кожнага, хто даражыць супольнасцю славянскіх народаў.

Гэтаксама хораша гучаць і песні А. Міхайлава, напісаныя па-беларуску, як, для прыкладу, "Пакланюся сваёй

Беларусі", "Старадарожанка", "Беларусь — мая песня", "Эх, дажыначкі, дажынкi", "Трубі, труба!", якая доўгі час з'яўлялася музычнай застаўкай перадачы Рэспубліканскага радыё, адрасаванай воінам. Песня ж "Матчыны кросны", стаўшы свайго роду візітоўкай фестывалю ткацтва, жыве і сама па сабе, бо яе даўно палюбілі многія, аб чым сведчыць і рэгулярнае выкананне ў час канцэртаў. Ды як не палюбіць гэтую песню, калі ў ёй — замілаванне роднай зямлэй, шчырасць і давер. А яшчэ жаданне прамовіць сваё запаветнае так, каб яно стала бліжкім, каб па-сапраўднаму ўразіла і ўсхвалявала:

У беля росы на Беларусі
Лён расцілалі пад туманы,
У небе высокім беля гусі,
Лебедзяў пары і журавы.
Кроплі жажджу
на завораным полі,
Кроплі расы
пад басотаю ног —

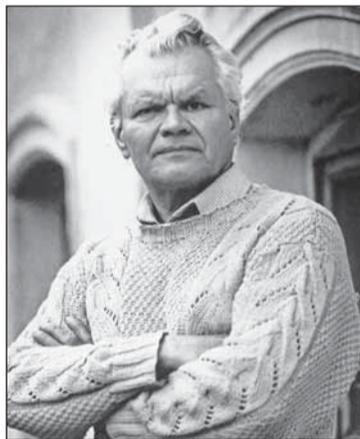
Вольныя птахі
і вольная воля,
Матчыны кросны
і матчын парог.

Сярод тых, каго прыцягвае творчасць А. Міхайлава, не толькі мясцовыя кампазітары І. Завацкі, С. Валенцокевіч, М. Крыўленя, але і мэтры сучаснай беларускай музыкі Л. Захлеўны, Дз. Далгалёў. Творамі Альберта Аляксеевіча зацікавіўся заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Рэспубліканскіх, Усесаюзных і Сусветных фестывалюў, кіраўнік знакамітага калектыву "Сузоре" з Брэста В. Васіленка. Веніяміну Дзмітрыевічу патрапіла на вочы кніга А. Міхайлава "Спявай, труба!". Яна настолькі ўразіла яго, што В. Васіленка ўзяўся напісаць ажно дзесяць песень.

Ды вершы — на тое і вершы, каб радаваць тады, калі застаешся сам-насам з душой: толькі чорнае сцяво літар на полі белай паперы, якое

Адолеўшы перавал...

Дзень нараджэння — дата, якая не проста падлічвае пражытыя чалавекам гады, а і прымушае прыгадаць той шлях, які ён дагэтуль прайшоў. Тым больш, калі гэта дата юбілейная. 5 чэрвеня бягучага года Барысу Паўлавічу Бележэнку, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі, споўнілася 70 год.

Напярэдадні гэтай даты, зазіраючы ў сваё мінулае, ён, безумоўна, шмат пра што ўспомніць. Напрыклад, пра цяжкае пасляваеннае дзяцінства, якое было ва ўсіх яго аднагодкаў складаным, галодным, але ўсё роўна самым шчаслівым і цудоўным часам у жыцці, пра тое, як ён, зусім хлапчуком у тыя пасляваенныя гады змяшчаў свае творы ў школьнай газеце, пра тое, як радаваўся першым публікацыям у газетах "Зара", "Віцебскі рабочы", "Зорька"...

Шчаслівы той, хто з дзяцінства ведае смак малітвы і агеньчык лампады, хто пачынае шукаць сэнс жыцця, абавязкова праз пазнанне самога сябе, прыходзячы да Бога, да высокага сэнсу самавыражэння праз творчасць. У Барыса Бележэнкі спасціжэнне сэнсу жыцця адбывалася далёка і ад лампады, і ад малітвы, і ў дзяцінстве, і на ўсім творчым шляху. Былі гады складанай, разнастайнай, не заўсёды літаратурнай працы, калі, па словах самога Барыса Паўлавіча, "творчасць часам хавалася ў шкарлупіне чыноўніка".

Аднак натхненне перамагло жыццёвыя абставіны. Як вынік — выхад у свет кніг: "Крыгалом" (1973 г.), "Жытнёвае поле" (1989 г.), "Крык у ціхай затоцы" (1997 г.), "Пушкін-дерево рода-Белая Русь" (2001 г.), "Званочак і цюльпан", "Россыпь изречений и афоризмов" (2006 г.).

Чаму чалавек становіцца паэтам? Такія пытанні часта задаюць чытачы. Пасля першай сустрэчы з Барысам Бележэнкам мне захацелася спытаць іх, чаму яны не сталі паэтамі, не захварэлі на паэзію, калі свет наўкола нас напоўнены такой прыгажосцю, цудамі і тайнамі? Гэта не значыць, што ўсе павінны пісаць вершы, аднак паэтычнае светаўспрыманне здаецца натуральным для чалавека.

Барыс Бележэнка не толькі ў вершах, але і ў афарызмах, і ў абразках, і ў вялікіх праявічых формах — паэт. Часта, захапляючыся моднай зараз літаратурай, чытачы ўзгадваюць Муракамі, Каэльё — імёны пісьменнікаў, якіх сёння зрабілі культывымі. Што могуць прапа-

наваць яны тым, хто выраса на творчасці Ф. Дастаеўскага, Л. Талстога, А. Пушкіна, Янкі Купалы, Якуба Коласа? Менавіта на класіцы фарміраваўся літаратурны густ Барыса Бележэнкі.

Асноўныя тэмы і матывы кніг Барыса Паўлавіча — любоў да роднай зямлі, спроба асэнсаваць ролю паэта ў грамадстве і месца чалавека ў жыцці. Асобнае значэнне ў творчасці пісьменніка набыла пушкінская тэматыка. Барыс Бележэнка прымаў удзел у пяці Усерасійскіх Пушкінскіх святых паэзіі. Вынікам гэтай работы і стала кніга «Пушкін-дерево рода-Белая Русь».

Сфера літаратурна-даследніцкай цікаўнасці Барыса Паўлавіча закранае і асобу вялікага асветніка Васіля Цяпінскага. Публікацыі на гэтую тэму былі ў газетах "Звязда", "Літаратура і мастацтва", "Віцебскі рабочы". У чэрвені 1990 года па ініцыятыве Барыса Бележэнкі праводзілася святая ў вёсцы Цяпіна, у рамках якога былі адкрыты мемарыяльныя дошкі на школе і на месцы былога палаца В. Цяпінскага.

Вершы — гэта вышэйшая форма маўлення. Сёння ў паэзіі мы часта бачым зніжэнне стылю, адмаўленне ад норм сінтаксісу і арфаграфіі, не кажучы пра законы рытмікі. Аднак калі свет становіцца дысгарманічным, мы пачынаем адчуваць недахоп прыгажосці не толькі ў словах, але і ў паводзінах, пачуццях. Гэта тое, што з'яўляецца прыкметай пачатку цывілізацыйнага здзічэння. З чым і змагаецца ў сваёй творчасці Барыс Бележэнка.

Барыс Паўлавіч з дзяцінства захапляўся не толькі літаратурай, але і музыкай.

На вершы Барыса Бележэнкі напісаныя песні кампазітарамі Я. Касалапавым, Н. Усцінавай, Г. Цыбуліч, В. Гарбатойскім, Н. Бондар-Галавач. Музыка піша і сам Барыс Паўлавіч. Яна гучыць і ў радаках яго лірычных твораў:

Нязведаны сусвет,
святло тваё,
як свята,
будзі гушу, будзі,
адорвай габынёй!
На маміных руках
упершыню прыўзняты,
дай Божа, каб я вечна
лаззіў з вышынёй.

Ёсць у літаратуры людзі, якія працуюць толькі самі на сябе. Барыс Бележэнка належыць катэгорыі людзей, якія не ўяўляюць свайго жыцця без грамадскай дзейнасці. То ён праводзіць "Школу паэзіі" ў Віцебскім дзяржаўным універсітэце імя П. М. Машэрава, то стварае літаратурны клуб пры цэнтральнай гарадской дзіцячай бібліятэцы імя А. Гайдара, то бярэ ўдзел у журы паэтычных конкурсаў, рэцэнзуе рукапісы пачынаючых аўтараў...

Дасягненні пісьменніка Барыса Бележэнкі ў галіне літаратуры і выхавання моладзі адзначаны асобай узнагародай. Напярэдадні 70-годдзя Барысу Бележэнку ўручаны спецыяльны дыплом аб прысваенні яму звання "Ганаровы член ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі" і Ганаровая Грамата Віцебскага аблвыканкама.

Віцебскае абласное аддзяленне ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі" сардэчна віншуе юбіляра з 70-годдзем, жадае Барысу Паўлавічу неаслабнай энергіі, творчага плёну і доўгіх гадоў жыцця.

Тамара ГУСАЧЭНКА,
старшыня Віцебскага
абласнога аддзялення ГА
"Саюз пісьменнікаў Беларусі"

Тэатральны сезон хутка закрываецца, але для галоўнай тэатральнай пляцоўкі краіны гэта значыць, што працы становіцца ўсё больш і больш. Генеральны дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Мікалай КІРЫЧЭНКА падводзіць вынікі сезона, дзеліцца планами на будучыню і разважае аб надзённым у беларускім мастацтве.

«Галоўнае — не губляць густ»

Так павялося пасля прызначэння Мікалая Міхайлавіча генеральным дырэктарам: кожны сезон у Купалаўскім заканчваецца новай, каларытнай прэм'ерай. Вось і сёлета: да 125-годдзя класіка, імя якога з гонарам носіць тэатр, тут рыхтуюць новы "фінальны акорд". Спектакль "Сны аб Беларусі" паводле твораў Янкі Купалы і Уладзіміра Караткевіча павінен "прагучаць" 27—28-га чэрвеня.

Ставіць "Сны" дастаткова вядомы рэжысёр Уладзімір Савіцкі, які рабіў іншую "нашумную" работу — "Дзікае паляванне караля Стаха".

Гэта дастаткова сур'ёзны праект. Там будзе шмат харэаграфіі, песень — адным словам, гэта не "лакальны" спектакль, а тое, што ў тэатры называюць "палатно".

— А чыя ідэя — спалучыць Караткевіча і Купалу?

— Аўтарская, рэжысёрска-пастаноўчыка Савіцкага. Ён яе ўвасобіў літаратурна (інсцэніроўкай — аўт.), а зараз ставіць на сцэне. І мне, і мастацкаму кіраўніцтву тэатра ідэя падалася цікавай. Я думаю, што гісторыя паставіць Уладзіміра Караткевіча ў адзін шэраг з імянамі Купалы і Коласа.

Вяртанне да суседзяў

— Напрыканцы мінулага года ваш творчы калектыў двойчы выязджаў на гастролі за межы краіны — у Маскву і Кіеў...

— Гэта сапраўды былі падзеі. Разумею, за савецкім часам мы туды ездзілі рэгулярна: раз на чатыры гады ў Маскву, і раз на чатыры — у Кіеў. Зараз мы разам з Міністэрствам культуры зразумелі, што больш не можам пашыраць гэты разрыў славянскіх культур.

Два гады таму ў рамках Дзён культуры Украіны Нацыянальны тэатр імя Івана Франка працаваў на нашай сцэне. І мы тады яшчэ дамовіліся, што абмяняемся гастролімі.

І вось, дзесяць дзён мы працавалі ў Кіеве, на пляцоўцы тэатра імя Івана Франка. Візіт той, без перабольшванняў, меў велізарны рэзананс ва Украіне. Газеты пісалі не проста "У Кіеў прыехаў тэатр Янкі Купалы", а "Пасля доўгага перапынку..." — ажно семнаццаць год мы не маглі туды выехаць!..

У тамтэйшай прэсе было шмат рэцэнзій. З'явіўся нават грунтоўны артыкул — "Тэатральны містэрыя Беларусі". Не тэатра Янкі Купалы — а Беларусі. Таму я лічу: тое, што ўбачылі кіеўляне на пляцоўцы тэатра Франка, — не лакальныя гастролі аднаго тэатра — гэта вяртанне беларускага тэатра ва Украіну.

У Маскву ж нас запрасілі на Міжнародны фестываль нацыянальных тэатраў Еўропы, які праходзіў у Малым тэатры. Там паказалі містычную камедыю "Чычыкаў" паводле "Мёртвых душ" Гоголя. Калі трошкі ведаць норавы перасычанай на мастацтва Масквы і мноства маскоўскіх тэатраў, то рэха ад нашага выступу, ацэнкі, якія мы атрымалі, — усё гэта пацешыла душу. Шчыра кажучы, Масква звычайна глядзіць на тэатральны Мінск з вышыні, быццам на правінцыю. І запрасілі нас, я думаю, з тых меркаванняў, што, маўляў, міжнародны фестываль — для такога статусу проста неабходна запрасіць іншыя краіны... А пасля спектакля падышлі, і на твары ў іх было напісана: "Ой".

— Калі параўноўваць Маскву, Мінск, Кіеў — якая са стаці больш "тэатральная"?

— Мне цяжка адказаць, таму што я амаль не маю магчымасці

бачыць пастаноўкі ні маскоўскіх тэатраў, ні кіеўскіх. Тое, што да нас даходзіць, тыя масавыя антрэпрызныя гастрольныя атакі, я не думаю, што яны адлюстроўваюць сітуацыю, што па іх можна меркаваць — у іх проста іншае прызначэнне, у тых тэатральных труп.

— Якое?

— Зарабіць грошы і з'ехаць! Гэта ўсе ведаюць, гэта не сакрэт. Вы ж бачыце тыя анонсы — некалькі "гучных" імянаў, нейкая шлягерная п'еска і — наперад! Адзінае, што я магу дакладна сцвярджаць: узровень беларускага тэатра даволі высокі. Але гэта часта здараецца з беларусамі: мы не цэнім тое, што маем.

Таннае мастацтва і дарагая паталогія

— У той жа Марыінцы, я памятаю, білет у партэр можа каштаваць да 150 долараў. І тут, у Беларусі, мы бачым такі феномен, як вельмі танныя білеты на спектакль. Як вы лічыце, тэатр — ён усё больш для эліты, якая можа выкласці столькі грошай за ўваходны білет, альбо...

— (Перапыняючы) ...А вы лічыце, што гэта эліта?! Калі кажуць "эліта арміі", напрыклад, — гэта высокакваліфікаваная, інтэлігентная частка афіцэрскага... Тут — ці ўжыць слова "эліта", ці нейкае іншае — я не ведаю.

Не заўсёды чалавек, які можа заплаціць 200 — 400 долараў за канцэрт Барыса Маісеева, можа адносіць да эліты. Проста ў яго ёсць грошы, якія ён можа патраціць на тое, што яму блізка.

А тое, што ў тэатрах Беларусі такія нізкія цэны — я не ведаю, дрэнна яно ці добра — канечне, гэта крыху крыўдна. Таму што прыязджае нейкі сумніўны — але добра раскручаны — эстрадны выканаўца, і раптам знаходзіцца такая колькасць людзей, якія так спакойна расстаюцца з даволі вялікімі сумами грошай... У той жа час, калі самы дарагі білет у нас, прабачце за параўнанне, каштуе на ўзроўні сярэдняй бутэлькі гарэлкі. Калі часам ідзе мінма "касавах" афішаў і бачыш кошт білетаў ад 25 да 150 тысяч, а потым глядзіш на імя выканаўцы і думаеш: "Хто ён ёсць у параўнанні з першым нацыянальным тэатрам?"

У нас самы дарагі білет на прэм'еру сёння каштуе 12 тысяч. Гэта смешна, гэта амаль як у кіно. А ў той жа час вылікаў гэта вымагае неверагодных — бо то не проста пракручванне "мёртвай" плёнкі, а нервы жывых людзей.

Я не кажу, што кожны, хто прыязджае на гастролі, не варты... Але прыехалі вось гэтыя "новыя рускія бабулькі"... Я не хачу займацца выхаваннем густаў, але, прабачце, што гэта? Гэта нельга ацэньваць на ўзроўні "высокамастацкае ці не так" — падобныя выступленні можна ацэньваць толькі на ўзроўні паталогіі. Мы проста адбіваем мазгі ў свайго народа.

Той, хто плаціць вялікія грошы за білеты на многіх заездных артыстаў, — часта плаціць за свой прэстыж.

Дрывасекі свядомасці

— Які глядач зараз у Купалаўскім? Ці змяніўся ён за апошнія гады?

— Безумоўна. Тэатр не жыў у нейкай закрытай прасторы, ён існуе ў грамадстве, якое, напэўна, развіваецца — мяняюцца густы. Зараз больш моладзевай стала аўдыторыя, а моладзевая ўспрымання — яно

У Маскве ж нас запрасілі на фестываль тэатраў Еўропы, які праходзіў у Малым тэатры. Там паказалі спектакль "Чычыкаў". Калі трошкі ведаць норавы перасычанай Масквы і мноства маскоўскіх тэатраў, то рэха ад нашага выступу, ацэнкі, якія мы атрымалі, — усё гэта пацешыла. Шчыра кажучы, Масква звычайна глядзіць на Мінск з вышыні, быццам на правінцыю. І запрасілі нас, я думаю, з тых меркаванняў, што, маўляў, трэба прымаць міжнародны фестываль — бо для такога статусу проста неабходна запрасіць іншыя краіны... А пасля спектакля падышлі, і на твары ў іх было напісана: "Ой".

асаблівае. Я, напрыклад, дагэтуль не прызвычаўся да "ваў" у зале — калі іграецца сур'ёзны драматычны спектакль, а потым актёры выходзяць на паклон і чуюць у свой адрас, акрамя апладысмантаў, гучнае "ваў!", ледзь не свіст. Але, напэўна, гэта іх спосаб выражэння эмоцый — ну дык няхай...
— ...Значыць, глядач памалдазеў?

— Так, вядома. Прадстаўнікоў таго пакалення тэатралаў, якія зімой, прыходзячы на спектакль, мянялі зімні абутак на нейкія вясчэрнія туфлі, на жаль, усё менш і менш. Справа не ў тым, каб камусьці рабіць заўвагу кшталту "А чаму ты ў джынсах прыйшоў?" — я сам заўсёды хаджу ў джынсах. Можна, зразумела, шкадаваць аб тых вясчэрніх доўгіх сукенках, касцюмах, гальштуках — але, магчыма, гэта не самае галоўнае.

Заўсёды ўсё развіваецца па спіралі. Мне падаецца, зараз тэатр перажывае не лепшыя часы. Ды быў жа перыяд значна горшы — разгубленасць у грамадстве была, калі ўсё распадалася — зараз, дзякуй Богу,

хоць цікаўнасць да тэатра падвысілася і людзі ходзяць. Лагічна, што сітуацыя будзе яшчэ паляпшацца. Мы жывём гэтай надзеяй, і ў гэты час спрабуем захаваць інтэлектуальнае багацце "старога" тэатра.

— Але ўсё-ткі: у гэтым маладым пакаленні, у яго свядомасці тэлебачанне трошкі пацягнула тэатр?

— Так, пацягнула. Гэта натуральна. Я не хачу тут казаць "на рынку", бо калі з'яўляецца нешта новае, нейкая новая структура, яна, напэўна, падцягвае пад сябе нешта з таго, што было да яе. Але справа ў

— А што значыць кансерватызм? Захаванне традыцый? Відавочна, наш тэатр не можа апуськацца ніжэй пэўнага ўзроўню, да чарнухі, нецэнзуршчыны. Але я не лічу, што мы, маўляў, такія кансерватыўныя — ставім толькі класіку. Калі з'яўляюцца нейкія цікавыя новыя п'есы, то ніхто ад іх не адмаўляецца.

Які ж тэатр кансерватыўны, калі на яго сцэне ідуць два пластычныя спектаклі! ("Больш, чым дождж" і "С.В." — аўт.). Два пластычныя спектаклі, якія адны ўспрымаюць, і пра якія іншыя кажуць: як такое можна было паставіць на сцэне нацыянальнага акадэмічнага. Вось якраз у Кіеве і вымагала гэта высокай ацэнкі — што ў нас такі разнастайны рэпертуар.

Звяртаюся да ўсіх патэнцыяльных аўтараў: калі вы лічыце свае творы вартымі — калі ласка, прыносьце ў літаратурную частку, мастацкаму кіраўніку.

— Прыносяць?

— Многа прыносяць. Але нямногія могуць напісаць так, каб гэта было цікава.

— А як вы самі ставіцеся да сучаснага тэатра, з яго новымі, часам недарэчнымі ідэямі, інтэрпрэтацыямі, якія, прынамсі, зараз вельмі папулярныя ў Еўропе?

— Гэта, як у студэнтаў часам здараецца, — выкінуць нешта такое, нейкі жэст, які павінен быць сімвалічным, але я яго не разумею. Тым не менш, і тут бачу нешта цікавае, хоць сам да сэнсу не магу даўмецца. Я не кажу: "Як! Што гэта такое?!" Галоўнае, каб тое было зроблена талкова, прафесійна, а надаць форму — права аўтара. Калі я не ўспрымаю пастаноўку блізка да сэрца, гэта не значыць, што аўтар дрэнны. Калі вы пішаце пісьменна, а я проста не ўспрымаю вашу стылістыку — гэта ж не значыць, што вы дрэнны стыліст. Проста густы розныя, альбо я чагосьці не "даганяю".

Вось не ўспрымаю я Верку Сярдзючку на "Еўрабачанні", і ўсё тут...

— Але ж, відавочна: то талковы піар-ход.

— Ой, а колькі іх там было, тых хадзоў...

— Ці лічыце вы тады, што піар і сапраўднае мастацтва ўвогуле не сумяшчальныя?

— Сумяшчальныя. Але толькі тады, калі гэта смачна. І калі не губляюць густ пры гэтым.

— На ваш погляд, які самы цікавы эксперымент быў у Купалаўскім за апошнія гады?

— Пэўна, спектакль "Крывавае Мэры", які ішоў на Малой сцэне. Праўда, гэта было задоўга да майго кіраўніцтва. Ён аб'ездзіў шмат фестываляў, шмат атрымаў ухвальных рэцэнзій. Мне асабіста вельмі шкада, што яго знялі з рэпертуару... Гэта спектакль, які нібыта існаваў у рэчывы абсурдызму. Але я памятаю: калі мы былі на фестывалі ў Румыніі, зала была ўражаная. Памятаю, за пяць хвілін да пачатку спектакля ў зале сядзелі тры чалавекі. Мы вельмі хваляваліся. Але потым, за некалькі хвілін уварваўся вялізны натоўп народа, сцягнулі крэсла ў нашага гукааператара, моладзь расселася ва ўсіх праходах і перад авансцэнай, нават лягла... Там вельмі шмат спектакляў менавіта абсурдыскага напрамку ставілі. Звычайна як адбываецца: форма ўспрымаецца, за пяць-дзесяць хвілін ты яе распазнаў, і далей глядзець нецкава. Але нам адзін з буйнейшых тамтэйшых крыгтыкаў сказаў потым такую рэч: "Вы пераадолелі два бар'еры: крыху насцярожанае стаўленне да беларускага мастацтва і моўны бар'ер. Таму што вам удалося сумяшчальна абсурдызм з вялікай рускай эмацыянальнай школай".

тым, што тэлебачанне апошнім часам стала настолькі нягеглым...

Я вельмі адмоўна стаўлюся, напрыклад, да серыялаў — яны заўсёды зробленыя па адным шаблоне. Увогуле, тэлебачанне апошнім часам разлічанае не на густ, а на нейкія інстынкты...

Калі пасля спектакля "С.В." (паводле "Вішнёвага саду" —

аўт.), які мы гралі ў Маскве, у мяне спытаў адзін карэспандэнт: "Вы лічыце, што вішнёвыя сады зараз трэба захоўваць?" — я адказаў: "Вы ведаеце, мы столькі пасеклі, што трэба ўжо саджаць".

І мы павінны апомніцца, зразумець, што хоціць ужо секцы. Хоціць узрываць, расстраляваць, рэзаць, абліваць і падпальваць. Я сказаў тады, што, калі аб'яднаць усе серыі "Убойных сил", "Улиць разбойных фонарей" і ўсяго падобнага, то такое ўражанне можа склацца, што палова расійскага насельніцтва ўжо выражана, спалена, расстраляна і ўзарвана.

Гэта як сітуацыя, калі чалавек наўмысна худнее. Вось ён хоча схуднець — і аднойчы дасягае такой стадыі, калі працэс ужо не спыніць.

"Смачна" — значыць, з густам

— Некалькі гадоў таму некаторыя маладыя творцы абвінавачвалі Купалаўскі тэатр у кансерватызме. Што б вы адказалі ім?

Гутарыў Мікалай АНІШЧАНКА
Фота аўтара

І мой радок у пысінскі «Вянок»

Так сталася ў маім лёсе: радзіма Аляксея Пысіна — Краснаполле — стала і маёй. Пасля Чырванасцяжнага Паўночнага флоту ў 1966 годзе звярнуўся ў мсціслаўскую раённую газету. А пачынаў у чавускай "Іскры", да якой далучылі ў год пачатку хрушчоўскай перабудовы мсціслаўскую раёнку. Спрабаваў свае сілы ў абласной "Магілёўскай праўдзе" і рэспубліканскай "Літаратуры і мастацтва". У апошнія гады ахвотна друкавалі інфармацыю аб культурна-мастацкім жыцці ў сельскай мясцовасці.

Пасля заканчэння Падольскай сярэдняй школы на Мсціслаўшчыне атрымаў рэкандацыю ад рэдактара раённай "Калгаснай газеты" Сяргея Хахлова для паступлення ў БДУ. Вучыць мяне не было каму. І дакументы трапілі ў Рэспубліканскую школу кінамаханікаў. Цягу да гэтага віду мастацтва прывіў мне сапраўдны кінамаханік Аляксандр Шчаўрук, вядомы на ўсю акругу ў слынным саўтасе "Пісарашчына". З вучня, а затым кінамаханіка пачаўся мой шлях у журналістыку. Усё гэта апавядаю для таго, каб нагадаць: журналістыка ідзе ад жыцця. Мабыць, таму слынным паэт Беларусі Аляксей Пысін прайшоў рэдактарскую школу ў Чэрыкаве, а затым радаваў Магілёўшчыну не толькі паэтычным талентам, але і словам журналіста.

...Сэрца напоўнілася шчырай радасцю, калі ўбачыў невялікую памеры кнігу "Вянок Аляксею Пысіну", укладзеную В. Арцём'евым. Яна выдадзена пры падтрымцы ўпраўлення культуры Магілёўскага аблвыканкама.

Паэзія Аляксея Пысіна — з'ява унікальная ў нашай літаратуры. Паэт змагаўся за Беларусь на франтах Вялікай Айчыннай, славяў радзіму "душой адбеленым" і "пяшчотай прасветленым" словам.

У якасці прадмовы вядомы на Магілёўшчыне паэт Іван Пехце-раў дзеліцца думкамі пра гэтае каштоўнае выданне. Укладальнік "Вянка" зрабіў работу, якую можна параўнаць з працай пчалы, што збірае з кветак нектар, ператвараючы яго ў цудоўны мёд.

У кнізе сабраны выказванні пра А. Пысіна многіх слынных майстроў беларускай літаратуры: сярэд іх Васіль Быкаў, Пімен Панчанка, Аркадзь Куляшоў, Пятро Прыходзька і многія іншыя паэты, празаікі, крытыкі і літаратуразнаўцы. Укладальнік зазначае, што артыкулы і эсэ літаратараў пра творчасць А. Пысіна ён збіраў пры жыцці паэта, а вершы, яму прысвечаныя, — пасля яго смерці. У "Вянок" адбіраў па крупніцы самае лепшае, самае характэрнае. У кнізе змешчаны 31 верш, 62 урывкі з успамінаў і крытычных артыкулаў.

На прэзентацыі кнігі, якая адбылася на Краснапольшчыне, выступілі кіраўнік літаратурнага музея А. Пысіна Палужскага УПК І. Пшанічнікава, мясцовыя паэтэсы Тамара Жэбіна і Галіна Яўсеенка.

В. Арцём'еў падрыхтаваў да друку яшчэ два зборнікі: "Паэт вузел завязваў" (успаміны, эсэ і роздум аб жыцці і творчасці А. Пысіна), а таксама "Урокі Аляксея Пысіна" — творчая гісторыя вершаў і нарысаў паэта.

Не менш цікавая чытацкая канферэнцыя адбылася ў Магілёўскай абласной бібліятэцы па кнізе "Вянок Аляксею Пысіну". У "Вянок" вылучаецца матэрыял выдатнага журналіста, аднадумцы, сябра А. Пысіна Міхаіла Малініна (які мне добра знаёмы). Разам яны вучыліся ў пятым і шостым класах Высакан-борскай сямігодкі, а пасля разам працавалі ў "Магілёўскай праўдзе". У нарысе "На першы час прыступкі" ("Польмя", № 5 за 1993 год) М. Малінін піша: "А яшчэ любіў Алёша прыроду. Любіў шчыра, да самазбыцця, як майскую раніцу, пасыпаную срэбрам расы. Всковае наваколле ён параўноўваў з цікавай і бясконцай кнігай. Поле, лес, луг,

рэчка, крынічка здаваліся яму жывымі істотамі..."

Праз усю літаратурную творчасць пранёс Аляксей Пысін любоў да рэк, азёр, крыніц. У яго творы ўплецены праніклёныя словы пра магутнасць і прыгажосць Дняпра і Сожа, словы жалобы пра ваенную пару Проні, ціхую і задуменную Бесядзь (да чарнобыльскай бяды самую чыстую рэчку Еўропы). А ўсё пачалося з маленькай рэчкі Палужкі. Пачатак бярэ яна на лузе вёскі Шалухоўка, цячэ каля Мануйлаў, а затым перасякае Высокі Барок (жыхары гэтых вёсак пасля чарнобыльскай катастрофы адселены).

Зямляк паэта, пісьменнік Сцяпан Кухараў у артыкуле "Сонца паэтавай душы" з кнігі "Сцішанае поле" таксама кра-

нае прыродаахоўную тэму. Сцяпан Іванавіч зазначае: "Знітаная з народнай песняй паэзія А. Пысіна зямная — ад гоману бароў, звону крыніц, ад пошуму пад ветрам асакі — у ёй жывое дыханне жыцця. "Пакуль песня ў хлебе, хлеб у песні..."

Умеў Аляксей пажартаваць, але больш яго турбуе, што робіцца не так, як хацелася б. Асабліва яго турбуюць праявы раўнадушша да прыроды, да ўсяго прыгожага, што акружае нас, і трывога за рэчку, якая забруджваецца, за лес, які часам глуміцца, за зямлю, якая нас корміць і дае нам жыццё..."

Яшчэ пры жыцці А. Пысіна зласліўцы злілі ў рэчку Горанку, якая працякае ў вёсцы Горанка, дзе нарадзіўся наш зямляк, пісьменнік Мікола Ткачоў, бензавоз аміячнай вады, каб назбіраць мяшок атручанай рыбы. І цяпер яшчэ гэтая рачулка ніяк не можа аджыць ад экалагічнага ўдару. Такія здарэнні ў той час былі па сутнасці адзінкавымі. А што робіцца з маці-прыродай цяпер. Шкада, няма Аляксея Васільевіча...

Тут вельмі дарэчы думкі Васіля Якавенкі з артыкула "На поклічы гвардыі майстроў" (апублікаваны ў "Звяздзе" 26 мая 2001 года). Аўтар зазначае: "Хто памятае, як хвалявала ў Беларусі ў ранейшыя гады заўзятая праца меліяратараў, якія, бадай, толькі тое і ўмелі, што спускаць ваду з абшараў і патрашыць рэчышчы. З гэтай нагоды А. Пысін напісаў верш, здзіўляючы дакладнасцю і трапнасцю вобраза ў пераўвасабленні рыбацкага кручка:

*Кручок, што вудаі быў,
Грымотна ўзняўся,
устаў на колы,
Рачулку за шчэлепы схаліў
І кінуў на пясок,
на выган голы.
Рачулка нядаўна
трапятала...*

Узрушаны паэт паслаў П. Ма-шэраву ліст, але яму адказалі: "Таварыш Пысін. Вы не разумеце палітыкі партыі ў меліярацыі..."

З падачы Аляксея Васільевіча Саюз пісьменнікаў наладзіў экалагічную экспедыцыю па рэчках, дзе ішло спрамленне рэчышчаў і асушэнне шырокай поймы.

А. Пысін часцей свой новы верш пасылаў у раёнку, а потым ужо ў Мінск. Блізкім да сэрца паэта была назва газеты "Чырвоны сцяг", ягоная твор-

чая калыска. А калі ён пісаў верш пра чырвоны сцяг Радзімы, то думаў і пра сваю газету ў роднай Краснапольшчыне, з працы ў якой пачалося яго пасляваеннае жыццё і творчы шлях:

*Мой сцяг вышэй
усіх няўдач,
Вышэй усіх няпраўд,
Я сам загорнуты ў кумач
Ад галавы да пяты.
Паверкі кулямі былі
І бачыў я тады:
Густою чырванню цвілі
На мне мае бінты.*

Сімвалічна, што пад чырвоным сцягам прайшло на Краснапольшчыне 60-годдзе з дня нараджэння паэта. У раённым ДOME культуры на ўрачыстасцях з нагоды юбілею А. Пысіна зала была паўноткай, як падчас прэм'ер народнага тэатра. Як водзіцца, казалі шмат пра творчы шлях, выказваліся захапленні паэтычнымі здабыткамі Аляксея Пысіна. Трымаючы слова, першы сакратар райкама Кампартыі Беларусі С. Крутаўцоў згычыў слынным земляку моцнага здароўя, творчых удач і мноства новых кніг. Прывітальныя адрасы, сціплыя сувеніры (бо ўсім была добра вядомая паэтава сціпласць). Трымаў слова і я, углядаючыся ў вочы юбіляру. Але ж яны былі невясёлыя. А як памаладзеў твар, калі маладзёжны тэатр РДК "Ранак" наладзіў літаратурна-мастацкую кампазіцыю "Сцяг" па творах паэта...

У трагічную ноч напрыканцы жніўня 1981 года мне хтосьці пратрубіў аб сканчэнні зямнога шляху Аляксея Васільевіча. Хлусіць пра начную мрою — не той узрост, усе пад Богам ходзім.

Не паспеў прыйсці раніцай у рэдакцыю, як пазваніў С. Крутаўцоў і запрасіў у райкам. А я ўжо ведаў, чаму...

Разам з сакратаром райкама І. Крывашэвым мы накіраваліся на пахаванне Аляксея Васільевіча. І мне даручалася ад усіх землякоў сказаць развітальнае слова. Гаварыць давалася пасля Сяргея Законнікава. Вядома, цяжка было развітацца з вялікім чалавекам, бо яго апошнім узгоркам быў ложкак лякарні. А бой у паэтавай душы ішоў заўсёды. У "Вянку" знайшоў сваё месца верш Сяргея Законнікава "Дымок маршанскай махоркі", прысвечаны памяці Аляксея Пысіна.

*Нічога з сабой не ўзяў,
А свет нам дабрэйшым
пакінуў.
Забраў толькі жаж
перапраў,
І холад аконнае гліны.
Ён гэтулькі ў сэрцы насіў,*

*Якое спачыну не мела,
Якое за ўсё і за ўсіх
Шчымяла, балела,
смылела...*

І яшчэ не дае спакою душы верш Сяргея Грахоўскага "Размова з Аляксеем Пысіным", таксама змешчаны ў "Вянку":

*Твой голас не змоўк
і не змоўкне.
Пакуль мы тут,
не пацішэе ён,
Пакуль увосень
пад дажджамі мокне
У Краснаполлі адзінокі клён.
Пакуль з арбіты
не сышла планета,
І ў бой ідзе дывізія твая,
Каб не было сканчэння
свету,
Каб не змаўкала
песня салаўя,
Каб на святанні
выпала параша,
Сняжынкі раставалі
на губе...
Ну, што ў тваёй дывізіі,
Алёша?
А ў нашай...
Пуста без цябе.*

Вядома, пуста, ды і не толькі на паэтычнай ніве, без Аляксея Пысіна. Годнае месца адведзена А. Пысіну ў кнізе "Памяць. Краснапольскі раён".

А яшчэ памяць пра слыннага земляка ўвекавечана ў гербе і сцягу Краснапольскага раёна.

Мне давалася прымаць непасрэдна ўдзел у іх стварэнні. Шмат было варыянтаў герба. А мне хацелася, каб у гістарычным сімвале раёна ўтрымлівалася штосьці пысінскае.

На разгляд камісіі па стварэнні герба прапанаваў радкі з верша "Краснаполле":

*Перасыпана гліна пяскамі,
З гэтай гліны збаны,
Як званы...*

Дзякуй Богу, думка была ўхвалена. На Краснапольскім гербе і сцягу дастойнае месца займае пысінскі збан-звон. Няхай жа ён на вякі праслаўляе самае дарагое:

*Край бацькоўскай,
раўніна-гарысты,
Аніколі цябе не мінеш.
Ты лісткам,
ты расінкаю чыстай
І дымком сваім сэрца
кранеш.*

**Фёдар ГАНЧАРОЎ,
дэпутат Краснапольскага
раённага Савета дэпутатаў,
заслужаны журналіст
Беларускага саюза журналістаў**

**На здымках: Аляксей Пысін,
Віктар Ракаў і Аляксей Пысін,
1981 год.**

Культурныя сувязі

Астравок расійска-беларускага сяброўства

У 134-й сярэдняй агульнаадукацыйнай школе Чырвонагвардзейскага раёна Санкт-Пецярбурга быў паказаны спектакль паводле п'есы Кандрата Крапівы "Брама неўміручасці". Вучням школы, якая носіць імя героя-пагвонніка Сяргея Дудко, фантастычная камедыя падалася досыць актуальнай зьякуючы пастаўленым у ёй маральным праблемам.

Дапамог маладым артыстам рэалізаваць сваю задуму педагог Андрэй Бабелькоў. Менавіта ён выступіў у якасці пастаноўшчыка. Дарэчы, сама ідэя стварыць школьны тэатр узнікла дзякуючы таму, што ў старэйшых класах школы Андрэй Аркадзьевіч, тэатразнаўца па адукацыі, выкладае новы прадмет — "Майстэрства мовы". Як зазначае Андрэй Аркадзьевіч, яго заўсёды захаплялі аратарскае майстэрства і любоў да мовы, якія ён хацеў прывіць і падлеткам. Спектакль атрымаўся маляўнічы,

дынамічны і поўны гумару. Менш чым за год старшакласнікі навучыліся не толькі танцаваць, спяваць, іграць на гітары, але і бачыць у кожным напісаным аўтарам радку прыхаваны сэнс і нават умець выказаць усё гэта на сцэне. Сваё майстэрства яны не раз дэманстравалі аднакласнікам, вучням іншых школ і нават у Беларусі, на радзіме пісьменніка. За пяць дзён знаходжання ў краіне яны некалькі разоў выступалі на розных пляцоўках. Апроч таго, убачылі помнікі, пабывалі ў музеях Мінска, у Брэсцкай крэпасці, а таксама на радзіме Сяргея Дудко — у Пінску. Лёс гэтага чалавека цесна звязаны з Санкт-Пецярбургам, ён тут вучыўся, скончыў Ваенна-марскі інстытут радыёэлектронікі імя А. Папова, затым служыў на караблях Паўночнага флоту. Вучні школы, якая носіць яго імя, прывезлі ў Расію яркія ўражанні і вялікае жаданне сябраваць з беларускімі школьнікамі.

Сустрэчы расійскіх школьнікаў і беларусаў сталі за апошнія тры гады для 134-й школы традыцыйнымі. І гэтым разам на спектаклі прысутнічалі супрацоўнікі пасольства Беларусі ў Пецярбургу, прадстаўнікі расійска-беларускага згуртавання, маці падводніка Соф'я Дудко.

Аляксандра ЦІМАФЕЕВА

“Гародню руйнуюць!” — колькі месяцаў таму група мясцовых гісторыкаў і краязнаўцаў кінула ў сусветнае сеціва кліч SOS. Такую рэакцыю грамадскасці горада выклікалі планы мясцовых уладаў па рэканструкцыі гістарычнай часткі Гродна і пабудове новых транспартных артэрыяў.

Потым былі рознай накіраванасці публікацыі як у дзяржаўнай, так і недзяржаўнай прэсе, шматлікія аповеды відавочцаў гродзенскіх падзей. 19-га красавіка ў Гродне прайшла навукова-метадычная рада з удзелам мінскіх спецыялістаў — прадстаўнікоў Мінбудархітэктуры, Міністэрства культуры і шматлікіх іншых ведамстваў. Рада ўхваліла некаторыя прапановы мясцовых уладаў адносна рэканструкцыі з шэрагам заўваг — а некаторымі прапановамі была вельмі незадаволеная.

...Тым часам у блогах маладыя гарадзенцы апісвалі, як кідаюцца пад бульдозеры, спрабуючы спыніць разбурэнне. Потым стала вядома, што ініцыятыўная група гарадзенскай інтэлігенцыі распачала збор подпісаў за правядзенне гарадскога рэферэндуму, на якім гарадзенцам было б прапанавана выказацца “за” альбо “супраць” маштабнай рэканструкцыі старога горада. Напрыканцы мая прадстаўнікі грамадскасці падалі скаргу ў пракуратуру Гродзенскай вобласці з 789 подпісамі грамадзянаў горада. Адказ на пратэст гарадзенцаў чакаецца.

Вядома, газета творчай інтэлігенцыі Беларусі проста не магла пакінуць такія паведамленні па-за ўвагай. Карэспандэнт “ЛіМа” пабыў у Гродна і пабачыў на свае вочы, што адбываецца там.

рыхтуецца інжынернае заключэнне, вядзецца абмер.

— Якія яшчэ будынкi ў гістарычнай частцы горада ў бліжэйшы час будуць рэканструваныя?

— Аніякіх...

Праекты рэканструкцыі гістарычнай часткі горада былі прапанаваныя на разгляд навукова-метадычнай рады пад кіраўніцтвам намесніка міністра культуры Уладзіміра Грыдзюшкі. Гэта — абавязковая працэдура, праз якую неабходна прайсці любому праекту рэканструкцыі.

Але шматстаронкавы дакумент — пратакол пасяджэння рады — у гродзенскім гарвыканкаме аўтару гэтых радкоў далі пагартыць на некалькі хвілін, зняць копію не дазволілі, спаслаўшыся на тое, што гэта — “толькі чарнавая версія”. Пры гэтым, размова ў гарвыканкаме адбылася больш чым праз месяц пасля пасяджэння Рады.

Перагісторыя

Паводле гарадзенскіх гісторыкаў, першыя трывожныя сігналы абазначыліся ў 2005-м годзе — з пачаткам будаўнічых работ па так званай “Швейцарскай даліне” і гарадзенскаму парку, калі тэрыторыі, на якіх раней знаходзілася зеляніна, былі закатаныя ў асфальт.

Потым была знесеная шаравая забудова па вуліцы 11-га Ліпеня. Па сведчанні гарадзенцаў, калісьці там знаходзіўся прыгожы ўтульны дворык. Знесеная пабудова, праўда, не ўяўляла вялікай гістарычнай каштоўнасці — але на яе месцы дагэтуль так нічога і не паўстала: засталася пустое месца, быццам пляма на твары горада.

Пасля пачалася рэканструкцыя Савецкай плошчы, якую мясцовыя гісторыкі і археолагі называюць адной з трагедыяў Гродна. Падчас яе высяклі пад карань два паўвекавыя ліпавыя скверы, на месцы якіх з’явілася... сучасная плітка.

— Атрымалася голае поле, — канстатуе краязнаўца Ігар Лапеха.

Але не гэта выклікае абурэнне мясцовых гісторыкаў. Савецкая плошча — былая Рынкавая; тут з XIV стагоддзя знаходзілася галоўная гандлёвая кропка горада. Паводле археолагаў, гэта — адно з найкаштоўнейшых месцаў для патэнцыяльных знаходак і адкрыццяў. На “прафесійнай” мове археолагаў гэты ўчастак называецца “зонай аховы гісторыка-культурнага слою”. Паводле беларускага заканадаўства, любым будаўнічым работам, якія праводзяцца ў гэтай зоне, павінны папярэднічаць археалагічныя раскопкі.

— Што было на Савецкай плошчы?.. Я не ведаю нават, якое слова знайсці, — губляецца гісторык і краязнаўца Ян Лялевіч. — Калі археолаг не паспявае нават замаляваць профілю, зрэз — і яго засыпаюць экскаватарам, таму што спяшаюцца... А гэта рынак, галоўны рынак старажытнага горада.

Аднак рэканструкцыя ўсё ж такі была праведзеная, і яна

Мінулае і сённяшняе Гродна...

прывяла да пашырэння прапускной здольнасці найбуйнейшай плошчы горада. Адзін выхад з якой транспарт мае на загрузаны Стары мост, а другі — акурат на гістарычны цэнтр Гродна. Пасля пачалася рэканструкцыя гэтага самага гістарычнага цэнтра.

Гродна стары і новы

Ігар Лапеха праводзіць для журналіста “ЛіМа” экскурсію па перабудаванай ужо і збудаванай нанова частцы горада.

Цягам апошніх двух гадоў тут былі знесены каля дваццаці будынкаў — але амаль усе яны не мелі катэгорыі гістарычнай каштоўнасці. У гарвыканкаме пацвердзілі, што пад

склады і хлявы.

Аднак на пустых пляцоўках у цэнтры Гродна ўсё часцей паўстаюць новыя будынкi, якія, па сведчаннях архітэктараў, не заўсёды дапасуюцца да архітэктурнага ансамбля цэнтральнай часткі горада. Таксама нярэдка праводзяцца рэканструкцыі аб’ектаў, частка якіх унесена ў дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей.

— Яны быццам бы робяць, як гэта было ў XIX стагоддзі. Але атрымліваецца — аніякай гістарычнай ідэнтычнасці. Змяняецца выгляд вуліц, яны шыроўны. Потым... Вось гэта (паказвае на навабуд — аўт.) — абсалютна сучасны будынак, стылізацыя пад XIX стагоддзе,

Новабуды ў гістарычным цэнтры: ансамбль не парушаны?

“разборку канструкцый” (афіцыйны тэрмін, якім абазначаецца знос будынкаў) траплялі былі гаспадарчыя пабудовы,

працягвае Ігар Лапеха. — Усе сучасныя стылізаваныя будынкi адрозніваюцца па дзвюх абсалютна бязглуздых дэталях: па-першае, — дзе трэба і дзе не трэба “ляпаюцца” порцікі, а па-другое, адлегласць паміж вокнамі і карнізам неапраўдана вялікая. Гродна — адзіны горад у Беларусі, цэнтральная (гістарычная) забудова якога ўнесена ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей **цалкам**. Гэта значыць, гістарычны цэнтр уяўляе сабой непарушны ансамбль — і любя, нават рэстаўрацыйныя работы па кожным (!) аб’екце павінны ўзгадняцца з адпаведнымі органамі ў Мінску.

— Ёсць акрэсленая мяжа гэтага цэнтра горада, дзе забаронена правядзенне якіх-небудзь прац без археалагічных пошукаў, без спецыяльнай падрыхтоўкі. Але адпаведныя

У працэсе руйнавання: будынак старога млына па вул. Васілька, 3а

кіраўнічыя структуры горада пастаянна ўносяць карэктывы ва ўсё гэта, — распавядае доктар гістарычных навук, адзін з ініцыятараў мясцовага рэферэндуму Алесь Смальянчук. — Аднак не рэстаўрацыя нават выклікае асаблівую трывогу грамадскасці. Нядаўна тут пачалі руйнаваць будынкi — ужо не былі гаспадарчыя пабудовы, а жылыя і прамысловыя будынкi канца XIX — пачатку XX стагоддзя.

Рэканструкцыя: афіцыйная і не вельмі

Першым зруйнаваным у цэнтры збудаваннем стаўся жылы будынак па Урыцкага, 23.

— Па гэтым будынку распрацоўвалася праектная дакументацыя на яго рэканструкцыю, праводзіліся розныя інжынерныя і гістарычныя даследаванні. У дадзенай сітуацыі было ўстаноўлена, што гэты будынак быў пабудаваны ў перыяд пасля вядомага пажару ў горадзе, — распавядае галоўны спецыяліст аддзела культуры Гродзенскага гарвыканкама па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Вольга Мацко. — У пасляваенны перыяд, калі бракавала жылля, быў надбудаваны трэці паверх, гэта прывяло да таго, што сцяна будынка пачала... адвальвацца. Аварыйны стан відавочны — дом некалькі год стаяў на падпорках.

— **Ці ёсць нейкі канкрэтны праект таго, што паўстане на месцы разабранага будынка па Урыцкага, 23?**

— Ёсць толькі эскізы праект забудовы квартала. Няма будаўнічага праекта, распрацаванага пад канкрэтнага заказчыка.

Наступны аб’ект — Урыцкага, 5. Будынак ужо адселены, але на сённяшні дзень па ім

Гісторык Андрэй Вашкевіч — адзіны прадстаўнік грамадскасці, якому ўдалося трапіць на пасяджэнне рады, распавядае, што члены рады выказалі накіонт планаў гарадскіх і абласных уладаў безліч заўваг — напрыклад, казалі пра тое, што няма неабходнасці руйнаваць некаторыя будынкi, а таксама адзначалі адсутнасць праектаў тых будынкаў, што павінны паўстаць на месцы знесеных. Пры галасаванні некаторыя праекты былі падтрыманыя.

Патрэбны іншы план?

— У “Гродзенскай праўдзе”, у прыватнасці, напісана, што ў хуткім часе ў гістарычным цэнтры з’явіцца некаторыя новыя будынкi: гасцініца на вуліцы Маладзёжнай, будынак на скрыжаванні вуліц Карла Маркса і Кірава. Скажыце, гэтыя праекты таксама былі прадстаўлены радзе?

— Не, — адказвае Вольга Мацко. — Праект разглядаўся яшчэ да яе пасяджэння. Забраў там ужо вядуцца работы. У дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей уключаны гістарычны цэнтр горада Гродна, — працягвае В. Мацко. — У дакуменце прапісана: “...будынкi і збудаванні на яго тэрыторыі”. Гэтая абстрактная фармулёўка не дыферэнцыруе ўсе аб’екты. Атрымліваецца, што — умоўна — будынак, які ўзведзены ў савецкі перыяд, аўтаматычна падпадае пад патрабаванні заканадаўства, і будынак шаравой забудовы (напрыклад, Урыцкага, 23) аднолькавы па сваіх патрабаваннях з бібліятэкай імя Карскага ці той жа кірхі. Але адзін аб’ект патрабуе больш жорсткіх правілаў, а да іншага можна паставіцца менш уважліва. Гэты візіт дазволіў паказаць членам рады,

Новыя аздабленні Старога горада

тым, ад каго залежыць фарміраванне, уключэнне аб'ектаў у дзяржаўны спіс, што трэба канкрэтызаваць кожны аб'ект. Яны пагадзіліся, у першую чаргу, каб узмацніць жорсткасць патрабаванняў закона да некаторых вельмі каштоўных аб'ектаў, якія лічыліся шараговай забудовай.

Мэты, бачыце, добрыя. Але дэталёвая дыферэнцыяцыя аб'ектаў гістарычнага цэнтра Гродна ўжо існуе: распрацаваная супрацоўнікамі міністрага БелНДІ Горадабудаўніцтва, яна замацавана ў другім найважнейшым для развіцця Гродна дакуменце — Дэталёвым плане гістарычнага цэнтра Гродна. Дэталёвы план быў ухвалены Гродзенскім аблвыканкамам... у 2006-м годзе.

Паг знос — XVIII стагоддзе

— З рэканструкцыяй будынкаў у гістарычным цэнтры ёсць сітуацыі спрэчныя, а ёсць бязгледзячыя, — прызнае Ян Ялевіч. Сярод такіх гісторык называе праект рэканструкцыі аднаго з флігеляў Палаца віцэ-адміністрацара — пабудовы XVIII стагоддзя па вуліцы М. Горкага. Праект прадугледжвае поўны "разбор" канструкцыі і ўзвядзенне на гэтым месцы новай пабудовы — такога ж флігеля, толькі з надбудаваным купалам дамавой царквы. Але гісторыкі ў адзін голас сцвярджаюць, а ў гарвыканкаме прызнаюць: у гэтым флігелі дамавой царквы ніколі не існавала!

Сваё неразуменне адрасую Вользе Мацко.

— Вы ведаеце, як гэты флігель эксплуатаваўся? У пасляваенны перыяд тут размяшчаліся гаражы ваеннай часткі. Можаче сабе ўявіць, што такое гараж. Там знаходзіліся і рамонтныя майстэрні са спецыяльнымі ямамі, і г. д. Машыны мыліся — адпаведна, вільготнасны рэжым... Сцены з цэглы на вапнавым раствору — якія разбураліся ад вібрацый і вымываліся вільгацю. Пакуль тое, што разбіраецца — кроквы, бэлькі, перакрыцці — гнілыя. То бок, да гэтага ўзроўню разбіраць трэба адназначна. Далей мы падыходзім да перамычак аркавых праёмаў — вось я гляджу, што праз адну гэтыя аркі ўжо не рабочыя, яны з расколінамі, захаванню не падлягаюць — тым больш з той умовай, што там з'явіцца дадатковая нагрузка — купал дамавой царквы.

Абсурднасць сітуацыі ў наступным. Гэты комплекс, які складаецца з галоўнага будынка і двух флігеляў, стаў забудоўвацца ў другой палове XVIII стагоддзя пад палац адміністра-

тара, і ў сярэдзіне XIX стагоддзя быў прададзены праваслаўнаму ведамству пад архіерэйскае падвор'е. У гэты перыяд і была пабудавана дамавая царква для архіерэйскіх патрэбаў — але ж у іншым флігелі, які не закрануты рэканструкцыяй.

— І зараз, калі гэты комплекс зноў перададлі вернікам, яны звярнуліся з просьбай: паколькі ў правым флігелі ў іх ужо абсталяваны жылыя памяшканні, то перанесці царкву ў іншы флігель.

Значыць, быў афіцыйны зварот вернікаў?

— Не. Любы заказчык у праве выказаць свае пажаданні. Гэта выказана ў вуснай форме. Праекціроўшчыкі, улічваючы сітуацыю, звярнуліся ў Міністэрства культуры Беларусі з прапановай перанесці аб'ект у іншы флігель. Міністэрства з гэтым пагадзілася.

Калі аўтар гэтых радкоў быў у Гродне (напрыканцы мая) дах будынка быў разабраны, заставаліся толькі аркавыя перакрыцці...

Стары мост замест новага

Грамадскасць звяртае ўвагу на яшчэ адну ініцыятыву — планы па вырашэнні транспартнай праблемы Гродна. Прапановы мясцовых уладаў і гарадской

Каложская (Барысаглебская) царква. XII ст.

інтэлігенцыі тут зноўку разыходзяцца.

Праекты прадугледжваюць рэканструкцыю цэнтральнага ў Гродна Старога моста і пашырэнне яго да чатырох палос. Таксама ў планы абласнога кіраўніцтва ўваходзіць пабудова некалькіх новых дарог.

— Палохаюць планы будаўніцтва чатырохпалоснай дарогі ўздоўж цяі замест ракі Гараднічанкі, якая будзе выходзіць на адноўлены Стары мост, — кажа доктар гістарычных навук Алесь Смалянчук. — Калі гэту дарогу пабудуюць, яна пройдзе ўздоўж

старой синагогі, а таксама Новага і старога Замкаў. Замкі і сёння знаходзяцца ў нялепшым стане, бо Навазамкавая вуліца стала вельмі насычанай транспартнай артэрыяй, а калі там будзе чатыры паласы, то замкі прыйдуць у крытычны стан.

Якім чынам рэканструкцыя Старога моста, павелічэнне трафіку можа пагражаць гістарычнаму цэнтру?

— Гэта значнае павелічэнне транспартнай нагрукі на архітэктурныя гістарычныя каштоўнасці, замкі, старыя пабудовы, узрост якіх адлічваецца

ад XII стагоддзя. Да гэтага трэба сур'ёзна ставіцца.

Паводле Генеральнага плана развіцця горада, падпісанага Прэзідэнтам, запланавана было вывадзенне транспарту з цэнтра горада, — працягвае Алесь Смалянчук. — Цэнтр горада планавалася зрабіць пешаходным. Абмяркоўвалася будаўніцтва чацвёртага моста. Без яго транспартныя праблемы застануцца. Нават сёння гарадскія чыноўнікі прызнаюць, што рэканструкцыя Старога моста — толькі часовае вырашэнне праблемы.

Трэба ратаваць Каложу?

Бадай, самая трывожная тэма абмеркаванняў гарадзенцаў — планы па рэканструкцыі Каложскай царквы, упершыню афіцыйна агучаныя ў мінулым годзе. Каложская (Барысаглебская) царква — помнік архітэктуры XII стагоддзя, адзіны тагачасны шэдэўр, які захаваны ў Беларусі амаль у неканчатковым выглядзе. Але гэта — тэма асобнай гаворкі...

Мікалай АНІШЧАНКА,
Гродна—Мінск
Фота аўтара

P.S. "ЛіМ" будзе пільна сачыць за развіццём сітуацыі ў Гродна. Усіх чытачоў мы запрашаем да грамадскай дыскусіі па гэтым пытанні.

Каментарый

Уладзімір ІСАЧАНКА, заслужаны архітэктар Рэспублікі Беларусь, галоўны архітэктар праектаў, аўтар Генеральнага плана Гродна, Дэталёнага плана гістарычнага цэнтра Гродна, у 1967—1974 гг. — галоўны архітэктар Гродзенскай вобласці

— Усё, што робіцца ў Гродна ў гістарычным цэнтры за апошнія год-паўтара ніякім чынам не дапасуецца да праектаў, выкананых нашым інстытутам па Указе Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — гэта Генеральны план горада Гродна да 2020-га года і Дэталёны план рэгенерцыі гістарычнага цэнтра горада. У гэтых двух дакументах выразна зафіксавана: галоўнай задачай сёння і ў будучым: ліквідацыя транспартных перасоўванняў у цэнтральнай гістарычнай частцы горада, якія не адносяцца да абслугоўвання гэтага гістарычнага цэнтра. Іншымі словамі, галоўная задача — так вырашыць транспартную сувязь, каб гістарычны цэнтр быў вольны, каб транспарт абыходзіў гістарычнае ядро горада.

І ў Генеральных планах мінулых гадоў, і ў Генеральным плане, падпісаным Прэзідэнтам краіны ў 2003-м годзе, а таксама і ў Дэталёным плане, прынятым у 2005-м, прадугледжаны абсалютна ўсе рашэнні. Гэта агаворана і ў адпаведным лісце інстытута ў адказ на зварот "Гроднаграмадзянпраекта", пра ўзгадненне рэканструкцыі Савецкай плошчы.

Я хачу асабліва падкрэсліць, што ніякага ўзгаднення рэканструкцыі Савецкай плошчы з Інстытутам БелНДІП Горадабудаўніцтва ў тым выглядзе, у якім яна зроблена — не было.

У Інстытута не было прызначаня наконт таго, каб у частак Савецкай плошчы, які прылягае да Палаца культуры і Дома Стэфана Баторыя выканаць у сучасным машчэнні — але пры безумоў-

ным захаванні двух сквераў, якія цяпер высечаны, а таксама пры ўмове недапушчэння на плошчу якіх-небудзь дарог і большых транспартных патокаў. Наадварот, Інстытутам прапанавалася зняць рух тралейбуса і аўтобуса з Савецкай плошчы і пусціць іх па вуліцы Парыжскай камуны з выходам на вуліцу Будзёнага.

З інстытутам не ўзгадняліся рашэнні па рэканструкцыі і пашырэнні да чатырох палос Віленскай вуліцы. Відавочна, што праведзеныя і плануемыя там работы накіраваны на павялічэнне прапускання здольнасці дарог, якія вядуць у гістарычны цэнтр, а выхаду туды буйных транспартных пlynняў не павінна быць увогуле.

Што да адносін мясцовых уладаў да шэрага менш каштоўных будынкаў, то мы мяркуем — няма неабходнасці зносіць іх, бо і яны з'яўляюцца часткай гістарычнага асяроддзя горада. Зноў жа, у Дэталёным плане ўстаноўлены рэжымы выкарыстання гістарычных будынкаў, выразна прапісана неабходнасць іх захоўвання ды зберажэння. Тамсама прапісаны парадак правядзення рэканструкцыйных работ з пабудовамі ніжэйшай катэгорыі каштоўнасці, альбо ўвогуле не маючымі гэтай катэгорыі. Прадугледжаны не знос, а іх мадэрнізацыя. Але і яна павінна рабіцца паводле спецыяльна распрацаваных праектаў, прычым праекты павінны абавязкова ўзгадняцца з Міністэрствам культуры і з інстытутам — распрацоўшчыкам Генеральнага плана Гродна.

Дзеля рэканструкцыі ў гістарычным цэнтры, неабходна ўнесці змены ў Генеральны план. Любыя ж змены ў Генеральны альбо Дэталёны план маюць права ўносіцца толькі тады, калі ў БелНДІП Горадабудаўніцтва прадстаўлена адпаведнае абгрунтаванне і калі спецыялісты інстытута, разгледзеўшы гэтыя абгрунтаванні, палічаць змены правамернымі і неабходнымі. Іншымі словамі, аніякая інстанцыя, акрамя той, што зацвярджала Генеральны план, не можа ўносіць у яго змены без узгаднення з Міністэрствам культуры і нашым інстытутам.

Апошнія работы, пра якія мы, на жаль, дазнаемся ад жыхароў Гродна і са сродкаў масавай інфармацыі, — не ўзгадняліся з намі, што фактычна з'яўляецца парушэннем дзеючага заканадаўства.

У бібліятэцы на Замкавай гары

Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Ф. Карскага — першая публічная бібліятэка на Беларусі, ёй 176 гадоў, і размяшчаецца яна ў гістарычнай частцы горада на вуліцы Замкавай. На Замкавай гары над самым Нёманам — і сховішча каштоўных кніг гэтага краю — менавіта тут, у старым будынку з моцнымі сценамі і нязвыклымі для нашага часу высокімі столымі — галоўны корпус бібліятэкі. У такім жывапісным кутку і адбылася сустрэча супрацоўнікаў "ЛіМа" з сённяшнімі гарадзенцамі — актыўнымі карыстальнікамі тутэйшых кніжных фондаў.

— Публікацыя дзённікаў, успамінаў пісьменнікаў — таксама ў традыцыі ўсіх літаратурных выданняў, — падкрэсліў Алесь Мікалаевіч. — У часопісе "Польмя", да прыкладу, друкуюцца дзённікі Івана Шамякіна. А яго юнацкі дзённік, які дагэтуль не быў вядомы, надрукаваны ў часопісе "Малодосць". Між іншым, у маладзёжным часопісе запланавана вялікая серыя дзіцячых апавесцяў, чакаецца публікацыя прыгодніцкага рамана, які павінен зацікавіць падлеткаў. Чарговы нумар "Нёмана" цалкам прысвяцілі Пінску, а ўвогуле ж такія "рэгіянальныя" нумары будуць практыкавацца і надалей.

А. Карлюкевіч зазначыў таксама, што часопіс "Всёмирная літаратура" шукае і прадстаўляе чытачу выдатную сучасную замежную літаратуру, якая не паўтарае тое, што друкуецца ў іншых зборках і анталогіях. Дырэктар распавёў і пра кнігі, якія выйдуць у свет ва ўстанове

"Літаратура і Мастацтва" ў бліжэйшы час.

Слухачоў цікавіла і тое, як можна пабачыць свае артыкулы ў газеце, на які адрас дасылаць творы і ці можна іх выдаць у рэдакцыйна-выдавецкай установе. Некаторыя аўтары прыйшлі са сваімі рукапісамі адразу на сустрэчу.

Запрашаючы ўсіх да супрацоўніцтва, галоўны рэдактар "ЛіМа" Анаголь Казлоў падкрэсліў, што ў тыднёвіку асвятляюцца фактычна ўсе тэмы, няма сярод іх той, якой бы рэдакцыя пазбягала. І хаця "ЛіМ" газета творчай інтэлігенцыі Беларусі, чалавек усё ж жыве ў грамадстве, і яго закранаюць усе праблемы, характэрныя для грамадства. Рэдакцыю хвалюе усё, што адбываецца ў абласных гарадах, мястэчках і вёсках. А пра жыццё бібліятэк і бібліятэкараў існуе нават асобная старонка. Тым жа, каму цікава даведацца, як газета сталела на працягу 75 год, варта пагараць падшыўкі "ЛіМа".

"Дарэчы, "ЛіМ" у Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы захоўваецца з другой паловы 1957 года", — зазначыла дырэктар бібліятэкі Лідзія Мальцава. А намеснік дырэктара кнігасховішча Наталля Мілостна падкрэсліла, што, ствараючы адмысловую экспазіцыю пра выданне, супрацоўнікі падлічылі: толькі з 1998-га на старонках газеты было змешчана 340 матэрыялаў пра Гродзеншчыну. Усяго ж у бібліятэцы зараз — звыш 45 тысяч чытачоў. Цікава: асновай кнігасховішча, калі яно стваралася ў 1830 годзе, сталіся добраахвотныя ахвяраванні дваран. Яе спіяльмі фундамі першалачаткова карысталіся ўсяго толькі 40 чытачоў. Сучасны ўніверсальны фонд кнігасховішча налічвае больш як 600 тысяч экзэмпляраў, у тым ліку толькі ў фондзе перыядычных выданняў — каля 110 тысяч, тут больш 143 назваў газет, сярод якіх — выданні РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Ірына ТУЛУПАВА
На здымку: падчас сустрэчы.
Фота Віктара Кавалёва

**Уладзімір
МАЗГО**

І – крок у крок –
за спінай цень
Адмервае дарогу.

Хадок спыніўся,
адпусціў

На волю
цень былога,

А ён
працягвае ісці
Ягонаю дарогай.

ВАНДРОЎКА ў ЧАСЕ

Блукаем берагам ракі.
Як воўк,
вятрыска вые.
І расступаюцца вякі,
Нібыта вартавыя.

Іскрацца дзіды
і мячы

Ад сонечнай кароны.
Сцякаюць прадкі-крывічы
Крывёю абароны.

Яшчэ трымаюцца,
яшчэ

Крывіцкі дух трывалы,
Дзе разбіваюцца ушчэнт
Варожыя навалы.

Як конь,
галопам дзень бяжыць

Удалеч
з намі разам,
Не заўважаючы мяжы
Між тым
і гэтым часам...

Блукаем берагам ракі.
Як воўк,
вятрыска вые.
І расступаюцца вякі,
Нібыта вартавыя.

Ад сталіцы
за дзiesiąткі вёрст
Ёсць да болю дарагі куток,
Дзе схіліўся
над ракою мост,
Дзе бруіцца
радасці выток.

Ранкам
ці туманным вечарком
Выйдзеш
у расчыненую ціш –
Захлынешся,
быццам малаком,
І на крылах ішчася
затрыміш.

Зазірнеш, як птах,
за небакрай,
Каб душою
занава адчуць:
Адуюль, бадай,
у родны край
Весніх думак
выраі лятуць.

ЧАЛАВЕК І ЦЕНЬ

Пад сонцам
чалавек ідзе,
Ідзе
насустрэч Богу.

РЫЖСКІ БАЛЬЗАМ

А чайкі зляталі,
як стрынгі,
З нябёсаў аголеных
Рыгі.

І Дайгава
страсна шаптала
Свой верш,
як рыбачка з прычала,

Пакуль
хваляў пэнныя кухлі
На вуснах начы
не патухлі...

ВІЦЕБСК

Дрыготкім полымем
Шугала
Сінеча ранішніх нябёс,
Калі палотнамі Шагала
Маю душу апанавала
Карціна горада
Наскрозь.

Тваіх музыкай
І паэтаў
Вітала песняю Дзвіна
На вечы сонечнага лета,
Дыханнем вечнасці сагрэтым,
Дзе міг
Стагоддзі паяднаў...

КАМАРОЎКА

Усе сталічныя вандроўкі
Прыводзяць нас
да Камароўкі.

Між камяніц
і людных вуліц
Наўздзіў вірыць
гандлёвы вулей,

Дзе маладзіцы
і бабулі

Ад паляндвіцы
да цыбулі –
Ўсё прадаюць,
што пажадаеш,
Калі ў кішэні
грошы маеш.

Дыхнуць
гандлёвыя рады
Духмяным
водарам грады –
Спакусяць
спелым ураджаем.

Укусяць цэны –
не зважаем.
Ах, Камароўка,
Камароўка!..

Чаруе нас,
нібы салойка.
І мы –
не сорамна прызнацца –
Не маем сіл
расчаравацца.

**Галіна
ЖЫВІЦА**

Галіна Жывіца — настаўніца
беларускай мовы і літаратуры,
а таксама намеснік дырэктара
па вучэбна-выхаваўчай рабоце
Масалянскай СШ Бераставіцка-
га раёна Гродзенскай вобласці.
Друкавалася ў раённай і рэс-
публіканскай прэсе. З вершамі ў
"ЛіМе" выступае ўпершыню.

КАМЯНІ

Зацята маўчаць валуны
векавыя
На ўзлесках, палях,
ля балот і дарог.
Вартуюць яны таямніцы
сівыя,
Стамлёна глядзяць
на зялёны разлог.

Як цяжка ў руінах
Шчытоўкі ўздыхаюць
Аб славе сталіцы былой камяні.
Ці скрушна на здрадлівы
лёс наракаюць,
Ці зноўку ім сняцца Міндоўга агні?

Я чую, гамоняць каменні
ў Маслянах –
Пляткараць, старыя,
пра даўні той час,
І нема галосаць яны
ў Верхайлянах,
І зноў камянеюць,
і плачуць падчас.

І толькі парою, калі ў паднябессі
Абудзіць спеў жаўранка веснія дні,
Пяюць камяні сваю хмельную песню,
На поўныя грудзі пяюць камяні.

Магутны харал
скаланае прасторы,
Вярэдзіць душу і заснуць не дае.
Жыццё не канчаецца!
Ў ішчасці і ў горы
Спыніся, паслухай –
то Вечнасць пяе.

РАКА ВЕРАЦЕЙКА

Там Верацейка на верацяне
Прадзе прамень празрысты шчупаку...
(І.Летка)

Раскажыце мне пра Верацейку,
Дабрадзейку-чарадзейку,
ці зладзейку –
Маці-Свіслачы вяртлявую дачушку,

Што бяжыць-бруіць
праз луг срабрыстай стужкай.

Слізгане між вербаў вераценніцай,
Непаседаю-гарэзай, летуценніцай.
Зманіць ветaha
сукенкай перламутравай,
Зменіць з лотаці вянок
на незабудкавы.

Быццам шэпчуць вербалозы
з арабінамі:

– Станеш ведзьмаю
у ночку вераб'іную...
Але мне, такой няверы,
яшчэ верыцца:
Усміхнецца Вы зноў
прасветлай Вербніцай.

Збудзеца мая надзея
ценская,
І захочацца Вам расказаць
пра Верацейку мне...

У ЗОРНУЮ СТЫЛЮЮ БЕЗДАЊ ЛЯЦІМ

Дыптых

Нашто на зямлі сваркі і звадкі,
боль і горыч,
Калі мы ўсе разам ляцім да зор...
(Максім Багдановіч)

1.
У зорную стылюю бездањ ляцім
Мы на зацуглянай
і кволай планеце.
Як цяжка, самотнай,
ёй ціха свяціць
Акенцам надзеі у змойклым
Сусвеце.

Свяці, мой сучаснік,
мой сябра, свяці!
Зямля дабрынёю людскай
увакрасне.
Мы — іскры агністага сонейка, ці
Сляпая, глухая касмічная
плесня?

Ляцім, памыляемся,
падаем ніц,
Шукаем у недасканаласці
сутнасць.
А нам бы світальным
агнём зараніц
Уласную ўквеціць
зямную прысутнасць.

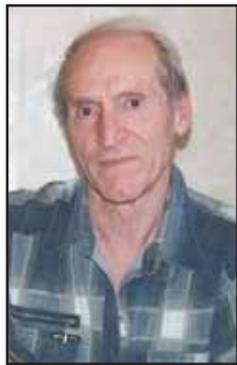
Свяці, спадарожнік мой,
брат мой, свяці,
Будзь яркаю зоркай
у зор карагодзе.
Мы — парасткі сонца
ўсёдайнага ці
Нямья пясчынкі
ў вірлівых стагоддзях?

Свяці! І адбітак свой зыркi
знайдзі
На снезе ці ў люстры ракі,
ці ў расінцы...
Мы — сонца жывыя
атожылкі ці
Пыл на пустым
галактычным дзядзінцы?

2.
Блукаем упоцёмку,
прагнем цяпла
Суседняй душы
ў гаркаце адзіноты.
Зняверымся — плачам,
зноў верым употай...
Душа — гэта Божага
згустак святла.

А нам бы паходняю
шчыра свяціць
Сваім спадарожным.
Вядзі іх да мэты!
Будзь мройнаю лямпай
у хаце паэта
Ці свечкай,
з якою да храма ісці.

Непаслухмяны дзед

Апавяданне

Алег ЖДАН

трыццаць. Гэты ўсё кідаўся сюды-туды па палаце, скрыгатаў зубамі, відаць, даймала жаданне адпомсціць.

— Чагосьці яна захацела, — пракаменціраваў Парэзаны ўслед сястры, спрабуючы ўсміхнуцца не заклеенай бінтамі шчакай. Але ж балюча было ўсміхацца, спахмурнеў: — А ты, дзед, пытаюцца — не маўчы.

Аднак не ў тым справа, што дзед не хацеў размаўляць, а ў тым, што даўно ведаў — лепш маўчаць. Усе адказы на ўсе пытанні людзі самі ведаюць, таму лепш маўчаць. Пачнеш адказваць — не ўзрадуешся.

— Снедаць! — загадаў ён калідоры.

Усе ажывіліся.

— Дзед, снедаць! — як глухому пракрычаў Парэзаны.

— Прынясуць яму, — прамовіў Жаўтлявы.

Калі вярнуліся, дзед па-ранейшаму ляжаў на спіне.

— Галадоўка, так?

Сястрычка — тая, маладзенькая, зноў завітала.

— Дзядуля паснедаць?

— У яго лыжкі няма.

У бальніцы трэба было мець свае лыжкі. А таксама ручнік і мыла.

— Знойдзем, — паабяцала сястрычка.

Неспрактыкаваная была, падбежкам шымыгала з палаты ў палату, хацела ўсё паспець і зрабіць сама.

«Не бегай, — паўтарала ёй старшая сястра, — не выжывеш». Але ж яна ўсё роўна бегала.

Лыжку знайшлі, снеданне прынеслі, а васьмь дзед не стаў.

Пачаўся абход. Цэлы натоўп дактароў, накрухмаленых медсясцёр набіўся ў палату. Адзін з іх, высокі, мажны і, пэўна, галоўны, слухаў, што яму дакладвалі, і коратка распараджаўся: рэнтген, аперацыя, кропельніца, перавязка. На хворых амаль што не глядзеў, але ж як дайшла чарга да старога, зацікавіўся. «Той самы?» — запытаўся. Нават усміхнуўся: моцна цябе апрацавалі, дзед.

Загадаў: рэнтген, кардыяграма, аналізы.

Неўзабаве стала вядома: дзед падабрала і прывезла ў бальніцу міліцыя.

Ні імя, ні прозвішча свайго ён не назваў.

— Што ты ўсё маўчыш, дзед? — не вытрымаў Парэзаны.

— Можа, няма?

Прыехала санітарка з каляскаю. Падняла дзед з пасцелі, павезла.

— Во, дзед, жыццё! — усклікнуў Апендыцыт. — І хадзіць не трэба, вязуць.

Жаўтлявы з ранку да вечара чытаў газеты, якія яму прыносялі з дому, васьмь і цяпер пачаў гартаць у пошуках навін. А Парэзаны гэтага не любіў.

— Сіхні! Шамаціш, што мыша! Спрачацца з ім Жаўтлявы не стаў, адклаў газеты.

Не было дзед доўга. Нарэшце тая ж санітарка прыкаціла старога.

— Што яму рабілі? — пацікавіўся Парэзаны.

— А ўсё. Рэнтген, кардыяграму.

— Не загаварыў?

— Не.

Санітарка была маленькая, але ж моцная: спрытна перакуліла дзед на пасцель.

Потым новы доктар прыйшоў, вельмі ж жвавы, раз-два. Загадаў паглядзець улева-управа, верхунізі, стукаў малатком па калене. А яшчэ пытаўся. Паказваў адзін палец і гучна пытаўся: колькі? Потым два пальцы і амаль крычучы: колькі? Потым тры.

Дзед глядзеў на яго і маўчаў.

Доктар разлаваўся, пайшоў.

А ўсё ж павясялеў дзед. Раней у сцяну глядзеў, цяпер у столь. Дый трохі торгалася галава на старой

шпій, як звярталіся да яго.

— А ты кажаш — няма, — заўважыў Апендыцыт.

— Старому хварэць добра, — заявіў Жаўтлявы. — Ляжы сабе на баку.

Дзед не азваўся.

Калі ён зачыніў за сабой дзверы, усе пакіравалі да тэлевізара і нейкі час моўчы глядзелі ў яго. Потым сын вылаяўся, ускочыў і пайшоў з цыгарэтай на кухню. Прыйшла і жонка.

— Дарэмна хвалюешся, — сказала. — Замерзне — з'явіцца.

— Ага, з'явіцца.

Аднак была надзея. Зноў селі да тэлевізара. Кіно паказвалі пра каханне. Распраналіся-апраналіся. Цалаваліся-сварыліся і зноў распраналіся. Тэлевізар быў стары, без пульта, і ўсё сервала, як пачыналася рэклама. Хацелі паставіць яго ў дзед, а сабе купіць новы.

— Ідзі паглядзі, — загадаў ён дачцэ.

Але ж дачцэ дзевятнаццаць, і яна таксама любіла такое кіно. Пакрыўдзілася:

— Ды прыйдзе ён, тага.

— Я што кажу табе? — раптам закрычаў бацька.

— Цішэй, цішэй, — падала голас жонка. — Што вы сёння ўсё?

Дачка вярнула хутка. Хутканогая, даўгалыгая, што ёй абегчы вакол доў? Убачыла, што рэклама яшчэ доўжыцца, павясялела.

— Не бачна, — паведамліла ўладкоўваючыся на канапе.

Калі кіно скончылася, сын таксама пайшоў паглядзець. Вусны ягоныя варушыліся: сварыўся на дзед. Трэба пагаварыць, як след. Распусціўся. Напрыклад, загадаў прымаць ванну ўдзень, калі нікога няма, каб нікому не замінаць, не, лезе ўвечары, а то і ўначы. Дзе ж ён прапаў?

Вярнуўся, падышоў да тэлефона. Наважыўся было пазваніць у міліцыю — не рашыўся. Пачнуць распытваць — што, як, калі. Брыдка. Быў, здаецца, у бацькі сябра, Іван, васьмь толькі ні прозвішча, ні адраса ці тэлефона гэтага Івана ён не ведаў.

Сапраўды, слухна раіла жонка, калі пасля смерці маці прапанавала здаць яго ў архіў, гэта значыць — дом састарэлых.

А шостага гадзіне раніцы прыйшла сястра, прынесла тэрмометры. Памерылі ды зноў паснулі. А як працнуліся, убачылі, што дзед сядзіць на ложку і ўсміхаецца.

— Здарова, дзед! — усклікнуў Апендыцыт.

Але ж дзед так задумаўся, што не пачуў.

— Што вясёлае ўспомніў?

Хаця, мажліва, то была не ўсмешка, а нешта іншае. Можа, спрабаваў расклеіць апухлыя вусны. Балюча было яму.

Усё ж паснедаў, як прынеслі, хоць і краем рота.

— Бач ты, як есць, — зайздросліва прамовіў Жаўтлявы. — А ў мяне аніякага апетыту.

— Супакойся, — махнуў рукою Парэзаны. — Адрэжучь табе жоўцевы пузыр, будзеш есці.

Апендыцыт рабіў таксістам, Парэзаны нядаўна выйшаў на волю, Жаўтлявы праціраў штаны ў нейкай канторы. Апендыцыт і Парэзаны мала паважалі яго.

На дэсерт далі кісель, які дзед ахвотна выпіў.

— Добра тут, — раптам прамовіў ён.

— Во, загаварыў, — узрадаваўся Апендыцыт. — Ну, раскажвай, дзед. Хто цябе і за што.

Але распавесці пра гэта дзед не схацеў.

— Чаму да цябе ніхто не прыходзіць? — запытаўся Парэзаны ўвечары. — Можа, адзінцом жывеш?

Дзед маўчаў.

— А я хацеў бы пажыць адзін, — раптам прамовіў Жаўтлявы.

— Таму што дурань, — зазначыў Парэзаны. — Аднаму толькі на нарадах добра.

Нешта ўсё ж хацеў сказаць дзед — не рашыўся.

У той жа дзень, увечары, у палату нясмела зазірнула дзяўчына.

— Дзед! — здзівілася яна. — Вось ты дзе!

Увайшла, села на пасцель.

— Што з табою? Пабілі?.. Усе бальніцы аб'ездзілі. Праз міліцыю знайшлі цябе.

Вось цяпер дзед сапраўды ўсміхаўся.

— Хто цябе пабіў?

— Не ведаю, — адказаў. — Можа, сам упаў.

Дзед глядзеў на ўнучку, усміхаўся і кратаў яе рукою.

— Унучка, — раптам голасна прамовіў ён, пазіраючы на ўсіх па чарзе. — Унучка мая.

Унучка таксама ўсміхалася.

— Твая, твая. Як ты пачуваешся?

Замест адказу дзед пакратаў рукою свае апухлыя вусны.

— Баліць?.. А ўсё таму, што не слухаешся. Трэба слухацца, тады ўсё будзе добра. Будзеш слухацца?

— Буду, — прамовіў дзед, усміхаючыся.

— Ну вось. Хутка паедзем дамоў. Глядзі, каб заўсёды слухаўся. Што скажучь, тое і рабі. Добра?

— Добра, — усмешка не пакідала ягоны твар.

Калі ўнучка пайшла, дзед зноў звярнуўся да Апендыцыта, відаць, паважаў яго больш за астатніх.

— У інстытуце вучыцца, — паведамліў. — Харошая.

— Замуж яшчэ не просіцца? — спытаў той. — А то б я ажаніўся з ёй, калі харошая.

— Ты стары, — адказаў дзед.

Не зразумеў жарт. Лёг, зноў пачаў глядзець у столь.

Але ж і Апендыцыт не зразумеў. «Я — стары? — мармытаў ён. — Нейкі дурны дзед!»

І зноў да яго ніхто не прыходзіў.

Сын, як даведаўся, дзе ён, і ўзрадаваўся, і разлаваўся. Выслухаў дачку і сказаў: «Ну і няхай сядзіць там». Рашыў не хадзіць у бальніцу да выпіскі, каб бацька добра адчуў сваю віну. Не разумее, як яму, сыну, трываць яго тут. Што зніклі б некаторыя сямейныя праблемы, каб не ён. Напрыклад, як да справы быў бы пакойчык, які ён займае. А суп ды кашу насіць яму штодзень? А бялізну мыць? А... ды што казаць!

А дзеду ў бальніцы было добра.

— Як на курорце, — гаварыў ён.

— А ты быў калі на курорце?

— Не, не быў. Я і ў бальніцы ніколі не быў.

— Во які дзед! — азваўся Апендыцыт. — Жыццё пражыў — у бальніцы не быў.

— Дзед, а ты ваяваў?

— А як жа? Паранены тры разы.

— А кажаш — у бальніцы не быў.

— Дык вайна.

— Не лічыцца?

Пасмяяліся.

Калі-нікалі прыходзіла і старшая сястра.

— Ну, як ты дзед? — пыталася, скоса пазіраючы на Апендыцыта.

— А ты? Што-небудзь хочаш?

— Хачу!

— Не абломіцца.

Калі знікала, Апендыцыт доўга пасмейваўся і шморгаў носам.

— Можа, ажаніцца з ёй? — меркаваў усных.

— У цябе ж жонка ёсць, — здзіўляўся Жаўтлявы.

— Развядуся, — летуценна марыў той.

Праз тры дні, на абходзе, доктар аб'явіў, што дзед выпісваюць.

«Косці цэлыя, а скура на старых партызанах зажывае хутка, — жартаваў ён. — Звані, дзед, дамоў».

Але ж тэлефоннай карткі ў дзед

не было, не было і ахвоты званіць.

Лёг і зноў павярнуўся да сцяны: можа, і не заўважаць, што ён яшчэ тут, калі не падаваць голас.

Яшчэ адны суткі пратрымаўся. А потым прыхеаў сын. Моцны мужчына, рослы. І голас, што з меднай трубы.

— Збірайся, — загадаў гулка.

А што яму збірацца? Лыжка-кружка казённыя, ручнікі-мыла няма. Санітарка ўжо прынесла ягоную куртку, шапку.

— Зганьбіў ты мяне, бацька.

Ладна, пайшла.

Але ж дзед нават не варухнуўся. Наадварот, быццам адварнуў пляшывую галаву.

— Ну? Аглух? Падымайся.

Маўчаў дзед.

— Можа цябе на руках несці? Чаго маўчыш?

— Не хачу, — раптам прамовіў дзед.

— Як гэта «не хочаш»? Што тут, дом адпачынку? Цябе ўжо выпісалі. Давай-давай, у мяне часу няма.

— Не пайду, — прамовіў дзед.

— Не пойдзеш?

Мужчына плюнуў і ўскочыў на ногі. Ох, які быў — высокі, мажны.

— Ну і сядзі! — раўнуў, як у бочку. — Толькі я за табою больш не паеду!

Як капыты грукалі ягоныя боты ў калідоры, моцна разлаваўся чалавек.

Ціха стала ў палаце.

— Та-ак, — праспяваў Жаўтлявы. — Сур'ёзны мужык. Дарэмна ты, дзед. Цябе ўжо і карміць тут не будуць.

Апендыцыт і Парэзаны маўчалі. Дзед пазіраў у сцяну.

А пасля абеду зноў прыйшла ўнучка.

— Дзед, — усклікнула, — ты што? Здзівіў. Мы з табою як дамовіліся: будзеш слухацца. А ты?.. А, дзед!

Ён сядзеў на пасцелі і ўсміхаўся, паглядзючы то на Апендыцыта, то на Парэзанага і Жаўтлявага.

— Унучка прыйшла! — аб'явіў раптам гучна. — Унучка мая!

— Унучка, унучка. Твая, твая. Хопіць, дзед, даволі. Ты што? Пайшла. Мама ўжо табе пасцель пераслала, усё памыла. Будзеш слухацца?

— Буду, — усміхаўся дзед.

— Ну, то іншая рэч. Падымайся, пойдзем.

Але ж дзед па-ранейшаму ўсміхаўся і сядзеў.

— Возьмем таксі і паедзем. Дзе-да! Ну? Давай руку.

— Не, — прамовіў ён. — Не паеду.

Унучка сумелася.

— Як — не паедзеш? Што, тут будзеш жыць? Тут месцаў няма, вунь у калідоры ляжаць людзі.

— Не, не паеду.

— О Божачка, — залямантавала ўнучка. — Што ж мне рабіць?

— Ідзі дамоў, — прамовіў дзед.

І яшчэ добрую гадзіну праседзела тут унучка. Дарэмна.

Пайшла.

— Ну, дзед, — здзівіўся Парэзаны, — ты — крэмень. А як жыць будзеш?

Маўчаў.

Аднак бліжэй да вечара заварушыўся, падняўся, акуратна засціліў пасцель, апрануў сваю куртку і пакіраваў да дзвярэй.

— Пайду, — прамармытаў. — Дарогу ведаю. Аўтобус, тралейбус... Ведаю.

Азірнуўся на свой ложак. Добры ложак, мяккі і прасторны, але ж — нельга.

Апендыцыт, Парэзаны і Жаўтлявы выйшлі ў калідор, пазіралі ўслед. Дзед ішоў паволі, быццам думаў, а ці не спыніцца, не павярнуць назад? І сапраўды, спыніўся.

— Зраз вернецца, — прамовіў Парэзаны. — Натурлівы дзед.

Але ж не вярнуўся. Проста чакаў, пакуль прыйдзе ліфт.

Ліфт быў стары, хадзіў верхунізі марудна, клацаў і гучна гуў.

Нарэшце прыйшоў, і праз хвіліну дзед быў ужо на вуліцы. Вунь ён, прыпынак. А далей усё проста: аўтобус да станцыі, тралейбус да аўтазавода, потым пешкі...

Ці спрачаюцца пра густы?

"Полымя" № 5

Пафас, інтанаванне і мастацкая эстэтыка паэтычных твораў Віктара Шніпа гарманічна адпавядаюць тэматыцы. Відаць, гэта ўжо само па сабе сведчанне мастацкага густу. Інтымная лірыка напоўнена рамантычнай мелодыкай, вобразамі "чыстай красы" — "воблакаў вандруйніцкае срэбра", "поўня, нібы залатая ваза"... Грамадзянская паэзія гучыць трывожным набатам, азмрочана "забойнай" сімволікай...

Які ўжо год "ваюем"
між сабой!
Не бачым, што труна
ў нас пад нагамі
Напоўнена крываваю
журбай
І нашымі пустымі чарапамі,
Якімі піць крываваю журбу,
А не ваду жывую
нашым гзецам...

Часопіс працягвае друкаванне рамана Уладзіміра Дамашэвіча "На мяжы цяжкіх" (пачатак у № 4). У гэтай частцы галоўны герой цалкам аддаўся каханню. Тая жанчына, Ларыса, да якой ён меў немалую сімпатыю са школьных год, прызналася, што ўсё жыццё гэтаксама яго кахала. Рамейка вырашыў кідаць сям'ю. Безумоўна, ён пэўны час "вагаўся": "З жонкай ён гадоў быў расстацца хоць сёння, а вась кінучь дзяцей, кватэру, разбурць адным махам усё, дзеля чаго стараўся дваццаць год, — такое для яго было цяжка і балюча". Нават дзіўна, што Рамейка згадаў пра дзяцей. У творы фактычна не было эпизодаў, дзе б адлюстроўваўся ягоны клопат пра дачок, дзе б ён, бацька, спрабаваў пацкавіцца ў дзяцім іх справамі, жыццём. Калі жонка прапануе набыць "яшчэ адзін дыван", каб быў пасяг абедзвюх дачкам, бацька адмахваецца: "Хай самі сабе купляюць, а я не збіраюся". Праўда, перыядычна ён любіць паўшчуваць жонку, — не так, маўляў, дзяцей выхоўваеш, інакш трэба... Затое Рамейка бязмежна ідэалізуе Ларысу, якая выглядае амаль святой — працуе да знямогі, пра сыноў клопоціцца. Па сутнасці, робіць усё тое самае, што і жонка Рамейкі. Толькі жонка ўсё роўна дрэнная, а каханка — лепшая ў свеце. Але і Ларысу Рамейка вучыць, што нельга прыносіць "сябе ў ахвяру дзецям", "ім хочацца заняць тваю кватэру"... Карацей, аўтар з такім натуралізмам выявіў вобраз эгаіста, што гэтага героя падчас чытання пачынаеш шчыра ненавідзець. А пасля эпизода, дзе ён даводзіць жонку да нервовага зрыву, калі жанчына ажно абмачылася, пачуцці дасягаюць апагею. Больш за ўсё непакоіць, што аўтар яўна апраўдвае героя, спрабуе нават надаць яму выгляд "ахвяры"... Пам'ятаю, у нейкім часопісе быў артыкул, дзе гаворка ішла пра бразільскія ды мексіканскія серыялы, што цягнуцца па некалькі год. У асяродку тамтэйшага насельніцтва ўсталявалася трывалая практыка — тэлефанаваць і дасылаць лісты на тэлебачанне з просьбамі: "Пакараіце, калі ласка, у наступных серыях Хуліо, — ён жа такі мязотнік! А для гаротнай Марыі зрабіце што-небудзь добрае..." Дык вось, чытаючы раман Уладзіміра Дамашэвіча, лаўлю сябе прыкладна на такіх самых думках...

У абодвух апавяданнях Андрэя Федарэнкі — "Мыла" і "Пошласць" — бытавыя, але па-свойму "паказальныя" жыццёвыя сітуацыі ўзводзяцца ў ранг мастацкіх абагульненняў. Хаця ў першым творы "фінальная рыторыка" аўтара падаецца некалькі... дзіўнай: "Бог ты мой! — толькі цяпер цюкнула ў галаву: дык а наша пісьменніцкая праца хіба гэта не тое ж "мыла"?! <...> Хіба мы, работнікі пяра, не займаемся тым усё жыццё, як толькі "наразаем" раманы, п'есы, апавесці, навелы і кладзём іх для агульнага карыстання, паняцця не маючы, хто іх забірае, якая з іх каму карысць,

Старажытныя рымляне казалі: "Пра густы не спрачаюцца" ("De gustibus non disputandum"). Ці не занадта "ліберальна" гучыць гэтае сцвярдженне? Арыентуючыся на падобную ісціну, можна апраўдаць усё што заўгодна. Дый хіба адпавядае сэнс выслоўя сапраўднаму стану рэчаў? Фрыдрых Ніцшэ, напрыклад, прытрымліваўся зусім іншага пункта гледжання: "Вы, сыбры мае, кажаце, што пра густы не спрачаюцца? Але

ўсё жыццё і ёсць спрэчка пра густы!" А вось Гілберт Чэстэртан выказаўся яшчэ больш катэгарычна: "Пра густы не спрачаюцца: з-за іх скандалаў, сварача ды б'юцца". Увогуле, што такое густ? Гэтае пачуццё прыроджанае, інтуітыўнае ці выхаванае, набывае з досведам? Ці можа тут быць адназначная фармулёўка? Класікі суветнай літаратуры, між іншым, даволі часта бралі пад увагу дадзенае пытанне, спрабавалі вывесці аксіёму "ідэальнага густу". Аскар Уайльд выказваўся на гэты конт напаўжартам: "У мяне непераборлівы густ: мне дастаткова самага лепшага". А нямецкі пісьменнік Жан Поль (Йоган Рыхтар) сцвярджаў цалкам сур'ёзна: "Густ — гэта эстэтычнае сумленне". ...Дык ці спрачаюцца пра густы?

у якую прорву яны знікаюць?.." Цяжка паверыць, што таленавіты мастак, запатрабаваны і паважаны вялікай чытацкай аўдыторыяй, не ведае адказу на гэтае пытанне. Каб гэты "пасаж" належаў пяру якога іншага аўтара, можа б і не выклікаў асаблівай увагі. А вось у творы Федарэнкі, пісьменніка, чый мастацкі густ — своеасаблівы гарант якасці, нават адценне нязначнасці ці какецтва пакідае адчуванне прыкрасці...

Герой другога апавядання — "пашыяк" — замест асуджэння ці абурэння выклікае спагаду. Само азначэнне "пошлы" — непрыстойны, нізкі ў духоўных і маральных адносінах, безгустоўна-грубы — падаецца не зусім адпаведным намаляванаму персанажу. Герой твора выглядае адно няшчасным і адзіночым хлопцам, дэзарыентаваным у жыцці, дый нічога "амаральнага" ён не робіць... Тое, што "ў свеце і ў сусвеце няма пытання, над якім ён хоць на хвілінку задумаўся б", што мысліць штампамі, толькі ўзмацняе адчуванне яго закампліксаванасці, успрымаецца як "ахоўная рэакцыя". Безумоўна, выснова, на якую напрыканцы твора робіць намёк адзін з персанажаў (дзяўчына "лёгкіх паводзінаў"), цалкам справядлівая: той, хто цынічна забаўляецца, назіраючы за чужымі праблемамі, і ёсць сапраўдны "пашыяк".

З эсэ Алега Лойкі "Загадкі і цуды натхнення" кожны чытач мае магчымасць пачэрпнуць шмат фактаў і меркаванняў. Але асабліва цікавай і карыснай гэтая публікацыя будзе для людзей творчых, хто з уласнага досведу ведае кошт мастацкай працы. У рубрыцы "Старонкі лёсу" надрукаваны матэрыял Раісы Баравіковай "Гутаркі з уласным "Я". Аўтар расказвае аб першых ступенях свайго жыццёвага і творчага лёсу, з удзячнасцю згадвае людзей, якія паўплывалі на яе светапогляд, характар, мастацкі густ, дзеліцца планами на будучыню.

Да дня славянскага пісьменства прымеркавана публікацыя "Славянскія паэтычны космас", у якую ўвайшлі вершы шаснаццаці паэтаў з розных краін. З межных моў — сербскай, харвацкай, славенскай, славацкай, балгарскай, македонскай і іншых — пераклаў творы на беларускую мову Іван Чарота.

"Школьны факультатыв" аналізуе творчасць Аляксея Пысіна. Рубрыка "На паверцы — імёны" прысвечана Міколу Засіму.

"Малодосць" № 5

У апавесці для падлеткаў Раісы Баравіковай "Казімір — сын Ягайлы + Насця з 8 "Б" = "арыгінальна паяднаным тры часавыя прасторы — гістарычная мінуўшчына, сучасная рэальнасць і нават "фантастычная" будучыня. Ключавая падзея сюжэта адбылася ў старажытнасці — Настуся, дачка асочніка Данілы, пачу-

ла "Голас", які прарочыў небажцечнае: "У 1445 годзе на беразе Нёмана, недалёка ад Мерача ў Чорнай пушчы павінен адбыцца замах на гаспадара Вялікага княства Літоўскага шаснаццацігадовага Казіміра — сына ляскаскага караля Ягайлы. Забойства ўжо рыхтуецца. Яго павінны здзейсніць падчас ловаў, калі вялікі гаспадар выедзе на паляванні. І здзейсніць яго павінны валожынскія князі Сухты. Але задума замаху належыць не ім, а князю Міхайлушчу Жыгімонтавічу, што княжыць у Клецкаку. Ён хоча сам заняць вялікакняжы пасады". З мэтай "прадухілення" гэтых падзей, на Зямлю прыбываюць касмічныя істоты — інфы, але па "тэхнічных прычынах" яны трапляюць не ў пятнаццаце стагоддзі, а ў сённяшняе час. Каб спраўдзіць свае намеры, "прышэльцы" вымушаны дзейнічаць з дапамогай людзей — "рэалаў". Толькі не ўсе людзі могуць супольнічаць з інфамі, адно тых, што маюць "Кропку вяртання". ("Кропка вяртання", відэа, сімвалізуе "гістарычную памяць"). Сучасная дзяўчынка Насця, вучаніца васьмага класа, якраз падыходзіць інфам, сама таго не разумеючы, робіцца іх "памагатай", а пазней высвятляе, што тая далёкая цэзка (якой быў "Голас"), — яе "пра-пра-пра... прабабуля ў дзевятым калене". Апавесць насамрэч цікавая, лагічная сувязі паміж падзеямі вывераныя, "мастацкая атрыбутыка" кожнай "часовай прасторы" — адпаведная і маляўнічая. Думаецца, падлеткавай чытацкай аўдыторыі гэты твор абавязкова прыйдзецца па густе.

Паэтычная творчасць прадстаўлена ў часопісе вершамі Вольгі Гапеевай, Наталі Капы, Уладзіміра Мархеля, Алены Дзебіш і Сяргея Панізніка.

Аматары рэалістычнай "сюжэтнай" прозы, на якую сёння ў літаратуры існуе дэфіцыт, маюць магчымасць задаволіць сваё сумоўе апавесцю Таісы Супрановіч "Пракурства ложа". Гэта гісторыя жанчыны, якой давялося напоўніцу зведаць у жыцці і прыніжэння, і крыўды, і каханьня, і здрады, і нянавісці. У гады вайны, п'ятнаццацігадовай дзяўчынкай, гераіня была вывезена ў Германію. Там, на чужыне, невыносна сумавала па радзіме... "Ужо потым, у чорныя дні свайго жыцця, бывала, шкадавала Шура, што вярнулася з Нямеччыны дамоў — радзіма ў нейкі час зрабілася для яе не матухнай, а злой мачыхай". Менавіта той факт, што Шура была "ў немцаў", наклаў адбітак на ўсё далейшае жыццё: праз гэта зняважылі і аганьбаваў яе каханы, абражалі і здэкаваліся мясцовыя хлопцы, кпілі ўсе вяскоўцы. Але сумленне і моцны характар дапамаглі жанчыне адолець жыццёвыя выпрабаванні... Уважлівасць аўтара да псіхалогіі гераіні, удалая расстаноўка "акцэнтаў" у сюжэце

дазволілі гісторыі прыватнага лёсу набыць істотнасць глыбокай чалавечай гісторыі.

Заклучная частка апавесці Алеся Наварыча "Памалюся Перуну, пакланюся Вялесу..." (пачатак у № 4) нямае расчаравала. Хаця найперш трэба адзначыць, што абедзве публікацыі маюць уласны вартасці. Але такое ўражанне, што належаць яны двум розным аўтарам. Першая частка — пра загадкавага манаха — ахутала арэолам тайны, проста-такі захапіла, заінтрыгавала, пакінула спадзяванне на далейшае "рэалістычнае" разгарненне падзей (кшталту, як містычнае "пракляцце роду Баскервіяў" набыло ў фінале лагічнае і верагоднае вытлумачэнне). Дарэчы, хачу засведчыць, што ўрывацка з гэтага твора, які быў надрукаваны значна раней ("Малодосць" № 11, 2006 г.), выклікаў вялікую цікавасць чытачоў. Неаднаразова чула эмацыянальны абмеркаванні сюжэта, усялякія "прагнаванні" мажлівых перыпетый і развязкі, дыскусіі пра "летаргію"... Але аўтар пайшоў па шляху найменшага супраціўлення, спісаўшы ўсё на элементарны розыгрыш. Нават матывацыя "складанага жарту" застаецца незразумелай, дакладней, абмалявана вельмі няпэўна: "Быў, быў у Мікалая Лявонавіча Савіцкага даўні сябар па студэнцтве, які мог падлажыць яму такую вольную свінню. І падлажыў. Звалі даўняга знаёмага Івана Іванавіча Закрэўскі. Ён якраз выкладаў ва ўніверсітэце, дзе вучыўся Павел". ...У другой частцы апавесці ўвага аўтара засяроджана на светаадчуванні Паўла, на пакутах яго сумлення. Тут шмат разважаў пра душу, пра сэнс быцця, — усё правільна, разумна, па-філасофску ўзважана... Толькі ўсё роўна адчуванне застаецца, быццам "разыгралі" не настаўніка Савіцкага і не вяскоўцаў, а цябе асабіста.

Ірына Шаўлякова ў артыкуле "Рай-які-заўсёды-з-табой: місіі і месіі пакалення XXX" разглядае творчасць Альгерда Бахарэвіча.

Матэрыял Віктара Гардзея "Вершы, напісаныя ў белых бязрэзніках" прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння Міколы Купрэева.

"Нёман" № 5

Паэтычныя старонкі часопіса прадстаўляюць творчасць Раісы Баравіковай, Уладзіміра Карызыны, Івана Капыловіча і іншых аўтараў.

У апавесці Уладзіміра Саламахі "Утеш мяня кривдой..." (пераклад з белар. Максіма Печаня) увасоблена гісторыя лёсу "сіціла героя", які фактычна ўсё жыццё пражыў з цяжкім усведамленнем, што людзі асуджаюць яго, бо ён не ўдзельнічаў у абароне Радзімы. У той час, калі іншыя змагаліся, працягваюць "всю войну возле женской юбки". Але на схіле год, калі ў героя ўжо не было надзей на высвятленне рэальных

абставін далёкіх часоў, адкрылася нечаканая сапраўднасць.

Сярод узораў прозы часопіса — некалькі апавяданняў і апавесць-казка "Белая вежа" Ганада Чарказяна. Загадка працу прабачэння за шчодрое цыгаванне, але менавіта вытрымкі з аўтарскага тэксту падаюцца найбольш прыдатнымі для анавання твора. Зачын апавесці-казкі такі: жылі ў даліне людзі, пакутавалі ад засухі, прагі дажджу. Але як пайшлі дажджы, рэкі перапоўніліся і набылі разбуральную сілу. "Вода застала врасплах, многа было смерцей, страданій. Случылося это семьдесят лет назад. Именно тогда старейшины племён, населявших долину, сумели договориться о постройке дамбы, усмирившей, наконец, грозную и непредсказуемую стихию. <...> Общее дело соединило когда-то враждовавшие народы. <...> Благодаря этому единству ранее разрозненные и полудикие племена сумели выстоять в долгой и тяжёлой войне, которую развязали их недруги. <...> Они выжили потому, что у них была вера и был вождь, которому они безгранично верили". ...І вось ізноў, праз шмат год, здарылася "стихийное бедствие", але прыйшоў вызваліцель. "Бывшие старейшины и вожди, при первых признаках беды убежавшие за границу, кусали локти. Да их заботорные покровители тоже были недовольны. Сколько золота потратили, и на тебе, к власти пришёл никому неизвестный мужик! Но имя, какое имя — Искандер! <...> Мужик-то мужик, но как быстро взял в свои руки страну и как уверенно правит, да так, что все соседние народы, входившие в Союз и тоже пострадавшие от бедствия, только завидуют. Они потеряли цель и смысл жизни, всего боятся <...> А в это время люди соседней Белой страны не только восстанавливают дамбу, но ещё и возводят какую-то Белую вежу. <...> Послы, наконец, поняли, в чём секрет народа Белой страны. Этот секрет давно знали и боялись правители дальних стран. У этого секрета было имя — Искандер. Любая безлика толпа становилась под его влиянием могучей силой. Народ был послушной водой в его руках. Стоило бы ему только захотеть, как громадная и грозная поднятая им волна покатилась бы по всему миру, смывая всю нечисть, всю несправедливость и насилие..." Па-мойму, алегарычная сімволіка апавесці-казкі зусім празрыстая і каментарыяў не патрабуе, а прыведзеныя ўрыўкі маляўніча дэманструюць стыль і пафас твора.

Аматарам рэалістычнай прозы "малога фармату" прыйдуцца пагусце апавяданні Івана Стадольніка (пераклад з белар. Дарыны Шабаліной).

"Літаратурная крытыка" прадстаўлена наступнымі публікацыямі: артыкул Валянціны Локун "Человек на войне. Творчество Василя Быкова в контексте мировой литературы"; даследаванне Василя Макарэвіча "Благословенная земля", дзе выяўляюцца тыпалагічныя сувязі паміж творчасцю Якуба Коласа і Міколы Маляўкі; рэцэнзія Валянціны Барысевіча "Мы с тобою две яблока дольки..." на паэтычны зборнік Міколы Шабовіча "Мая надзея"; рэцэнзія Генадзя Говара "В ожидании слов" на кнігу паэзіі Эдуарда Зубрыцкага "След чмеля"; рэцэнзія Міхаса Южыка "Не мелководное течение" на раман Клаўдзіі Харкевіч "Излом".

Р. S. І мастацкія творы, і крытычныя матэрыялы часопісаў яшчэ раз пераконваюць у велізарнай адрознасці густаў і пісьменнікаў, і іх крытыкаў. Відаць, усё ж меў рацыю знакаміты бард, які сляваў:

О вкусах не спорят,
есть тысяча мнений —
Я этот закон
на себе испытал.
Ведь даже Эйнштейн —
физический гений —
Весьма относительно
всё понимал.

Як песня жаваранка, як пошчак салаўя

Некалі Сяргей Ясенін сказаў: " — Я по-следний поэт деревни"... На шчасце, памыліўся вялікі паэт. Руская зямля гала Твардоўскага, Рубцова ды іншых песняроў вёскі. Ёсць яны і ў Беларусі.

Яшчэ ў студэнцкія гады наш зямляк Іван Пехцераў заявіў пра сябе вершам пра вёску ў газеце факультэта журналістыкі БДУ "Беларускі ўніверсітэт" і пад сваім фотаздымкам паставіў дэвіз: "Хочацца быць не апошнім паэтам савецкай вёскі". І вось нядаўна ў адным з вершаў ён узгадаў пра гэта:

*Я сын ея і свято
помню это,
Деревня-мати,
ты в моей судьбе —
Позволь всю силу
твоего поэта,
Что ты дала,
вернуть в стихах
тебе.*

Гэтыя радкі са зборніка І. Пехцерава "Васильковое слово полей", які ўбачыў свет у 2006 г. ў мінскім выдавецтве В. Хурсіка. У зборнік уключаны вершы, напісаныя ў 2003 — 2005 гг., і дзве пазмы "Волшебная свирель" і "Жизнь длиною с песню".

У пазытных творах новага зборніка, як і ў папярэдніх яго кнігах, І. Пехцераў услаўляе тры святыні свайго сэрца: Радзіму, Веру, Любоў.

У вершы "Свет" паэт сцвярджае, што ва ўсім неабходна Божае ззянне святла і толькі тады сад жыцця расквеціцца дабрадзейнасцю. А паколькі жыццё — гэта няспынная барацьба са спакусай, якая заўсёды знаходзіцца перад чалавекам і імкнецца найхутчэй завесці яго ў цьму глухую, то паэт дае нам параду:

*Не слабей — твори в душе
молитву
До последней жизненной
черты —
И тогда с врагом
заключим битву
Никогда
не проиграешь ты.*

У кожным са сваіх папярэдніх зборнікаў І. Пехцераў звяртаецца да салдатаў, якія далі ўсім людзям зямлі свята Перамогі. Не стаў выключэннем і новы зборнік.

*Пускай в Москве, и в Киеве,
и в Минске,
В любой державе
и в любой семье
Их помнят всех,
как сердцу самых близких,
Их помнят все,
кто мир принес земле.*

Ёсць у зборніку вершы пра Магілёў, Лудчыцкую вышынню, родныя Клімавічы.

*Здесь шествовал в церковь
Георгий Конисский,
Здесь Пушкин гулял,
вел Кутепов Семен
Свой полк легендарный —
поклон тебе низкий,
Родной Могилев,
город разных времен!*

Лудчыцкая зямля пад Быхавам у далёкім 1944 г. была страшнай непрыступнай гарой, схілы якой бязлігасна палівалі смертаносным агнём фашысты. Але салдаты, зламушы супрацьўленне ворага, узнеслі на вышынню чырвоны сцяг.

*Со знаменем воинов
из белого камня
На этом кургане
бессменно стоит,
И птица седая
по имени — каня
Кружится над полем
и плачет навзрыд.*

На вайну прышла басаногае паэтава дзяцінства. У вершы "Поднимем бокалы за сорок четвертый" герой, ветэран вайны, узгадаўшы баі на Дняпроўскім рубяжы і жорсткай схваткі з ворагам у сцен Магілёва, гаворыць, што Белая Русь заўсёды будзе помніць той кошт, якім здабыта Перамога.

*Поднимем без громких
напыщенных слов
Бокалы с вином за живых
и за мертвых,
За храбрых бойцов
и за наш Могилев,
Поднимем бокалы
за сорок четвертый.*

Чытаючы ранейшыя зборнікі, мяне прыемна ўразіла, што І. Пехцераў на кожную з'яву глядзіць свежым вокам, мае асабістую думку. Няма ў паэта пашаны да манархаў. Жыццё амаль усіх святлейшых асоб на Русі было звязана з крывавамі дварцовымі пераваротамі, з барацьбой за ўладу любой цаной. Не быў выключэннем і цар Мікалай I, які патапіў у крывы паўстаўшых дзекабрыстаў на Сенацкім пляцы. У вершы "Черный цар" паэт гаворыць, што і смерць Пушкіна на яго сумленні:

*Его душа была без света —
Не захотел он уберець
От пули дивного поэта.*

Паэт глыбока перажывае, што чалавецтва ўсё больш і больш размяжоўваецца на багаты і бедных, і што гэта "чёрная дыра" няроўнасці становіцца шырэй і глыбей, а ў свеце "обитают полчища врагов".

*И Бог любви,
нам давший волю
Не для того,
чтоб ей творилась тьма,
Глядит со скорбью,
со вселенской болью,
Как сходит человечество
с ума.*

Паэзія І. Пехцерава услаўляе адзінства з прыродай. Паэт нарадзіўся ў вёсцы Недзведзь, што на Клімаўшчыне. Раней акругу Недзведзі называлі Сямірэччам, тут бяруць выток сем рэчак. Яшчэ на пачатку яго творчага шляху пісьменнік Іван Калеснік, калі прачытаў вершы маладога паэта, сказаў: "Пехцераў чуе, як расце трава". Пазней паэт прызнаецца, што ён чуе і цішыню. І не толькі чуе, ён расказвае пра яе ў вершах. Прырода адказвае паэту ўзаемнасцю. Ён перакананы, што і ніва, і поле маюць сваю мову. Яна чутна ў ранішнім гомане пера-

пёлак, у вясчэрняй гутарцы кветак і каласоў. Яму ж застаецца толькі разгадаць іх сэнс:

*Замирая, их слушаю
снова и снова —
И, как будто бессмертных
небес благодать,
Льется в душу полей
васильковое слово.*

У новым зборніку І. Пехцераў зноў загаварыў пра беларускую вёску. Калі ранейшыя вершы аўтара пра вёску маюць лірычна-настальгічныя ноткі, або нават папрок: "Я не могу понять зачем однажды стали нагло разорять деревню", то цяпер паэт загаварыў пра адраджэнне вёскі.

*Молю тебя, молю,
мой щедрый Боже,
Изгнать из нас неверие
и лень,
Чтоб становилось
с каждым годом больше
Таких прекрасных сел
и деревень.*

Паэт-агтыміст заўсёды верыў, што вёска выжыве і адрадзіцца, і пісаў пра гэта ў аўтабіяграфічнай паэме "Деревня":

*И верю я, что светлый день
вернется,
Вернется обязательно
сюда,
И оживет деревня
и проснется
Для большего
в плодах своих труда.*

Свайму лірычнаму герою, які прамяняў вёску сваёй маладосці на гарадскую ўтульнасць, паэт раіць не затойваць у сэрцы крыўду:

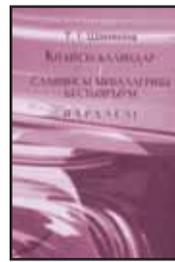
*Не грусти, не гневайся,
не сетуй
И деревню ту благослови,
Где поют девчата
до рассвета,
Словно в годы юные твои.*

Паэт, у якога вясковья карані, разумее і ведае, што ў сялян не бывае простага года, што кожны год трэба перажыць у напружанай працы і клопатах, каб сабраць багаты ўраджай. І новымі вершамі ён славіць сялянскую працу. У стане рукапісу знаходзіцца яго пазмы "Хлеб и песня" і "Агродорожок".

Творы зборніка "Васильковое слово полей" — яркае сведчанне, што І. Пехцераў у росквіце творчых сіл. Пажадаем яму, каб і надалей у кожным яго вершы, у кожнай паэме звінелі ручайкі васільковага слова!

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

КНИЖНАЯ ПАЛІЦА

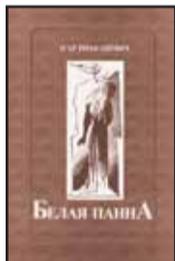

У Мінску, у выдавецтве "РІВІІ" пабачыла свет арыгінальная па змесце і форме кніга Таццяны ШАМЯКІНАЙ "Кітайскі календар і славянскі міфалагічны бестыярыйум Паралелі". "Зборнік сладаецца з 12 нарысаў, аб'яднаных тэмай усходняга, так званага "жывельнага" календара. Але аўтара цікавіць не так кітайскі менталітэт, як сувязь культур", — зазначана ў анатацыі. Кожны артыкул кнігі ўяўляе сабою культуралагічнае эсэ, насычанае малавядомай шырокай публіцы інфармацыяй.

Міжнародны цэнтр культуры кнігі шыкоўна выдаў зборнік "Лаяй: В мире мудрых мыслей, творчество собак" у аўтары званым перакладзе Валерыя МІШЧАНКІ.

Гэты ж таленавіты і творчы няўрымслівы чалавек з'яўляецца і аўтарам-складальнікам арыгінальнага выдання. У афармленні выкарыстаны малюнкі В. Быкава, А. Блока, С. Далі, М. Гогаля, Ф. Дастаеўскага, Д. Хармса, В. Хлебнікава..., а таксама фрагменты твораў шмат якіх іншых вядомых пісьменнікаў і мастакоў.

У Маладзечанскай друкарні «Перамога» пабачыла свет асобнай кніжкай паэма Ігара ПРАКАПОВІЧА "Белая Панна".

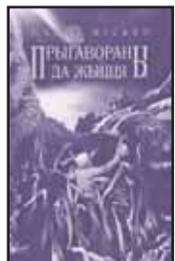
Гэта ўвасобленая ў прыгожых пазытных вобразах своеасабліва легенда з гісторыі Нарачанскага краю.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшаў новы зборнік прозы і паэзіі Аркадзя НАФРАНОВІЧА "Здарог памяці". Водзкі ваеннага ліхалецця, напісаныя аўтарам без прадуманасці, развагі пра сучаснае жыццё і лёс Беларускай мовы, а таксама вершы апошняга часу — усё гэта чытач знойдзе ў адметнай і, на наш погляд, таленавітай кніжцы аўтара з правінцы.

У Слоніме пабачыла свет кніжка вершаў Марыі ШАУЧОНАК "Белый свечки каштану". У зборнік увайшлі як новыя, так і лепшыя вершы з раней напісаных. Прастата і душэўнасць — вось што іх характарызуе. І любоў да Бацькаўшчыны.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшла кніжка прозы Паўла МІСЬКО "Прыгаворы да жывых", якую склалі аповесці і апавяданні, напісаныя напрыканцы 1980-х і на пачатку 1990-х гг.

Партыі: узнікненне, развіццё, будучыня

Кніга прафесара, доктара гістарычных навук М. Кузняцова "Политические партии: от Древних времен — до современной Беларуси", якая выйшла ў выдавецтве "Місанта" (Мінск, 2006), прапануе сістэмна падыход да вывучэння пытанняў узнікнення партый, іх развіцця, будучыні. Прадстаўлены надзвычай каштоўны матэрыял паказвае, што партыі не страцілі сваёй значнасці і сёння. Яны валодаюць дастаткова дынамічнай сілай, якая акумулюе праблемы, ідэяльны ўскіраванні грамадства і сацыяльных сіл, што іх стварылі.

У значнай ступені кніга прысвечана станаўленню і развіццю палітычных партый Беларусі. Вядома ж, не абяздэны ўвагай падзеі, якія папярэднічалі ўзнікненню нашай шматпартыйнасці, бо менавіта спыненне дзейнасці КПСС — КПБ вызначыла шлях партый беларускай дзяржавы. У кнізе паказваецца, на падставе якіх памкненняў ствараліся партыі, чым кіраваліся іх лідэры, што ўяўлялі сабой іх партыйныя праграмы. Сёння адназначна высветлілася, што на сцэну палітычнай барацьбы выйшлі сілы, якія адгукнуліся на ўнутраныя працэсы ў Беларусі, якія часта кіраваліся пры гэтым сваімі індывідуальнымі амбіцыямі, імкнуліся выкарыстаць інстытут партыі для пранікнення ў парламент, або нават і на пост прэзідэнта дзяржавы. Выкарыстоўваючы матэрыялы маніторынгаў, перадвыбарных кампаній, рэферэндумаў, аўтар паказвае ілюзорнасць гэтых памкненняў. Шэраг партый не атрымалі падтрымкі грамадства і сышлі з палітычнай арэны, а іх лідэры, патузаўшыся з уладай,

заяліся прадпрымальніцтвам, спекулятыўнымі аперацыямі і сёння ўжо не без гарэзлівай усмешкі ўзгадаюць тры свае амбіцыі. Вызначальна, (і гэта адрознівае кнігу прафесара Кузняцова ад іншых работ), што аўтар разглядае дзейнасць палітычных партый у цесным адзінстве са станаўленнем палітычнай сістэмы ў цэлым. У кнізе глыбока асэнсаваныя прычыны нізкай палітычнай свядомасці лідэраў і невялікага аўтарытэта партый. На канкрэтным матэрыяле ў кнізе паказваецца памылковасць шэрагу палітычных захадаў партый па заваяванні ўлады: канфрантацыя з легітымным прэзідэнтам, спробы дэстабілізацыі становішча ў рэспубліцы з дапамогай замежных "добрабычліўцаў", несумленна гульня на цяжкасцях і недахопах у дзейнасці органаў дзяржаўнай улады. І многія нашы партыі паўтараюць памылкі сваіх папярэднікаў пачатку ХХ стагоддзя.

Палітра палітычных партый Беларусі і сёння застаецца шматфарбнай. Многія з іх дубліруюць адна адну, працэс іх

дыферэнцыяцыі зацягнуўся, а палітычнае сталенне, разуменне неабходнасці аб'яднання ідзе складана і супярэчліва. Сёння ў Беларусі налічваецца 16 палітычных партый. На падставе абагульненых звестак аўтар прыходзіць да высновы, што партыям неабходна аб'ядноўвацца і разам з грамадствам, прэзідэнтам, урадам вырашаць няпростыя пытанні сённяшняга і заўтрашняга дня Беларусі. Цалкам апраўданы меркаванні аўтара, што палітычныя партыі Беларусі пакуль не выконваюць сваіх функцый, не з'яўляюцца той мабільнаю сілай, якая павінна ўзначальваць грамадства, накіроўваць ягоны патэнцыял на стваральную працу ў імя дабрабыту, росквіту культуры Бацькаўшчыны.

У навуковых набытках аўтара ёсць шэраг прац па гэтай тэматыцы. Сённяшня ж — адрозніваецца глыбінёй і ўзважанасцю. У адрозненне ад апошніх кніг, дзе наогул адсутнічае аналіз становішча палітычных партый Беларусі, праца Кузняцова ўсебакова асвятляе праблему, якую рана ці позна грамадству і дзяржаве трэба будзе вырашаць.

Кніга прафесара Кузняцова з'яўляецца карыснай не толькі для партый, іх лідэраў, кіраўнікоў рознага ўзросту. У ёй шмат цікавага знойдзе студэнцкая моладзь, кожны грамадзянін.

**Уладзімір МЕЛЬНІК,
доктар палітычных навук, прафесар**

Шоу гаваркіх зайцоў і крылатых хлусоў

Этгар Керэт.
Кіроўца
аўтобуса,
які хацеў
стаць Богам

Пер. з мовы
іўрыт П. Касцю-
кевіча.

Мн.: І.П. Лог-
вінаў, 2007.

Найноўшая сусветная літаратура беларускаму чытачу даступная ў рускамоўных перакладах; сёння можна дадаць спадзеўнае *"пераважна"*, хаця да нядаўняга часу сапраўднасці адпавядала прысуднае *"выключна"*. Заснаваная ў 1989 годзе выдавецтвам "Мастацкая літаратура" серыя "Скарбы сусветнай літаратуры" скіраваная на тое, каб зрэдку спаталіць прагу класічнасці, якой апанаваная пэўная частка чытацкай аўдыторыі. Выдавец І.П. Логвінаў вырашыў, бадай, задавальняць патрэбу суайчыннікаў у творах, што пагражаюць стацца "класічнымі", няхай сабе і ў абмежы дзесяцігоддзя. (Мяркую, без рэзідыву адмысловай альтруістычнасці тут не абыхлося — калі ўлічыць не толькі мастацкую якасць беларускамоўных перакладаў, але і іх паліграфічнае выкананне, ды суданесці кошты логвінаўскіх кніг — і перакладных "бестселераў", што пабачылі свет у расійскіх выдавецтвах).

З шэрагу патэнцыяльна "хрэстаматыйных" (у абсягу найноўшай мастацкай славазнасці) тэкстаў, перакладзеных цягам апошніх трох-пяці гадоў на беларускую мову, вылучаюцца апавяданні ізраільяніна Этгара Керэта, надзвычай удада перакладзеныя Паўлам Касцюкевічам. Нават не ведаючы мовы арыгінала, пра ўдаласць перакладу можна меркаваць паводле той *натуральнасці*, стылёва-змястоўнай згарманізаванасці аповеда, якую нельга вышгугаваць, бо яна ёсць аднакаю перакладчыцкага таленту, гэтакасама як наяўнасць уласнага стылю паўстае ўмовай таго, што літаратар здзейсніўся як пісьменнік.

Саракагадовы Э. Керэт даўно мусіў развітацца са спецыфічнай самай "бяс-кніжных" літаратурай, бо мае не адну кнігу апавяданняў (выходзілі ў 1992-м і 1994-м, 1998-м і 2002-м). Больш за тое: калі верыць анатацыі, яму пашчасціла стацца аўтарам *культавых* зборнікаў "Мая тут па Кісінджэры" (1994) і "Аз'Есмь" (2002). Кніга "Кіроўца аўтобуса, які хацеў стаць Богам" уключае выбраныя творы розных гадоў, у тым ліку і змешчаныя ў Сеціве.

Беларускаму чытачу Э. Керэт рэпрэзентуецца як майстра кароткага (а часам — вельмі кароткага) аповеда на вельмічыннага тыпу (тут маецца на ўвазе тэкст з больш-менш дынамічным сюжэтам і нечаканай, часам парадаксальнай развязкай). У гэтага празаіка парадаксальнасці высокай ды фіналаў вынікае з логікі абсурду, прычым чытачу варта рыхтавацца да сустрэчы не з абсурдам "канструктыўскага" ўзору — бесстаронна-безуважным, так бы мовіць, матэматычна пралічаным, але з анекдатычнаю бязглуздзіцаю, тою дуратою, якая дапамагае мірыцца з жыццём — *смеючыся*. Напрыклад, Кохі (герой своеасаблівага міні-серыяла, куды акрамя апавядання "Кохі" ўвайшлі "Кохі-2" і "Кохі-3") "кляўся жыццём свайго дзеда (які памёр у Гданьску ў сорок другім), што калісьці існаваў від зайцоў, чые хвасты былі кропля ў кроплю падобныя да антэн, і што тэхніка вядзення бою, уласцівая многім тэарэтычным арганізмам, прывяла да поўнага вынішчэння гэтага віду". Усё гэта расказваецца (пад акампанемент стрэлаў — і стогнаў параненага) таварышам па службе, разам з якімі Кохі трапіў у аблогу. Урэшце, калі ў вачах падначаленых пачынае "зеўраць пустэча", камандзір разумее, што яны мусяць здацца; ён выходзіць на вуліцу, махаючы белай, у крываваых плямах, майкай, — а з той выспы, адкуль вёўся абстрэл іх аддзялення, "спусціўся заяц з хвастом, па-

добным да антэны, і з аўтаматам Калашнікава ў руках, які курэў дымам.

— Хлопцы, мы спудавалі, халера маць, гэта ізраільяне! — крыкнуў ён. З выдмы збегла яшчэ тры зайчыкі. Яны заскочылі ў джып і памчалі прэч".

У герояў Э. Керэта пастаянна ўзнікаюць непаразумыні з рэчаіснасцю, зрэштты, нават не з ёю самай, а з тымі, каго грамадства дэлегуе на ролю выразнікаў яе законаў: "...Шчыра кажучы, цяпер, зірнуўшы на карцінку яшчэ раз, я сапраўды ўбачыў, што ў хлопчыка не хапала вушэй. Але на карцінцы па-ранейшаму ўсё было як мае быць. Псіхолаг напісаў, што я маю "сур'ёзныя праблемы з успрыманням рэальнасці" і паслаў мяне вучыцца на цесляра" ("Трубы").

Несупадзенне "мадэлі свету" Керэтых герояў з уяўленнямі пра светабудову, якімі кіруюцца "прыстойныя грамадзяне", абумоўлівае надзвычайную (для такога невялікага зборніка) запатрабаванасць "вобразна-інтэр'ера" апраметнай. Некаторыя персанажы трапляюць туды прымусява, выконваючы ролю статыстаў у быццёвых інтэрмедых ("Кацэнштайн", "Апошнія апавяданне і кропка"). Хтосьці ж бачыць у іншасвецце шчаслівую альтэрнатыву таму цуду, што завецца жыццём: Ганну з апавядання "Пунш з апраметнай" цягне туды "ці то ад каханна да таго хлопца, ці то ад тутгі па бацьку, які быў досыць вялікай сволаччу, ці больш за ўсё ад таго, што ён не хацелася заставацца ў гэтай нудотнай вёсцы". Істоты інфернальных атрымліваюць ад памяненнага "цуду" поўхі не менш важкія, чым людзі. Удзі, якому чароўная дзірка ў сцяне падавала анёла-ахоўніка, наважваецца выпрабаваць гаваркога сябра на *сапраўднасць*: "...Удзі лёгенька падштурхнуў анёла, і той страціў раўнавагу. ...з вышыні пяці паверхаў анёл бразнуўся, як мех з бульбай. <...> Тут Удзі нарэшце зразумеў, што з усяго таго, што распавядаў яму анёл, нічога не

было праўдай — ды нават анёлам ён не быў. Такі сабе — хлус крылаты" ("Дзірка ў сцяне"). Маркесаў "дужа стары сеньёр з вялікімі крыламі" стаўся ахвяраю людской негатунасці паверыць у цуд; Керэтаў анёл проста не прайшоў "выпрабаванне на рэалізм".

Правілы, паводле якіх змушаны гуляць у жыццё героі аповедаў ізраільскага пісьменніка, толькі на першы погляд несумяшчальныя з нашымі ўяўленнямі пра "тыповыя абставіны", у якіх асуджаны раскрывацца "тыповыя характары". Справа ў тым, што рэалістычнае ў аснове мастацкае светаадчуванне Э. Керэта ўдасканальваецца ў адпаведнасці з духам эпохі, здольнай разгледзець, напрыклад, у калажы адзнаку "інтэлектуальнага гламуру". Аўтар робіць рэчаіснасці прышчэпкі абсурдызму і сюррэалізму; у межах аднаго аповеда злучае прыпавесць з коміксам, шчымліваю самоту — з гамерычным рогамам, а тэму Халакоста вырашае праз вобраз-симвал... красовак ("Аддыдасы"). У пераважнай большасці выпадкаў рызыкаўныя эксперыменты сябе апраўдваюць у мастацкім сэнсе, таму адзінкавыя няўдалыя, як бы "бязмэтныя" тэксты (напрыклад, "Шломік-Гомік") таксама падаюцца часткаю творчай задумкі. Бо на іх фоне простая гісторыя кіроўцы аўтобуса, які ніколі не адчыняў дзверы запозненым пасажырам ("Прычынай таму была зусім не зламыванасць кіроўцы, бо ў ягоным сэрцы не было ані каліўца зла, — ён не адчыняў дзверы з ідэалагічных меркаванняў"; ідэалагічная сістэма кіроўцы даходліва выкладзена ў кнізе на с. 175 — 176) набывае біблейскую (дакладней, евангелічную) глыбіню. Закаханы небарака Эдзі, што ў рашучы момант свайго жыцця спазніўся на аўтобус, пабег за ім — і дагнаў: ён "зірнуў на кіроўцу вільготнымі вачамі і, задыханы, уклечыў ля пярэдняй дзвярэй. Гэта нешта нагадала кіроўцу. Нешта з мінулага. Яшчэ ранейшага ад таго, калі ягоным найвялікшым жаданнем зрабілася мара стаць кіроўцам аўтобуса. Нешта з таго часу, калі ён яшчэ хацеў стаць Богам".

У анатацыі да беларускага выдання твораў Э. Керэта змешчаны тры факты ягонай біяграфіі — верагодна, найбольш важныя, "восевыя": год (1967) і месца нараджэння (Тэль-Авіў), а таксама тое, што ягоны бацька паходзіць з Баранавічаў. І ўсё. Разумнаму, відаць, дастаткова.

Ліставанне з Велізарнай Цішыняй

Павел Гюле.
Мерседэс-
Бэнц: раман,
апавяданні

Пер. з польскай
М. Шода.

Мн.: І.П. Лог-
вінаў, 2007.

Даўно не даводзілася атрымліваць такіх пранікліна-шчырых, даверліва-інтымных (у сэнсе "агульначалавечым", не-гендэрным) прывітанняў ад замежнага пісьменніка, як "Прадмова да беларускага выдання", што папярэднічае кнізе польскага празаіка Паўла Гюле. Па праўдзе, цягам апошняй пяцігодкі падобных зваротаў, адрасаваных аўтарам беларускаму чытачу, дзе без пазёрства было б выяўлена хвалюванне, ці прыйдуцца яго творы да душы ў нашай краіне, мне на вочы ўвогуле не траплялася. "Гісторыі нашых народаў — хоць і ішлі яны рознымі шляхамі — падобныя як блізныя. Абсурд, гратэск, горыч і смех праз слёзы — напэўна, вы выдатна гэта разумееце", — заўважае П. Гюле. І знаходзіць параўменне — дзякуючы раману "Мерседэс-Бэнц. З лістоў да Грабала" ("дадатак" не вынесены на вокладку) ды апавяданням "Смаўжы, каложыны, дождж", "Пярэбары", "In Dublin's fair city", "Цуд".

Раман П. Гюле (у рускамоўным перакладзе І. Адэльгейм ён атэстуецца як "Хюлле", а ягоны "Мерседэс-Бэнц" — як аповесць) некаторымі крытыкамі ўважаецца за прызнанне ў любові да Багуміла Грабала (1914 — 1997), знакамітага чэшскага пісьменніка. Бліскучы апавядальнік, Грабал лічыўся літаратурным спадкаемцам Я. Гашака і працягваў традыцыі так званай "шўной навістыкі". Падчас лячэння ў шпіталі выпаў з акна. Паводле афіцыйнай версіі, ён страціў раўнавагу,

калі карміў галубоў, аднак, на думку Р. Чхарцішвілі, аўтара кнігі "Пісьменнік і самагубства", "амаль няма сумненняў, што смерць Грабала была самагубствам, прычынай якога сталіся цяжкае хвароба і пашанотны ўзрост". Жыццё, творчасць (а дакладней — *жыццё як творчасць*), смерць "пана Багуміла" ў рамане П. Гюле не толькі ўтвараюць вонкавую кампазіцыйную "рамку" ("раман-ліст" пачынаецца зваротам *Milý pane Bohušku* — ім жа і завяршаецца), але і выконваюць ролю своеасаблівых "маякоў". Да іх час ад часу кіруе апавядальнік, каб перавесці дыханне ў сваёй адысеі па "страчаным раі", якім уяўляецца жыццё ў даваеннай Польшчы ўнуку таго, хто вярнуўся з Асвенціма.

Я-герой, седзячы ў старэнькім "фіяце" чароўнай інструктаркі панны Ціўле, апавядае ёй пра бабулю Марыю і дзеда Карала, сямейная гісторыя якіх поўнілася сустрэчамі, расстаннямі — і аўтамабілямі (за невялікім выключэннем — "мерседэсамі" зялёнага колеру). Устаўныя навалы-пярліны нанізаваныя на нітку пакутаў кіроўцы-неафіта. Гатова шчыра пазайздросціць таму, хто здолее ў двух абзацах пераказаць змест гэтага рамана П. Гюле. Для мяне акрэсленая задача раўназначная колішняму патрабаванню рэдактара аднаго з часопісаў "устаўці у артыкул дзве-тры фразы з кароткім перакладам "Уліса" Джэймса Джойса". Памагай Бог тым, хто з нейкіх прычын мусіць "пераказаць" "Мерседэс-Бэнц": "...горад зноў нарастаў жыгучкай, пырнікам і дзядоўнікам, горад, якога я ніколі не любіў, чужы, нікчэмны, несапраўдны, штогод загразаў на міліметр ва ўласных міфах, быццам у яго існаванні не хапала дастатковай дозы сонечнага бляску, быццам даўні пах сельдцоў, смалы, іржы, сажы і агару клаўся непранікальным саванам на тлустую ваду каналаў, збучвелья рэшткі памостаў, сацыялістычныя блочныя пабудовы і ніколі не адбудаваныя свіраны". Гэта, бясспрэчна, не "пльнь свядомасці", што сталася класікаю мадэрнісцкага эпосу і занатоўвалася ў так званым "міметычным" стылі,

закліканым "дакладна" пераймаць жыццё. П. Гюле заводзіць чытача ў *"пльнь жыцця"*, дзе мінулае ў любы момант (нават у самы непрыдатны момант, калі чалавек імкнецца атрымаць правы кіроўцы па найніжэйшых у горадзе цэнах) можа выштурхнуць з памяці сучаснасць; дзе рэальнасць нагадвае пра сябе віскам тармазоў; дзе гданьскі фізік, задурывшы галовы каліфарнійскім крытыкам, можа вокампненна зрабіцца багатым і вядомым мастаком, — і не менш імкліва стацца зноў гданьскім фізікам, але дарэшты згалець... Разлітая ў раманных паветры самотнасць, якую навязваюць урбаністычныя пейзажы, можа раптоўна саступіць месца светла-іранічным роздумам — напрыклад, над выбрыкамі лёсу машыніста Гнацока. Яшчэ ў даваенныя часы той кіраваў цягніком, што збіў на пераездзе пусты "сітраен", падораны Марыі жаніхом Карале. Небарака Гнацок мусіў хавацца ад чыгуначнага начальства, якое шукала яго, каб узнагародзіць імянным гадзіннікам, а гаротны машыніст тым часам "...ткаў чорнае павуцінне думак пра тое, што з палякамі ніколі нічога няведама, бо, як даўно таму напісаў Фёдар Міхайлавіч Дастаеўскі, палякі падступны і здрадлівы: спачатку яны будуць з табой у добрых адносінах, папляскаюць па плячы, шапнуць пару прыемных слоўцаў, а праз хвіліну высмеюць тваю прывадаўную веру і ненайлепшае вымаўленне...".

Словам, калі чытач ачомаяецца, высветліцца, што павярнуць назад немагчыма — хоць бы з тае прычыны, што фразы ў гэтым творы сп. Гюле маюць пачатак, але ўнікаюць завяршэння. Так, першы сказ рамана доўжыцца каля пяці кніжных старонак — і не стамае. І не памірае ў кропцы, бо паспявае разгалінавацца ў некалькі гісторый-жыццяў, якія пасля прарастаюць у іншыя бясконцы жыццяслоўах... Ідэальная мадэль канкрэтнай вечнасці: вось бы *такое* жыццё пасля жыцця.

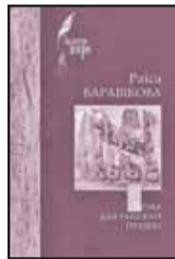
Апавяданні, уключаныя ў зборнік, засведчваюць аўтараву паслядоўнасць (у выбары людзей ды падзей, вартых "урэ-

чаўлення" ў мастацкіх вобразах) — і поліфанічнасць ягонай прозы (якая вельмі прыблізна можа быць апісаная ў судносінах з феноменам "магічнага рэалізму", удасканаленага ў адпаведнасці з пазтыкай эпохі Пост). Дзед Караль, пра якога пісьменнік згадвае ў "Прадмове..." і якога ўшаноўвае ў рамане "Мерседэс-Бэнц", у "In Dublin's fair city" выконвае ролю "бога з машыны" (ягоны дух/цень/прывід выпраўляе я-героя ў блуканні па Горадзе, што стаў памаракам не для аднаго вандроўніка). А вось у аповедае "Смаўжы, каложыны, дождж" Караль паўстае ва ўсёй велічы "капітана затопленай лодкі" — героя-дзівака, якім, відаць, мог бы стаць гофманаўскі герой-"энтузіяст", калі б меў страць не да музыкі, а да збірання смаўжоў і калекцыянавання "велізарнай цішыні, сярод якой паволі поўзала смаўжы з цёмнымі й светлымі чарупінамі, выпцяваючы перад сабою рожкі, каб лавіць імі галасы памерлых". Музыка, зрэштты, становіцца своеасаблівым персанажам "Пярэбары" — разам з яшчэ адной "дзівачкай", старой немкай пані Грэтай. Яе вечаровыя размовы з фартэпіяна для маці і бацькі героя-падлетка былі сімвалам задавоўжанага здзеку адной нацыі над другой, а ў памяці самога юнака засталася адбіткам цуду.

Цуд жа паразумення польскага пісьменніка П. Гюле з беларускім чытачом мае ўсе шанцы здзейсніцца дзякуючы перакладу Марыны Шода. Цягам спрычынненя да "сямейна-аўтамабільнай" сагі асабіста я толькі *аднойчы* мусіла змагацца з пагрозай неўразумеласці, калі панна Ціўле "...уперыла ў мяне позірк сваіх шэрых зрэнкаў". Зрэштты, той загадкавы позірк быў адрасаваны не рэцэнзенту, але адважнаму герою "Мерседэс-Бэнца", выхадцу з сям'і апантаных аўтамабілістаў, для якога атрыманне правоў кіроўцы сталася "абрадам ініцыяцыі", шанцам засведчыць уласную годнасць і здольнасць да гераічных учынкаў. А чаго не прымоўца ў часе здзяйснення подзвігу!..

Ірына ШАЎЛЯКОВА

КНИЖНАЯ ПАЛІЦА

У выдавецтве "Мастацкая літаратура" ў серыі "Залатое пяро" выйшла кніжка выбрана-най паэзіі вядомай паэткі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы Раісы **БАРАВІКОВАЙ** "Дрэва для райскай птушкі". Як напісана ў анонсе — "гэта вынік шматгадовай працы ў літаратурнай тонкага лірыка, філосафа, грамадскага дзеяча і проста жанчыны, якая кахае і хоча быць каханай".

У выдавецтве "Мастацкая літаратура" ў серыі "Беларуская паэзія XXI стагоддзя" пачыла свет кніжка вядомай паэткі Людміль **РУБЛЕўСКАЙ** "Шыпшына для Пані". Да кожнага з дзесяці раздзелаў выдрукаваны своеасаблівы тэматычны ўводныя эсэ. "Любоў да Беларусі, да яе гісторыі, павага да тых, хто працаваў на захаванне культурнай спадчыны народа, праблема захавання гістарычнай памяці — асноўны лейтматыў многіх твораў Людміль Рублеўскай", — справядліва зазначана ў анонсе кніжкі.

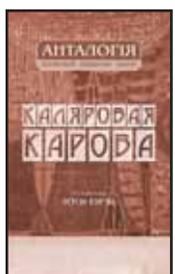

У выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшла кніжка вядомай пісьменніцы і паэткі, лаўрэата Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова Валянціны **КОЎТУН** "Пакаіканьні".

Гэта аднайменны раман-жыццё, прысвечаны незвычайнай жанчыне, святой Апякунцы цэлага народа, першаасветніцы нашай, што здзейсніла духоўны подзвіг — старажытнай беларускай асветніцы Еўфрасіні Полацкай. Не пазбаўлены твор і займальнай сюжэтнай вастрэні, што гарманічна спалучаецца са старажытным каларытам. Падзеі ахопліваюць не толькі полацкае княства, але і мясціны, пройдзеныя сьляйнай ігуменняй падчас паломніцтва ў Ерусалім. Кніжка вартая прачытання.

У выдавецтве "Кнігазбор" выйшаў у свет зборнік вершаў вядомага празаіка, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Анатоля **ЖУКА** пад назовам "Жўка". Напорыстая, імпульсіўная, глыбока эмацыянальная лірыка аўтара не пазбаўленая і філасофскага, мудрага погляду на жыццё, боскае прызначэнне мастака, трывогі за лёс Айчыны.

У выдавецтве Логвінава пачыла свет анталогія польскай дзіцячай паэзіі "Каляровая карова". Адмысловы адбор твораў і пераклад здзейсніла Інэса **КУР'ЯН**. Яна ж напісала і прадмову да гэтай адметнай і прыгожай кніжкі.

Раскрываючы малавядомыя факты

Алеся Марціновіч. Птушкі з пакінутых гнёздаў.

Гісторыя ў асобах. Мінск, выд-ва "Мастацкая літаратура", 2007.

Алеся Марціновіча магу параўнаць толькі з Сяргеем Чыгрынам. У апошняга, як і ў Алеся Андрэевіча, штогод выходзіць па новай кніжцы. Непараўнальна толькі накладды і колькасць старонак. І піша Сяргей Мікалаевіч... дакументалістыку, скажам так. У Марціновіча творы літаратурныя. Хоць новая кніжка і вызначана як зборнік эсэ, больш яна нагадвае зборнік аповяданняў гістарычнай тэматыкі. "Калі не ведаеш, як назваць напісаны тэкст, абавязь яго эсэ", — такую ісціну агучыў нядаўна адзін мой выкладчык. Сапраўды. Напісаў свае думкі — эсэ, выклаў на паперы свае пачуцці — эсэ, зазірнуў у будучыню — эсэ... Так да бясконцаці. У Марціновіча, праўда, па-іншаму. Гістарычнае начынне загорнута ў мастацкія вобразы. Прычым слова аўтара настолькі простае для ўспрымання, што кніжку лёгка можна рэкамендаваць школьнікам. Але сталы чытач не знойдзе тут нічога "дзіцячага", як, да прыкладу, у кнізе "Сімяон, сын полацкі".

Алеся Андрэевіч умее захапіць чытача сваімі тэкстамі. Гэта яму ўдаецца дзякуючы асобам, пра якіх ён распавядае. Калі хто чытаў ягоную кнігу "Элегіі забытых дарог", то памятае, што яе героі — беларусы, якія сталі вядомымі ў Расіі. Новая кніжка — пра постаці, вядомыя нам толькі па асобных ўзгадках. Аўтар імкнецца сабраць увесь магчымы матэрыял пра іх пад адну "шапку". А чаго не змог адшукаць — дадумаў.

Дарэчы, трэба пісьменніку аддаць належнае: апісанні інтымных сцэн у яго настолькі прыстойныя, што не ўзнікае ніякага пачуцця агіды, як пры чытанні "Дамавакамерона сэксрэвалюцыйнага" Адама Глобуса. Параўнацца з Алесям Марціновічам могуць, бадай, Вольга Іпатава з раманам "Апошняя ахвяра свяшчэннага дуба" і Леанід Левановіч з "філасофска-эратычнай" аповесцю "Ларыса, альбо Прыгоды аўтамабіліста".

"Князь падхапіў Малушку на рукі і пяшчотна шпчучы: *Малка! Дарагая мая, Малка!*, панёс яе туды, дзе быў невялікі пагорак, на якім, як добра памятаў ён, ад доўгага дзеянага санцапёку паспепа падсохнуць трава... — Любы мой! Адзіны!

Паўтарала яна гэта і тады, калі абое апынуліся на пагорку і Святаслаў усім цяжарам цела прыціснуў яе да мяккай травы, лёгкі пах ад якой зліўся з водарам валасоў дзяўчыны.

Ён ужо не звярнуў увагі на гэтыя пяшчотныя словы, бо не яны ўжо неабходныя былі яму, а сама Малушка — уся, без астатку.

З валасамі паху прывялай травы.

З вуснамі, ад якіх ішоў водар суніц, назбіранных пад вечар і не растрачаных пасля пацалункаў.

...З усім нуткім станам каханай, што нагадваў цяпер змейку, якая згіналася, віяла з боку ў бок. ("Каханне княжацкай ключніцы").

А ці ведае хто, што аб'ядноўвае каралеву Бону Сфорцу і міланскі аўтамабільны завод "Альфа-Рамэо"? Агульны герб (лагатып): выява змяі, што глытае чалавека. Цікаваць да асобы Бону Сфорцы выявіў не толькі аўтар, але і вядомы італьянскі палітык Сільвія Берлусконі. Апошні, дарэчы, і з'яўляецца ўладальнікам згаданага аўтамабільнага завода. Таму не ўзнікае ніякага сумневу, у каго ён пазычыў лагатып для свайго прадпрыемства. Ёсць у гэтым і частачка беларускай гісторыі.

І падобныя малавядомыя факты адкрываюцца ў кожным творы кнігі, персанажамі якой сталі Філон Кміта-Чарнабыльскі, Галышка Астрожская, Багуслаў Радзівіл, Людвік Сяніцкі, Піліп Орлік, Мацей Радзівіл, Ксаверый Карніцкі, Ігнац Манькоўскі, Казімір Ельскі, Генрых Вейсенгоф, Герман Мінкоўскі, Пётр Конюх. Таму, калі вам надакучылі бясконцыя тэлесерыялы... Вы расчараваліся ў гульні любімых футбалістаў... Для вас ужо няма раейшай радасці ад праседжвання радзінамі ля кам'ютэра... У такім разе спытайце набывць новую кнігу лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Алеся Марціновіча. І смачна есці вам. "Начынне" кнігі настолькі смачнае, што паглынаецца за адзін раз.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

А ў 1876 годзе пачалося Герцагавінаўскае паўстанне супраць турэцкага гнёту. Чарняеў заклікаў не толькі дапамагчы братам-славянам грашмыма, але і самім стаць у шэрагі вызваленцаў. Сам Міхаіл Рыгоравіч тайна, бо ў выданы замежнага пашпарта яму было адмоўлена, выязджае ў Сербію. Там прымае камандаванне мараўскай арміяй.

У гэтым месцы кнігі пачынаеш пазбаўляцца першага ўражання. Чалавек, які пайшоў на суперак цару, варты павагі. Тым больш, што такая вольнасць дорага каштавала генералу. Нягледзячы на ўсе перамогі на Балканах, у апошнім баі на вышынях каля Дзюнішэ Чарняеў пацярпеў паразу. І генерал вырашае вярнуцца ў Расію. Але ўлады яму забаранілі ўезд у краіну. Больш за тры месяцы Міхаіл Рыгоравіч ездзіў па Еўропе, пакуль дазволілі ўехаць у краіну.

У Расіі пры Аляксандры III адбыўся кар'ерны рост Чарняева. Ён заняў крэсла генерал-губернатора і камандуючага Туркестанскай вайскай акругай. Затым было жыццё ў Маскве... і вяртанне да сваіх каранёў — у Тубышкі. На беларускай зямлі вядомы ці сумнавядомы генерал і знайшоў свой спачын.

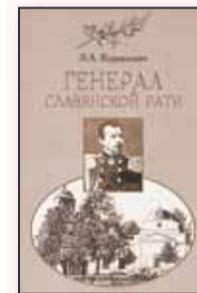
Пасля смерці Міхаіла Чарняева газета "Московские ведомости" пісала: "З таго часу, як 30 гадоў таму М. Р. Чарняеў з купкай рускіх салдат разбіў войска бухарскага эміра і захапіў штурмам Ташкент, ён прагстаў у народным уяўленні лепшым прагстаўніком рускай арміі, і давер, якім быў прасякнуты народ да ягоных вайсковых здольнасцяў, лепш выразіўся ў той хвалі тысяч рускіх добраахвотнікаў, якія скіраваліся ў Сербію, калі ён быў прызначаны галоўнакамандуючым сербскай арміяй". Нават Аляксандр III, калі Чарняеў з перасцярогай выказаўся наконт магчымых нядобрых чутак, звязаных з яго нечаканым ад'ездам з Туркестана, быў вымушаны сказаць: "Гэтага вам баяцца няма чаго: вас ведае ўся Расія".

С. МАКАРАЎ

Генерал з Магілёўшчыны

Э. А. Корнилович. Генерал славянской рати.

Мінск, выд-ва "Мастацкая літаратура" 2007.

Кніга прысвечана расійскаму генералу Міхаілу Чарняеву (1828 — 1898), які паходзіць з Магілёўшчыны. Там, у сядзібе Тубышкі Міхаіл правёў юнацкія гады. Імя гэтага палкаводца сёння незаслужана забыта. А навошта пра яго памятаць? Ці адзін ураджэнец Беларусі зрабіў сабе кар'еру ў Расіі, пасля чаго на Бацькаўшчыну і забыўся? Вядома ж, не адзін (і такія прыклады добра апісаныя ў кнізе краязнаўцы Алеся Марціновіча "Элегіі забытых дарог"). Так думаў і я, калі прачытаў першыя 60 старонак кнігі. Расійскі генерал актыўна праводзіў у жыцці палітыку пашырэння межаў імперыі. Праўда, шчыра кажучы, здзівіўся ягонай мужнасці. У 1853 годзе Міхаіл Рыгоравіч скончыў Ваенную акадэмію і быў накіраваны ў дзеючую армію на Дунаі, у Малавалахскі атрад. У той час яшчэ ішла вайна з Турцыяй. І малады штабс-капітан трапіў у цэнтр страшнай разні.

"...Калі атрад перайшоў мосцік, наперадзе аказалася чатыры калоны турак. Як пасля высьветлілася, іх было каля тры тысяч чалавек. Яшчэ заставаўся час, каб выратаваць

атрад, але Карамзін загадаў страляць.

Прагрымела некалькі выбухаў, і спарады скончыліся. Пры такім раскладзе Карамзін "побледнел, как полотно". Эскадроны пайшлі ў атаку, і пачалася страшная звалка каля мосціка. Палкоўнік Карамзін, абкружаны туркамі, атрымаў васемнаццаць ран...

Дваццаціпяцігадовы штабс-капітан Чарняеў толькі з-за шчаслівага збегу абставін застаўся жывы. Пасля такога толькі сапраўды мужны і адданы сваёй справе чалавек можа застацца ў войску. Чарняеву давялося дакладваць пра апісаны бой манарху Мікалаю I. Апошні на даясенні Міхаіла Рыгоравіча пазначыў: "Заўважыць гэтага маладога афіцэра".

Затым была абарона Севастопалю, дзе Міхаіл Чарняеў сустрэўся з артылерыйскім афіцэрам Львом Талстым. Але славу здольнага палкаводца Чарняеў атрымаў за аперацыі ў Сярэдняй Азіі. Найбуйнейшая з іх — захоп Ташкента. Захапіўшы горад са 100-тысячным насельніцтвам, генерал быў звольнены Аляксандрам II са службы. Гісторыкі звязваюць гэта націскам на расійскага манарха з боку Англіі, якая выступала катэгарычна супраць вайсковых дзеянняў Чарняева ў Сярэдняй Азіі. Так вайсковец мог дайсці і да Індыі, гаспадаранне ў якой Англія ні з кім не збіралася падзяляць. Але захопленыя тэрыторыі Расія ўсё ж уключыла ў свой склад.

Пасля адстаўкі Міхаіл Чарняеў разам з Расціславам Фадзеевым у 1873 годзе выкупіў газету "Русский мир" і заняўся выдавецкай дзейнасцю. Менавіта гэтай газеце было накіравана стаць самым гучным рупарам ідэй яднання славян. Не тых ідэй, якімі спекулююць сёння. Яднання з усімі славянамі, найперш паўднёвымі.

«Мёртвы сезон» паэзіі

вым. Нездарма ж і перакладаць вершы з польскай узялася менавіта Вальжына Морт.

да жонак сваіх сшышоў, схпіла паліцыя жаху за горлы. І мы рыгали слінаю жоўці.

З дыхання выцкаванья, і вецер пальцамі нас біў па тварах, быццам сляпою палкаю...

("Finis Poloniae")

Адсутнасць зачасную рыфмы, што зніжае ўспрымання вершаў, а таксама пазбаўленныя ўяўнага, а зрэшты — і прыхаванага сэнсу радкі нагадваюць песні Ягора Летава. Такія ж каструбаваць і прасялены бунтарскім духам. Супрацьстаянне класічнаму вершу нічым не кампенсуецца. Хіба толькі абрыўкамі думак, якія дапамагаюць правесці пэўныя паралелі. Чытаеш вершы 39-гадовай даўніны і не бачыш іх узросту. Наадварот, здаецца, што гэта было напісана яшчэ ўчора кімсьці з маладых. Тое і ў Багдановіча. Зусім па-іншаму ў прозе.

"Паэты заўжды ў аблаве..." — напісаў некалі Іван Лашутка. Вяячак напісаў больш рэалістычна: "Паэт п'е (шкада словаў)".

Паэт піша пра радзіму

(чарка гарэлка)

Паэт піша пра жанчыну

(чарка гарэлка)

Паэт піша (чыстая гарэлка)

мастацтва не стаіць на месцы.

("Песенька пра паэма 2")

Вобраз жанчыны прысутнічае ў добрай палове вершаў. Па-рознаму, праўда, паэт успрымае яе прызначэнне на зямлі. "Быць мужчынам — значыць быць жанчыну", — агаломшвае Вяячак у вершы "Жаноцкасць".

Людзі пльвучць цераз Буг табар на пантоне Мужчыны вярхом на жанчынах за імі коні

Каб не заржавелі плугі араць бяруцца гуртом Мужык яшчэ не пасеяў а жонка

ўжо з жыватом. ("Polonia Restituta")

І зусім па-іншаму гучаць радкі "Верш, напісаны зранку, выкармлены ўначы, // Хіба ён можа не быць жанчынай?".

Чалавеку, які гадаваўся выключна на вершах Купалы і Коласа, на класічнай паэзіі, будзе немагчыма ўлавіць логіку вершаў Вяячака. Каб успрымаць яго паэзію, як і паэзію беларускага постмадэрнізму, раю прайсціся па песнях Ягора Летава. "Я рыдаю от ваших речей, // Я желаю стать стайей грачей, // Я хочу умереть молодым..." Тое, што ўдалося Вяячаку.

М. СЯРГЕЕЎ

Ваячак Рафал. Мёртвы сезон. Выбраныя вершы.

Пераклад з польскай Вальжыны Морт. Мінск, 2007.

"Трагічная легенда польскай паэзіі" — так ахрысцілі паэта ў анатацыі да кнігі. Калі меркаваць па пройдзеным жыццёвым шляху, то так і ёсць. 1945 — 1971-я гады жыцця Вяячака. Чвэрць стагоддзя і два зборнікі паэзіі: "Сезон" (1969) і "Іншая казка" (1970). У айчынай літаратуры нікога не магу прыгадаць, хто б меў падобны лёс, прынамсі, у пасляваенны час. Як не магу прыгадаць нікога, чыя б паэзія сталася настолькі незразумелай, але запатрабаванай часам.

"Навагарскія і нонканфармісцкія" вершы паляка не ўражваюць. Можна, з-за таго, што меў ужо знаёмства з паэзіяй бумбамлітаўцаў. Вяячака смела можна ставіць нароўні з Вішнё-

Арт-пацеркі

У Віцебскай абласной філармоніі загучыць арган! Яго зборку завяршаюць нямецкія спецыялісты. Інструмент вытворчасці арганабудуўнічай фірмы "Глатэр-Гел" (яна выконвала заказы для Маскоўскага музычнага дома, для Пермскай абласной філармоніі) лічыцца сярэднім паводле еўрапейскіх параметраў: агульная вага 3 тоны; 36 рэгістраў, больш як 3 тысячы труб, з якіх самыя вялікія — шасціметровы даўжынні. У штаце філармоніі з'явілася пасада супрацоўніка па доглядзе і наладжванні новага інструмента. Гэты спецыяліст прайшоў падрыхтоўку ў Германіі, на фірме-вытворцы. Дагэтуль арган як выключна канцэртны інструмент можна было паслухаць толькі ў Мінску, у Вялікай зале філармоніі, ды ў Полацкім Сафійскім саборы. Паводле некаторых звестак, выраб аргана, значная частка дэталей якога робіцца ўручную, працягваўся амаль год, а з Віцебскага абласнога бюджэту ён "пацягнуў" каля 800 тысяч еўра.

Нядаўна ля самых старажытных муроў Нясвіжа (ля сцяны, што побач з фарным касцёлам) з'явіўся памятны знак. На ім па-беларуску, па-англійску і па-французску выбіты надпіс: "Архітэктурна-культурны комплекс рэзідэнцыі роду Радзівілаў у Нясвіжы. Уключаны ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА ў 2005 годзе як выдатны ўзор архітэктурнай традыцыі XVI — XVII стст. у Цэнтральнай і Усходняй Еўропе, як цэнтр укаранення і пашырэння культурных традыцый і перадавых ідэй". Афіцыйная, з удзе-

лам прадстаўнікоў ЮНЕСКА і пасольстваў замежных дзяржаў у Беларусі, цырымонія адкрыцця незвычайнага помніка адбылася 28 красавіка гэтага года.

IX Міжнародны конкурс юных кампазітараў імя Ю. Семіянікі прайшоў у Гродне. Арганізатары — Міністэрства культуры, спецыяльны фонд Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі, а таксама ўпраўленне культуры Гродзенскага аблвыканкама і адрэс культуры Гродзенскага гарвыканкама. Сёлета конкурс ладзіўся ў 3-х узроставых катэгорыях. На сур'ёзнай прафесійнай аснове адбылася спаборніцтва паміж студэнтамі ВНУ культуры і мастацтваў. Яны прадстаўлялі на суд журы свае інструментальныя оперы разгорнутай формы і творы для голасу ў суправаджэнні камернага ансамбля на тэксці Якуба Коласа або Янкі Купалы (агульны час гучання — 20 — 22 хв.). Імёны новых лаўрэатаў конкурсу, з якімі, напэўна, будзе звязаны заўтрашні дзень нашай кампазітарскай школы, варта запомніць: гэта студэнт 5 курса Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Павел Якубчонак (2 прэмія, клас прафесара Уладзіміра Дарохіна) і першакурсніца Ірына Пяткевіч (3 прэмія, клас прафесара Галіны Гарэлавай).

С. ВЕТКА
Фота В. Кавалёва

Рэха нашых публікацый

Пад музыку, танцы і песні...

Гэта добра, што такую аўтарскую творчую асяродзі газету, як "ЛіМ", цікавіць і хвалюе лёс тэатра юнага гледача, якому нядаўна споўнілася 50 гадоў. І ўжо не мае значэнне, якія водгукі і нататкі друкуюцца. Як кажучы, лепш дрэнна, чым зусім ніяк. Таму я не буду ўступаць у палеміку наконт нататкаў, змешчаных у "ЛіМе" 11.05.2007г. Мы, творчыя людзі, да такога звыкліся. Адно сцягвае, што гэтая хвароба пануе не толькі сярод мясцовых крытыкаў. Прыгадаўшы меркаванні В. Ярмалінскай трохгадовай даўніны пра творчасць тады яшчэ пачынаючага маладога галоўнага рэжысёра тэатра Н. Башавай у часопісе "Беларуская думка" №5 за 2004 год, можна заўважыць, што яны значна адрозніваюцца ад сённяшніх. Шмат добразычлівых слоў знайшлося ў яе тады для рэжысёра, для артыстаў, занятых у пастаноўках Башавай, прынамсі, для аўтара гэтых радкоў, занятага ў спектаклі "Апошняя дуэль". Таму, хаця і са спазненнем на тры гады, карыстаючыся выпадкам, хачу ёй падзякаваць за гэта. Што ж змянілася? Няўжо Н. Башава пачала ставіць горшыя спектаклі? Не і не! Напэўна, Башава "не апраўдала даверу" тых, хто хацеў выкарыстаць яе пасаду і добрасумленнасць у сваіх карыслівых мэтах, таму і з'явіўся "казак" на яе творчасць?

Але я ніколі не ўзяўся б за пяро, каб не допіс артыста Анатоля Жука ў "ЛіМе" за 18.05.2007г., які я і многія мае калегі ўспрынялі як тэндэнцыйны і скрозь непраўдзівы. У першых жа радках ён кажа пра нейкія 3/4 акцёрскай трупы, якія быццам бы выказваліся супраць прызначэння Н. Башавай на пасаду галоўнага рэжысёра. Такого не было і не магло быць. Гора таму тэатру, дзе на галоўную пасаду прызначаюць з дапамогаю "мітынгавай дэмакратыі". Канечне, на прызначэнне Башавай давала згоду Міністэрства культуры без аніякіх абмеркаванняў з трупай, і гэта было мудрае і ўзважанае рашэнне. Трупа ў большыні сваёй прыняла новае прызначэнне зычліва і з вялікай надзеяй на будучыню, ужо ведаючы творчасць рэжысёра.

Я не хачу ацэньваць дзеянні і маральныя якасці свайго калегі, Бог яму судзіць. Што датычыць нагавораў і абразы творчай годнасці сваіх саслужыўцаў — дараваць не магу. Пэўна, трэба страціць пацудзі рэальнасці, каб напісаць такое: "Пастаноўкі Н. Башавай, у лепшым выпадку, — чытанне на розныя галасы тэксту п'есы пад музыку, танцы, песні". Ну, а далей — пра прымітыўны рэпетыцый. Што гэта, як не замаха на прафесійную годнасць трупы тэатра і яе творчага кіраўніка? Але ж за "чытанне на розныя галасы тэксту" крытыкі нашай краіны адзначылі спектакль Н. Башавай "Дарога на Віфліем" на фестывалі "Маладзечанская сакавіца" як лепшы дзіцячы спектакль. Гэта за "чытанне на розныя галасы тэксту" рэжысёр спектакляў "Сястра мая Русалачка" і "Рыцар Ордэна Сонца" Н. Башава стала лаўрэатам прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі. Гэта за

Сярод чытачоў "ЛіМа" ня мала аматараў мастацтва, якія, вядома ж, звярнулі ўвагу на дзве палемічныя публікацыі пра Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага гледача, змешчаныя ў тыднёвіку 11 і 18 мая 2007 г. Прапануем азнаёміцца з лістамі, атрыманымі ў адказ, і на гэтым завяршыць дыскусію пра ТЮГ. Бо сказана больш як дастаткова, каб спанатраныя тэатралы яшчэ раз пераканаліся ў тым, што мастацтва — рэч неадназначная, што ўспрыманне яе заўсёды суб'ектыўнае і што не бывае жыцця творчага без палемікі. Няма сумніву, людзі мастацтва — тонкія, датклівыя і мудрыя — урэшце знойдуць у сабе сілы паразумецца, узняцца над крыўдамі. А шчырыя размовы ды часам вострыя спрэчкі — лепшае сведчанне таго, што тэатр — жыццё, што ён прыцягвае і збірае самых творчых і самых неаб'якавых з нас.

адно толькі веданне тэксту і "хто адкуль выходзіць і куды рухаецца" нашы выдатныя маладыя акцёры атрымалі медалі за лепшае выкананне галоўных роляў у спектаклі "Рыцар Ордэна Сонца" на Маскоўскім міжнародным фестывалі "Ожившая сказка". Тамсама яшчэ некаторыя акцёры, у тым ліку і аўтар гэтых радкоў, атрымалі памятныя прызы за стварэнне цікавых вобразаў. А спектакль Башавай "Апошняя дуэль" стаў лаўрэатам фестывалю "На парозе юнацтва" у г. Рязані. Дзякуючы гэтай падзеі і намаганням новага кіраўніцтва тэатра, зусім нядаўна адбыліся абменныя гастролі паміж нашым тэатрам і дзіцячым тэатрам Рязані, якія прайшлі з вялікім поспехам. Нават А. Жук на сабе гэта адчуў.

Яшчэ быў фестываль "Кіеў траўневы" з вельмі паспяховым паказам "Тараса на Парнасе" Н. Башавай. І потым на нашу сцэну завіталі першыя кіеўскія лаўрэаты са сваімі кароткачасовымі гастроліямі. Плануецца, што і мы паедзем з візітам у адказ.

Атрымліваецца, што Н. Башавай, яе спектаклям, трупе тэатра захоплена пляскалі ў ладкі Масква, Кіеў, Рязань, Арл. А яшчэ Дубай — за спектаклі "Тарас на Парнасе" і "Пацалунак ночы", дзякуючы якім ТЮГ атрымаў запрашэнне яшчэ раз наведаць Арабскія Эміраты. Як бачым, факты гавораць самі за сябе. Таму не трэба Анатолю Аляксандравічу праліваць кракадзівае слёзы. Пра наш тэатр з Башавай ніхто не скажа: быў. Наш тэатр не памрэ. Тэатр будзе жыць вечно. Трэба толькі, каб некаторыя творчыя асобы вытруцілі ў сабе раба, раба зайдзрасці і пыхі.

Што ж датычыць выдаткоўвання грошай на быццам бы віртуальныя пастаноўкі, згаданыя А. Жуком... Шматлікія праверкі спецыялістаў КРУ, якія праводзіліся амаль што год, не выявілі ніякіх "фінансавых злачыстваў". А ўвогуле, не хацелася б, як кажучы, выносіць смецце з хаты.

І пры канцы скажу наступнае. Канечне, у тэатры ёсць праблемы і ад іх нікуды не падзенешся. Ёсць яшчэ праблемы з планаваннем творча-вытворчага працэсу і да т. п. Не адышлі яшчэ ў небыццё

школьныя культпаходы, і касы для гледачоў усё яшчэ працуе па суботах і нядзелях чамусьці толькі да 16 гадзін. Але, нягледзячы на гэта, дзякуючы намаганням кіраўніцтва тэатра, Н. Башавай, намаганням Упраўлення культуры Мінгарвыканкама, якое ўжо шмат карыснага зрабіла для тэатра, а таксама патэнцыялу нашага творчага калектыву, ТЮГ жыве, працуе і рухаецца наперад. А што ж застаецца галоўнаму герою гэтага водгуку? Толькі адно. Як таму адзінокаму ваўкалаку настальгіраваць па мінулым пад тую далёкую музыку, танцы і песні.

Мікалай ЛЯВОНЧЫК,
артыст, вядучы майстар сцэны

Што тэатру на карысць?

...Прафесар Барыс Любімаў кіраваў нашым маладым крытычным семінарам у часопісе "Тэатр" на пачатку дзевяностых. Мы сабраліся з заходняй паловы былога Саюза, маючы прыстойны досвед; сабраліся такія абазнаныя ў прафесіі, такія спанатраныя, уедлівыя, языкатыя... Проста ў руцэ Барыс Мікалаевіч узяважыў паперы: нашы допісы ды водгукі на ўсё, што здужалі паглядзець у Маскве за пяць тыдняў. Сабраў нашу ўвагу і мовіў незабыўнае: "Альбо, шанюныя, мы з вамі пішам пра спектаклі, альбо пра тое, як мы іх глядзелі... і што адцягвала нашу прафесійную ўвагу настолькі, каб прапусціць падзеі, уваабленне і ацэнкі акцёраў".

Карыснымі? Гэта... як? Ды наша незалежнае месца — над звадай, над бойкай, над... над... І давалася зацемиць, што калі для тэатра важней напісаць сінопсіс, зрабіць пераклад, з'явіцца перад мікрафонам на радыё або ўвайсці ў кадр на тэлебачанні — то, значыць, трэба пісаць, рабіць, з'яўляцца ды ўваходзіць. Бо тэатр — гэта такая кафедра, з якой не кожны здатны прамаўляць. Бо тэатральная аналітыка — гэта не пераклад з тэатральнай мовы на газетную. Хоць пра рэжысёраў кайстру, у якой на прэм'еры бразгалі бутэлькі, хоць пра паэтычны тэкст п'есы, які са сцэны чуецца прозай.

...Прафесар Любімаў рабіў тое, чаму нас вучыў, і сведка таго — не толькі Малы тэатр (расійскі, акадэмічны, той, што па завядзенні клічуць Домам Астроўскага), дзе ён на пэўны час ачолюў літаратурную частку. Па інтэрв'ю Любімава, якое друкаваў "ЛіМ" колькі гадоў таму, можна было меркаваць пра геаграфію вялікай часткі Расіі...

Хіба не самы адметны ўзор бездакорнага слушання тэатру ў сучасным беларускім Віцебску — крытык Таццяна Катовіч у інфармацыйным цэнтры Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. Здаецца, без яе пільнай увагі не застаецца нават... моль, што лезе ў глядацкія вочы пры самым яркім сцэнічным святленні. Пасміхаецца? Дарма. Моль, як складнік тэатральнага працэсу, сведчыць натуральна: спектаклі ў Віцебску жывуць доўга. А калі жывуць доўга, значыць, зроблены як мае быць. А Катовіч далікатна, упэўнена, прафесійна **даводзіць грамадскасі рацыю свайго тэатра:** мастацкага кіраўніка, акцёраў, драматургаў. Глумачыць і ператлумачвае нават тады, калі, здаецца, можна страціць усялякае цярдзенне. З такой прафесійнай абаронай наўрад ці хто наважыцца пляжыць тэатр "на дурнічку"...

...І на "Золушку", і на "Каліфа-башмачніка", як на палосах "ЛіМа" — Рэспубліканскі тэатр юнага гледача; у нас з вамі цяпер пра беларускія спектаклі гаворка, дык якая можа быць "Золушка" і які "башмачнік"? Чаму б не запытацца, чыёй воляй прапушчаныя ў тэатральную афішу гэтыя моўныя перлы і навошта іх трымаюць навідавоку? Наколькі высакародным выглядае ваганне спадара Ліса — жаніцца то з адной гераніі спектакля "Дурнічка", то з другой? Якія актуальныя таямніцамі падтэксту ўтрымлівае тыяжэсты "Тарас на Парнасе"? Альбо, шанюныя, мы з вамі пішам пра спектаклі, альбо пра тое, як мы іх глядзелі... і што адцягвала нашу прафесійную ўвагу настолькі, каб прапусціць падзеі, уваабленне і ацэнкі акцёраў".

Каб адбыць для тэатра чарговую карысць, варта згадаць, што колішні мастацкі кіраўнік ТЮГа Андрэй Андрасік вызначыў тэатр юнага гледача як "сямейны" і даў спраўны кірунак ТЮГу сённяшняму, на чых афішах так проста і напісана: "Наш сямейны тэатр". І таму гаворка, калі газета наважыцца яе падтрымаць, павінна скіравацца ў рэчышча канцэпцыі, сцэнічнай пабудовы і некаторых мерапрыемстваў, якія мусяць спадарожнічаць сучаснаму спектаклю, — як пры Андрасіку "Дні сям'і". Альбо ўвааблення нацыянальнай драматургіі. Альбо далучэння да тэатра самай вартай нацыянальнай рэжысуры (скажам, Пінігіна, Мушперта і Натапава). І, безумоўна, выпадкаў, калі практыка тэатра і ягоная адметная канцэпцыя пачынаюць супярэчыць адно аднаму...

...Тэатр — кафедра калектывная. Надумаешся сказаць з яе дабро, як вучыў класік, і мусіш, як той мядзведзь у Караткевіча, не першым і не апошнім адказаць за чужыя грахі. Але ў кожным разе, — "старайцеся хоць нечым быць карыснымі..."

Жана ЛАШКЕВІЧ,
загачык літаратурна-драматычнай часткі тэатра, тэатральны крытык, лімаўка з адзінаццацігадовым стажам

Усё ў Нясвіжы незабыўнае. Гісторыя і архітэктурна-ландшафтнае аблічча горада. Героі легенд і людзі, на якіх трымаецца яго сённяшняе жыццё. І майскі музычны фестываль, сугучны рамантычнаму і высакароднаму духу нашай некаранаванай сталіцы.

Пра тое, што сёлетні, ужо дванаццаты Рэспубліканскі фестываль камернай музыкі "Музы Нясвіжа" вызначыўся новымі творчымі праектамі, стаўся непаўторнай падзеяй культурнага жыцця Беларусі, нашы чытачы ведаюць. Безумоўна, ведаюць яны і пра шчаслівы "знак звыш" — мелодыю курантаў, што праз пэўныя долі часу граюць на вежы Нясвіжскай ратушы. Пад акампанементам галоўнага гарадскога гадзінніка, які сімвалічна вітаў наш прыезд у Нясвіж, прамінулі два фестывальныя дні...

Сакрэт нясвіжскіх курантаў

Ратуша... Акустычныя вартасці яе самай урачыстай залы, аздоба інтэр'ераў, дзе з'явіліся і герб горада, і самавітая мэбля, стылізаваная пад вялікая княжацкую даўніну, і галерэя партрэтаў, напісаных сучаснымі беларускімі мастакамі, — абліччы найбольш знакамітых з Радзівілаў... Усё тут спрыяе вытанчанаму гучанню камерных музычных твораў. Але не са звычайнай канцэртнай праграмы пачалася фестывальная раница ў ратушы: упершыню за шматгадовую гісторыю "Муз Нясвіжа" была арганізавана беларуская асамблея выканаўцаў на драўляных духавых інструментах (навукова-творчыя кіраўнікі — прафесары Уладзімір Скараходаў ды Барыс Нічкоў).

— Гэты фестываль спарадзіў многія яркавыя традыцыі і пачынанні, — падкрэсліў У. Скараходаў. — Апроч музычных імпрэз, тут праводзіліся цікавыя тэатральныя паказы, вернісажы, навуковыя чытанні. І вось — першая асамблея. "Асамблея" ў перакладзе з французскай значыць "сход". А яшчэ гэтае слова сугучнае з музычным тэрмінам "ансамбль", што азначае гармонію, калектыўнае музіцыраванне, суладдзе думак. Мы сабраліся гаварыць пра мастацтва моваю мастацтва. І запрасілі сюды самых таленавітых маладых музыкантаў, адзначаных высокімі ўзнагародамі на многіх конкурсах. Гэта ўжо яркія асобы, і гэта — наша будучыня.

віліся ў 1960-ыя гады. Але яны не мелі розгаласы ў тагачасным навуковым асяроддзі, дзе беларускую прафесійную музычную культуру лічылі з'явай выключна 1920-х гадоў. Чамусьці прыхільнікам гэтай "аксіёмы" не здавалася дзіўным, што не самая малая краіна ў цэнтры Еўропы была нібыта ізаляваная ад усяго мастацкага свету.

Насамрэч прафесійнае музычнае жыццё не толькі не абмінула Беларусь, слынную сваім самабытным фальклорам, але і пакінула ў гісторыі адметны след. Помнікі нашай музычнай

толькі на аснове фармальных прыкмет.

Дзякуючы штогадовым фестывалам, на якіх пануе айчынная музыка і канцэртныя праграмы якіх суправаджаюцца папулярным навуковым каментарыем В. Дадзіёмавай, Нясвіж зрабіўся унікальным горадам, ці не самым асвечаным і абазначаным у гісторыі беларускай музыкі. Прыемна было прачытаць у сёлетняй фестывальнай праграме словы старшыні Нясвіжскага райвыканкама Ігара Макара: "... Ці гэта не сапраўдны цуд — узнаўленне на

стацкія кіраўнікі Б. Нічкоў, Г. Гедьдальтар), які адкрываў асамблею ў ратушы і ўдзельнічаў у канцэртах, уражвае дасканаласцю грання. Чысціня інтанацыі, бездакорны ансамбль — нібы адзінае натхнёнае дыханне! Восем чалавек ствараюць чаруючую ілюзію гучання поўнага, самадастатковага невялічкага аркестра.

Свежасцю музычных фарбаў уражваюць "кларнетовыя карункі" ансамбля пад кіраўніцтвам Г. Забары. Таленавіта моладзь грае ў Ансамблі флейтыстаў (кіраўнікі Б. Нічкоў, Г. Ге-

Як і планавалі арганізатары, музычнае "слова" гучала ў спалучэнні з навуковай думкай. З дакладамі выступілі дактары мастацтвазнаўства Вольга Дадзіёмава ("Музычная культура Беларусі: навуковыя адкрыцці"), Барыс Нічкоў ("Гісторыя беларускага духавога выканальніцтва").

У прыватнасці, В. Дадзіёмава гаварыла пра нялёгкае пуцявіны беларускага музычнага адраджэння, пра парадоксы вяртання айчынай музычнай спадчыны ў сённяшняе культурнае працэсы, у нашу свядомасць. Першыя праўдзівыя даследаванні, кнігі на гэтую тэму з'я-

спадчыны захаваліся. Аднак у музыкалагічным асяроддзі савецкай Беларусі вельмі цяжка было даказаць, што гэта — менавіта беларуская культурная спадчына. Спатрэбілася намаганні і многіх вучоных, і выканаўцаў, і асветнікаў, каб давесці цалкам зразумелую сёння рэч: культура краіны памежжа (прыкладам, Літва, Украіна, Бельгія, Швейцарыя, Сербія, Чэхія, напрыклад, і, вядома ж, Беларусь) — з'ява надзвычай складаная, гэта культура-донар для іншых народаў, найперш — суседніх. І нельга вызначаць прыналежнасць да яе таго ці іншага твора

старажытнай нясвіжскай зямлі яе музычнай спадчыны: ад твораў радзівілаўскіх кампазітараў эпохі Рэнэсанса (Цыпрыян Базылік і Вацлаў з Шамотул), Барока (Андрэя Рагачэўскага), Класіцызму (Яна Голанда, Мацея Радзівіла, Яна Дусіка). Ці маглі мы ўявіць і памарыць, што тут першы раз пасля прэм'еры 1784 года, загучыць музыка славутай "Агаткі" — оперы, у якой упершыню ў свеце галоўнай гераіняй стала нясвіжская слянка... Мы ганарымся тым, што лёс падарыў нашаму гораду не толькі легендарнае мінулае, але і зорную сучаснасць. Мы вельмі рады таму, што на айчынай мастацкай класіцы вырасла цэлае пакаленне нясвіжан, якія назаўжды захавалі ў сваіх сэрцах павагу да айчынай спадчыны, да гісторыі сваёй краіны, а значыць — жаданне зрабіць яе будучыню светлай, адухоўленай, шчаслівай".

Ні з чым не параўнальны душэўны стан, які здатныя выклікаць жывыя выказванні акустычнага інструмента, калі грае сапраўдны майстар! А пад крыламі "Муз Нясвіжа" збіраюцца толькі майстры. Аснова праграма — вялікі калектыў Нацыянальнага канцэртнага аркестра пад кіраўніцтвам М. Фінберга. Ансамбль салістаў на драўляных духавых інструментах (ма-

дальтар), Струнным квартэце, у суполцы трубачоў "Інтрада" (мастацкі кіраўнік М. Волкаў).

Сапраўдны падзвіжнікі — Камерны аркестр пад кіраўніцтвам В. Сарокі: гэтыя універсальныя працуюць і ў акадэмічным жанры, і ў эстрадным. Дарэчы, сёлета адбыўся сапраўдны бенефіс некаторых яго музыкантаў. У надзвычай прыгожай "Ары для струннага аркестра і арфы" Д. Смольскага саліравала А. Абушкевіч. Пранікнёным, без сентыментальнага надрыву, *sotto voce* зачаравала публіку канцэртмайстар аркестра С. Іваноўчыч, якая саліравала ў драматычнай "Ары для скрыпкі з аркестрам" Л. Абеліевіча. Бліскучым канцэртным нумарам успрымалася выступленне з аркестрам яго артыста, студэнта III курса Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, лаўрэата ўжо двух міжнародных конкурсаў Д. Саўчыка. Дасціпна, з адчуваннем жанравай прыроды, выканаў ён сольную партыю кантрабаса ў "Гумарэсцы М. Аладава".

Маладыя музыканты 60-х марылі хаця б трапіць на нейкае міжнароднае музычнае спаборніцтва. Іх мару напоўніцу ажыццяўляюць творчыя спадкаемцы: на сённяшні дзень у Беларусі склалася годная школа падрыхтоўкі выканальніцкіх кад-

раў — еўрапейскага ўзроўню. Васьмёра маладых удзельнікаў сёлетняй асамблеі, адзначаных лаўрамі некалькіх міжнародных конкурсаў (і заваёўвалі яны не "пачэсныя шостыя месцы", а Гран-пры і першыя прэміі, ды неаднойчы), зрабілі ў Нясвіжы фурор. І не раскажаць — гэта трэба пачуць і пабачыць на ўласныя вушы і вочы. Каб яшчэ раз пераканацца, наколькі сапраўдны мастацкі каштоўнасці адрозніваюцца ад таго масавага сурагату, які пад выгледам нібыта сучаснай, моладзевай музыкі пранікае і ў падсвядомасць, і ў душы нашых простых, недасведчаных, недавыхаваных суграмадзян.

Зноў гаварылася пра тое, што наша грамадства не ведае сваіх сапраўдных музычных зорак, пра іх амаль не пішуць у масавым друку, іх не "раскручваюць" у эфіры. Яны рэдка чуюць афіцыйныя падзякі за тую творчы перамогі, што робіць гонар нашай дзяржаве ў еўрапейскім культурным свеце... Дзякуй "Музам Нясвіжа", якія прадставілі публіцы юнага саксафаніста А. Карабаева, вучня Круглянскай школы мастацтваў (Магілёўская вобл.), навучніцаў Рэспубліканскай гімназіі-каледжа імя І. Ахрэмчыка габайстку А. Варапаева, флейтыстку Ю. Шчасновіч, вучня каледжа пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі фагатыста А. Пулянкава, студэнтаў БДАМ кларнетыста Д. Ярацэвіча і флейтыстку Т. Кармазіну. І сёлетняя выпускніца І. Філіпава — выдатнага студэнта прынялі на працу ў Сімфанічны аркестр Нацыянальнага тэатра оперы Беларусі... у якасці канцэртмайстра групы габаяў! І асістэнта-стажора акадэміі, канцэртмайстра групы кларнетаў Прэзідэнцкага аркестра Яўгена Шымановіча. Яны — выхаванцы лепшых педагогаў: А. Бараноўскага, У. Будкевіча, Б. Нічкова, У. Скараходава...

Варта хаця б аднойчы папрысуніцца на такой імпрэзе, каб зразумець, наколькі адрозніваецца ззянне сапраўдных музычных дзіянтаў ад таннага бляску стразаў. А заадно пераканацца і ў тым, што гэта — жывое, маладое, захапляльнае мастацтва, якое мае глыбокія гістарычныя традыцыі, запатрабаванае ў сённяшнім цывілізаваным свеце і скіраванае ў перспектыву.

"Музычны гадзіннік нясвіжскай ратушы: XVI — XIX стагоддзі". Так называлася адна з праграм. Але і пасля яе, і пасля іншых імпрэз, якія наталілі душу светлымі вобразамі дзіцячых малюнкаў (вядомая студыя пад кіраўніцтвам С. Кур'янавай з Мазыраў), энергіяй джазавай стыліі (Біг-бэнд пад кіраўніцтвам М. Фінберга), трапяткімі беларускімі спевамі (Дзяржаўны камерны хор пад кіраўніцтвам Н. Міхайлавай), — сакрэт гарадскіх курантаў застаўся нераскрыты. Але ж ёсць, ёсць сакрэт, з-за якога час у фестывальным Нясвіжы вядзе зусім адмысловы адлік!

На думку М. Фінберга, дзякуючы такім творчым акцыям адбываецца не толькі эстэтычнае выхаванне публікі на высокіх узорах мастацтва. Адбываецца глыбіннае выхаванне патрыятызму праз музыку. Плён сустрач з музэмі непаўторнага горада нараджаецца ў спалучэнні розных відаў і жанраў мастацтва, навукі, асветніцтва. І гэта, мяркую маэстра, вымагае адпаведнай назвы. Мажліва, праз год замест звыклага слова "фестываль" мы пачуем: "Дні добрай музыкі ў Нясвіжы"?

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: сола на кантрабасе — Д. Саўчык; маэстра М. Фінберг і старшыня Нясвіжскага райвыканкама І. Макара; саксафаніст А. Карабаев; струнны квартэт; выстаўка дзіцячага малюнка з Мазыра.

Фота В. Кавалёва

Заслаўе — стары і прыгожы горад. Ён прыцягвае да сябе ўвагу вялікай гісторыяй. Менавіта тут, у фондах Гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Заслаўе", знаходзіцца самая вялікая і разнастайная калекцыя беларускіх маляваных дываноў. Вельмі сімвалічна, што якраз у Заслаўі, ужо шосты год запар, праходзяць пленэры маляванкі. Іх ініцыятарамі і арганізатарамі з'яўляюцца сябры заслаўскага Творчага грамадскага аб'яднання "Мастак", якое ўзначальвае член Беларускага саюза мастакоў Віктар Маркавец.

Маляванка па-новаму

Ідэя арганізацыі пленэру з'явілася ў 2000 годзе спантанна, за кубкам гарбаты пры шчырай размове сяброў "Мастака". Гаварылі пра тое, што ў старажытным Заслаўі, у якім жыве столькі мастакоў-прафесіяналаў і народных майстроў, а яшчэ болей прыязджае па выходных і ў летнюю паравіну, неабходна праводзіць пашырэння мастацкіх акцый, каб прывабліваць увагу да унікальных каштоўнасцей. Правялі першы пленэр і зразумелі, што гэта — выдатная глеба і падстава для далейшых творчых пошукаў.

Пачалі запрашаць да ўдзелу самых розных мастакоў. Кола зацікаўленых гэтай акцыяй пашырылася. І сёлета ўвесну яна адбылася шосты раз. Раней пленэры не мелі пэўнай даты правядзення, але апошнім часам склалася традыцыя арганізоўваць іх менавіта ў Вербную нядзелю па вуліцы Замкавай, якая вядзе да храма — унікальнага помніка XVI стагоддзя, Спаса-Праабражэнскай царквы. У святая па гэтай вуліцы ідуць людзі асвячаць вербачкі. Такі адмысловы падыход мастакоў дае ім мажлівасць пазнаёміць простых людзей з найцікавейшай з'явай беларускага мастацтва: маляваным дываном. Некаторыя з цікавасцю падыходзяць да ўдзельнікаў і распытваюць пра дываны, некаторыя ўглядаюцца з бляскам у вачах, а іншыя проста канстатууюць для сябе унікальнасць падзеі.

Мастакі, якія збіраюцца тут штогод, вельмі радыя патрапіць на гэты пленэр. Праца на свежым паветры ў добрае веснавое надвор'е стымулюе памкненні да творчых адкрыццяў. Аўтары, імправізуючы, ствараюць палотны, што нясуць у сабе элементы пачуццёвай экспрэсіі і падштурхоўваюць да нестандартных пошукаў дэкаратыўнай формы, каларыту на цёмным фоне тканіны. Чорнае тло палатна гарманізуе ў сабе ўсе колеры, абав'язкова іх і гэтым уплывае на стварэнне цэласнага, завершанага твора. Зразумела, што ўдзел у пленэры станоўча адбіваецца на далейшай творчай дзейнасці кожнага: правакуе выкарыстоўваць незвычайныя для сучаснага мастацтва элементы, пераасэнсоўваць іх з улікам сучасных форм і тэндэнцый.

У пленэры з цікавасцю ўдзельнічаюць як прафесійныя мастакі, так і студэнты мастацкіх устаноў, а таксама дзеці. Калі для прафесійнікаў гэта спосаб удасканаліць сваё майстэрства, то для малых — шлях пошуку сябе, станоўчы вопыт якога можа яскрава адбіцца ў іх далейшым жыцці. Сёлета ў пленэры бралі ўдзел мастакі Вольга Сазыкіна, Вікторыя Грыневіч, Іван Семілетаў, Ілона Касабука, Вольга Кірзева, Тацяна Ласка і іншыя.

З пытаннямі: што прывяло іх сюды і як яны бачаць развіццё маляванкі ў кантэксце сучаснага мастацтва, я падыходзіла да ўдзельнікаў пленэру. І вось, на мой погляд, найбольш адметныя адказы на мае пытанні.

Віктар МАРКАВЕЦ, старшыня Творчага грамадскага аб'яднання "Мастак", арганізатар пленэру:

— Малонак маляваных дываноў ўключае ў сябе глыбокі філасофскі сэнс. З часам пра гэта пачалі забывацца і ўспрымаць толькі знешні бок, не жадаючы зазірнуць усарэдзі-

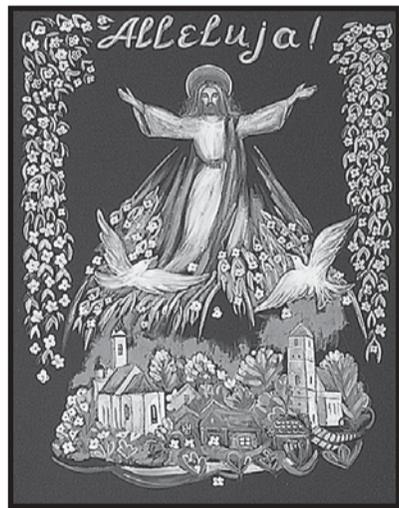
ну з'явы, у тую глыбіню, якая хавае найцікавейшы погляд простага сяляніна на філасофію свайго жыцця і навакольнага асяроддзя. Толькі той, хто здолее гэта зрабіць, зразумее сутнасць маляванкі. Арганізацыя пленэру трымаецца выключна на энтузіязме, але мы не страчваем надзею, што наша акцыя знойдзе шырокае развіццё і станоўча паўплывае на фарміраванне сучаснага мастацтва, будзе шырока запатрабавана.

Тацяна ЛАСКА, мастачка з Заслаўя:

— Раней маляванка несла радасць, шчасце і адчуванне святая ў кожную хату. Цяпер у дзень правядзення пленэру ў Заслаўі — сонечнае і цёплае надвор'е: калі не ў прыродзе, то ў душах удзельнікаў. У нашым жыцці маляванка "мае месца быць" і таксама прыносіць толькі добрае і светлае ў дом, кватэру або кватэру ўжо сучаснага чалавека.

Ірына ЛОБАЧ, мастачка з Мінска:

— Вельмі рада, што трапіла на гэты пленэр дзякуючы свайму сяброўцу Вользе Сазыкінай. Узел у ім паказваў мне пэўныя вырашэнні дэкаратыўных элементаў, якія можна будзе выкарыстоўваць у далейшай творчасці, да прыкладу — пры стварэнні ілюстрацый.

Вікторыя ГРЫНЕВІЧ, мастачка з Мінска:

— Вельмі прыемна маляваць на свежым паветры! Маляванка можа развівацца ў сучасным кантэксце.

Іван СЕМІЛЕТАЎ, мастак з Мінска:

— Маляваны дыван мае перспектывы на існаванне і запатрабаванасць у будучыні, але не ў такой форме, як існаваў раней.

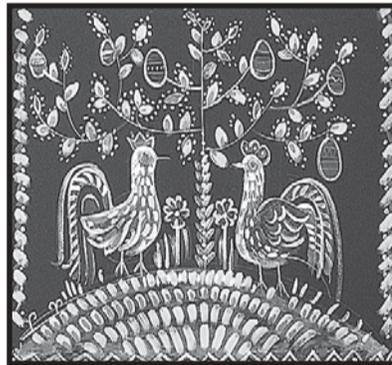
Алена ПЯТРОўСКАЯ, студэнтка Акадэміі мастацтваў:

— Вельмі задаволеная, што ўдзельнічаю ў гэтым пленэры на запрашэнні Тацяны Гаранскай. Не ведала, што можна так вось маляваць па чорным фоне тое, што хоча душа і сэрца, а гэта, безумоўна, натхняе на новыя творчыя пошукі.

Вельмі ўразіў маленькі хлопчык Яраш Лойка, на палатне якога вымалёўвалася выява кая з рыцарам. Яму падабаецца маляваць, і ў будучым ён хоча стаць мастаком ды вучыць гэтай справе іншых. На пытанне: "Ці маеш ты камп'ютэр, ці ўмееш ім карыстацца?" — адказаў, што мае і ўмее на ім працаваць, але для яго нашмат цікавей

маляваць фарбамі, адчуваць матэрыяльнасць свайго працы. Хлопчыку толькі пяць гадоў, а ён разважае, як дарослы.

Кожны з удзельнікаў маляваў свой асабісты вобраз Мары і Свята. Нехта стараўся прытрымлівацца традыцый аўтэнтчнай маляванкі: сіметрычная пабудова кампазіцыі, дэкаратыўны фрыз па баках палатна. Хтосьці маляваў адвольна, быццам проста пісаў жывапісную карціну. Але чорны фон задаваў пэўны настрой ходу думкі мастака. Тэмы былі розныя: выявы краявідаў Заслаўя з яго адметнымі старымі архітэктурнымі збудаваннямі, кветкі, жывёлы і птушкі. Розніліся палотны і памерам. З вялікага кола намалёваных дываноў маё вока вылучыла маленькую і простую работу Ілоны Касабукі. "Белая птушка" — так яна назвала свой твор: на фоне залатога тла і выяваў калон сцішана сядзіць голуб. Праца цікавая знакаваццю

вобраза, лаканічнасцю яго ўвасаблення, сучаснай мовай. Кампазіцыя атрымалася настолькі прыцягальнай, што можа гарманічна існаваць у любым сучасным інтэр'еры нават без аздаблення рамой.

На мой погляд, у маляванкі вялікая будучыня. Вобразы маляваных дываноў, іх вялікая гісторыя і традыцыйна адметнае колеравае ды кампазіцыйныя вырашэнні, безумоўна, маюць вялікі патэнцыял, каб натхняць сучаснага творцу, "падказваць" цікавыя падыходы, незвычайныя колеравыя спалучэнні, адметную стылізацыю выяў. Выкарыстоўваючы старажытны тэхналагічны працэс, мастак можа вынаходзіць новыя прыёмы і гэтым наблізіць маляваны дыван да адчуванняў нашага часу, разнастайнага і непрадказальнага.

А, можа, гэта будзе ўжо не дыван? Мажліва, сучасны мастак здолее пераасэнсаваць тое, што пакінула нашчадкаў гісторыя, і на грунце гэтага знойдзе нешта сваё, адмыслова новае. Можа, вобраз аўтэнтчнага дывана перародзіцца ў дэкаратыўнае пано невялікага памеру, якое будзе ўтульна пачуваць сябе ў розных інтэр'ерах...

Пасля працы на пленэры творцы традыцыйна збіраюцца за кубкам гарбаты, дзеляцца ўражаннямі, абмяркоўваюць асаблівасці аўтэнтчнай маляванкі, дыскусуюць пра сучаснае мастацтва. Побач на палатцы некаторыя з іх дапрацоўваюць свае маляваныя дываны. Выстаўкі лепшых твораў арганізуюцца ў Заслаўі і ў Мінску пасля завяршэння пленэру. А кожны яго ўдзельнік, натхнёны светлым і радасным ўражаннямі, нясе ва ўласнае творчае жыццё новыя веды пра традыцыйны маляваны дыван.

Вольга БЫСТРОВА

Брытанскі дух, або Ёсць у Мінску брытрок

"British spirit", або "Брытанскі дух" — канцэрт з такой назвай адбыўся ў сталічным клубе-рэстаране "Гудвін". Удзельнічалі ў ім дзве маладыя, але ўжо досыць нашумелыя мінскія брытрок-каманды *Milque Twins* і *Open Space*. Арганізацыяй выступлення займалася прамоўтэрская група "Big boys utd", якую на канцэрце прадстаўляў Сяргей Палажанка.

У той майскі вечар "Гудвін" знутры прыкметна змяніўся, ператварыўшыся ў маленькую Брытанію. Адмысловы антураж; знаёмыя аўдыторыі кадры на вялікім відэаэкране — кліпы брытанскіх гуртоў *Coldplay*, *Radiohead*. А на сцэну выпусцілі ўсё таго ж С. Палажанку, які пачаў наладжваць кантакт з публікай своеасаблівымі жартамі. Пасля дозы свайго адмысловага гумару Сяргей прагаварыўся, што іх прамоўтэрская група плануе арганізаваць "open-air fest", што значыць "фэст пад адкрытым небам", дзе ўся імпрэза будзе адбывацца ля невялічкага возера, і мусіць атрымацца канцэрт трыб'ютаў да песень культавага сінт-поп гурта *Depeche Mode*.

Але нарэшце на сцэну выйшла музыка гурта *Milque Twins*. Гісторыя гэтай каманды пачынаецца 18 сакавіка 2005 года, калі чацвёрта аднадумцаў адыгралі сваю першую рэпетыцыю. Больш як год хлопцы старанна працавалі над тэхнікай ігры, перайгралі чужыя песні і працавалі над уласным рэпертуарам. У жніўні 2006-га — першае выступленне і першы поспех. Пасля канцэрта ў клубе "Белатра" пра *Milque Twins* загаварылі.

Сустрэча ў "Гудвіне" для музыкаў *Milque Twins* сталася восьмым выхадам на сцэну.

Падалося, што ад канцэрта да канцэрта іх прафесіяналізм ды і сыгранасць наогул растуць з зайздроснай няўхільнасцю. Музыка выканалі кавер-версіі песень такіх брытанскіх гуртоў, як *Coldplay*, *Muse*, *Radiohead*, і, вядома ж, некалькі рэчаў з уласнай "творчай скарбонкі". Музыка змяшалі выкананне сваіх і чужых песень, і, як гэта выглядала збоку, публіка з большай гатоўнасцю адказвала на кампазіцыі, напісаныя менавіта *Milque Twins*. За час выступлення гітара вакаліста (таленавіты чалавек таленавіты ва ўсім!) крыху "палягчыла", пазбавіўшыся дзвюх струн. Атрымаўшы іншы музычны інструмент, вакаліст "Мілкау" Андрэй Хамічонач ("Мілкі" — так называюць гурт у наро-

дзе) спакойна дайграў належныя партыі.

З Андрэем Хамічоначам і ўдарнікам *Milque Twins* Пятром Мінчанкам (зрэшты, ён таксама не абмяжоўвае сябе аднымі барабанами) давялося пагутарыць.

Высветлілася, што гурт мае досыць напрацовак, каб выпусціць альбом, але, як выказаўся Андрэй, "гэта хутчэй камерцыйнае пытанне, а не пытанне часу". Пётр удакладніў, што, хутчэй за ўсё, іх першы альбом будзе мець EP форму (extended play, міні-альбом).

Ці плануе гурт *Milque Twins* выступленні ў іншых гарадах Беларусі? Наконт гэтага музыканты кажучы, што ёсць планы выступаць у іншых гарадах Еўропы, бо сёння гуртам такога кшталту даволі складана раскруціцца ў Беларусі.

Наогул, склалася ўражанне, што хлопцы таленавітыя, група хутка прагрэсуе і яшчэ не раз пра сябе нагадае.

Следам за музыкамі *Milque Twins* выйшла яшчэ адна брытрок-каманда пад назвай *Open Space*. Колькасць канцэртаў *Open Space* пераваліла ўжо за дзесятак, нягледзячы на тое, што гурт толькі-толькі споўніў год: ён утварыўся 12 сакавіка 2006 года. З першых канцэртаў *Open Space* літаральна ўварваўся ў жыццё беларускага брытрока і яго аматараў. Праходзіла выступленне за выступленнем, і гурт атрымліваў усё больш і больш дадатных водгукаў з боку слухачоў.

Сапраўды, тэхніка ігры музыкаў *Open Space* уражае, але, як здалося, іх уласныя песні нясуць нейкую аднастайнасць, якая ўрэшце вымушае параўноўваць іх з гуртом *Coldplay*, не столькі ў плане якасці, колькі ў плане падабенства манеры выканання. Ды і сцэнічныя рухі вакаліста Віталія Маціеўскага выдавалі вялікі ўплыў Крыса Марціна (*Chris Martin* — лідэр гурта *Coldplay*). У той вечар вялікую ўвагу *Open Space* надаваў выкананню песень гурта *Stereophonics* і ўсё таго ж *Coldplay*. І зноўку музычны інструмент не вытрымаў напружанай канцэртнай ігры: на гітары В. Маціеўскага парвалася струна.

Але што ні кажы, той вечар у "Гудвіне" каштаваў страгаты трох струн: разагрэтая выступленнямі абедзвюх каманд публіка была ў захапленні.

Радуе тое, што, калі жанр папулярнай эстрады ў нашай краіне ўсе больш і больш набывае выгляд не дарагой, але індустрыі, рок-культура нязменна застаецца мастацтвам.

Захар ШЧАРБАКОЎ

У красавіку адбыліся гастролі Нацыянальнага акадэмічнага вялікага тэатра балета Беларусі ў Егіпце. На сцэне Каірскай оперы і александрыйскага тэатра "Сэйід Дэвіш" быў паказаны балет П. Чайкоўскага "Шчаўкунчык" у пастаноўцы Валянціна Елізар'ева. Перад егіпецкімі гледачамі разгарнулася сапраўднае свята харэаграфіі і музыкі, якое з першага імгнення захапляе адчуваннем загадкавасці і цудоўнай ірэальнасці, што нібыта вяртаюць у дзяцінства.

Паказалі «Шчаўкунчык» у Егіпце

У гастролях удзельнічалі ўсе вядучыя артысты тэатра балета — таксама прыемны сюрпрыз для егіпецкай публікі. А на сцэне Каірскай оперы балет шоў у суправаджэнні сімфанічнага аркестра пад кіраўніцтвам Льва Ляха. Пасля дваццацігадовага перапынку (апошні раз беларускія артысты выступалі ў Егіпце ў лістападзе 1987-га) гэтыя гастролі сталіся яшчэ адным трыумфам нашага тэатра балета і сапраўдным падарункам для гледачоў, якія з захапленнем і цеплынёй прымалі артыстаў з Беларусі.

"Шчаўкунчык" зрабіўся своеасаблівай візітоўкай Беларускага балета падчас яго шматлікіх гастроляў. Але ж гэта не дзіўна. Спектакль вабіць сваёй святочнасцю, лёгкасцю ўспрымання для гледачоў усіх узростаў, чароўным флёрам вытанчанасці. Цудоўная музыка, бліскучая харэаграфія, яркія, запамінальныя вобразы і касцюмы, шчырасць выканання, — усё гэта, арганічна спалучыўшыся, стварае непаўторнае ўражанне.

Безумоўна, сэрцы гледачоў скарылі галоўныя героі балета: майстар лялек і чараўнік Драсельмеер, партыю якога падчас гастроляў выконвалі Юры Кавалёў і Віталь Пятроўскі, Маша ў выкананні Людмілы Кудраўцавай і Ірыны Яромкінай, Прынц-Шчаўкунчык — заслужаны артыст Беларусі Ігар Артамонаў і Алег Яромкін. Артыстам уласцівае дасканаласць адчування духу спектакля, яго настрою і ўменне гэта перадаць. Так, Драсельмеер у выкананні маладога саліста тэатра Юрыя Кавалёва

Ігару Артамонаву. Нават самы складаныя элементы ў танцы артыстаў нагадвалі сваёй элегантнасцю і тонкасцю карункавыя марозныя ўзоры на шкле ў калядную раніцу.

Натхняльнай шматколёрнасцю пераліваў, яркімі ёлачнымі агеньчыкамі аздобіў балет дывертысмент 2-га акта. У яго танцах ўдзельнічалі такія вядучыя салісты і зоркі Беларускага балета, як Вольга Гайко, Марына Вежнавец, Таццяна Падабедава, Антон Краўчанка, Пётр Борчанка, Мікалай Радзюш і іншыя.

літаральна зачароўваў залу сваёй непаўторнай абыякавасцю, на дзіва лёгкімі і энергічнымі скачкамі. А добры чараўнік Віталь Пятроўскага сваімі ўладнымі, але мяккімі рухамі даваў адразу ж адчуць, хто з'яўляецца творцам гэтага цудоўнага свята. Непаўторная і Маша Людмілы Кудраўцавай: яе танцу ўласцівыя мяккасць і цякучасць ліній, а выкананню — чароўная жаночасць;

Літаральна захапляў сваім манерным выкананнем іспанскі танец, заварожваў, нібыта салодкі дым, сваімі рухамі персідскі танец, іскрыўся энергіяй, радасцю і прастадушнасцю рускі, дзівіў сваёй непасрэднасцю японскі танец, паланіў ракайлінай вытанчанасцю французскі.

Аднак, як і сон Машы, спектакль скончыўся. Але засталася створаная ім

у вобразе ж, створаным Ірынай Яромкінай, захапляе натуральнасць і непасрэднасць.

Сапраўднае захапленне выклікала тэхнічнае майстэрства ў складаным па-дэ-дэ Машы і Прынца з 2-га акта. Арыстакратызм і вытанчанасць сапраўднага казачнага прынца цудоўна спалучаліся з высакароднай дасканаласцю выканання, уласцівай

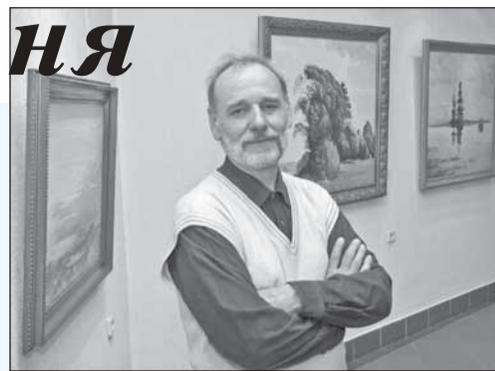
атмасфера свята, бестурботнай радасці, шчырасці, шчасця і дабрыні. Верыцца, што адчуванне гэтага цуду і ўдзячнасць беларускім артыстам на доўгі час застануцца ў сэрцах егіпецкіх гледачоў.

Кацярына ЯРОМІНА

На здымку: Маша — Л. Кудраўцава, Прынц — І. Артамонаў, Драсельмеер — Ю. Кавалёў.

Натхнёная цішыня

Каламбуры з нагоды яго прозвішча літаральна луналі ў паветры. Дзіва што: ціхая вобразнасць, далікатны, нягучны каларыт, некрыклівае жывапіснае манеры, раманасць характару мастака міжволі пагводзяць да немудрагелістай асацыятыўнай паралелі: дык ён жа сам — ЦІХАНАЎ...

Дзякуючы яго персанальнай выстаўцы, што ладзілася ў сталічнай мастацкай галерэі "Універсітэт культуры", сябры, калегі, студэнты, заўсёднікі вернісажаў спрычыніліся да красамоўнай і кранальнай беларускай цішыні маляўнічых вясковых ваколіц, берагоў Ушы ды Бярэзіны, зялёных утульных куткоў па-над нешумлівай вадою, дзе гэтак добра бярэцца рыба. Вернісаж прымяркоўваўся да 55-годдзя Яўгена Ціханава і 10-годдзя яго педагагічнай працы (з 1997 выкладае жывапіс на кафедрэ народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва БДУ культуры і мастацтваў). І юбілейная экспазіцыя, складзеная з работ 1987 — 2007 гадоў, паказала, што менавіта лірычны пейзаж дамінуе апошнім часам у шматжанравай творчасці Яўгена Ціханава.

Так, ён вядомы і сваімі тэматычнымі палотнамі, сюзэтнымі карцінамі, партрэтамі. На выстаўцы было прадстаўлена некалькі жаночых выяў, пра якія падумалася: мастак напісаў іх так, як піша прыроду: у мяккай манеры, з ціхім замалаваннем; ад аголенай натуре не зыходзяць ні "флюіды пачуццёвасці", ні надуманыя "прыкметы святасці". Гэты жанр атрымлівае ў яго па-ціханаўску арганічнае пчатлівае гучанне, напаўняецца матывамі глыбіннай зямной мудрасці, прыроднай чысціні.

Наведнікі вернісажа прыпынялі крок і ля выдатнага партрэта бацькі Яўгена Ціханава — Івана Ціханавіча (1922 — 1993), заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, чыё крэда творцы-аналітыка, рэаліста і рамантыка паўплывала на фарміраванне асобы сына, прадаўжальніка дынастыі жывапісцаў. Наогул, Яўгену Ціханаву пашанцавала на добрых настаўнікаў: у Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце ён як жывапісец-станкавіст вучыўся ў такіх майстроў, як Віктар Грамыка і Май Данцыг. А сваім "не-

фармальным" настаўнікам, напэўна, можа назваць карыфея беларускага пейзажа Віталь Цвірку.

Адзін з вядомых настаўнікаў Я. Ціханава, яго сусед па майстэрні — Васіль Сумараў, выступаючы на адкрыцці выстаўкі, падкрэсліў, што ў творчасці сябра-юбіляра ёсць выразны, уласцівы беларускаму мастацтву, матыў прасторавай цішыні. А яшчэ — што гэты пейзажыст-лірык як мала хто, надзвычай тонка, разумее прыроду і перадае яе натуральны стан шчырай жывапіснай мовай, простымі сродкамі. Так, вобразы беларускай прыроды праходзяць праз яго мастакоўскае сузіранне, і непаўторны ціханаўскі погляд нібыта спыняе цішыню, запавольвае ход часу. І выклікае, гаворачы словамі іншага сябра "па цэху" — Уладзіміра Рынкевіча, ціхую радасць жыцця.

Знаны жывапісец Васіль Касцючка выказаў захапленне тым, як самааддана Я. Ціханаў любіць прыроду і шукае гармонію з асяроддзем, як умее заўважаць, што ўсё вялікае — побач, у вечных і простых з'явах: трэба толькі ўважліва паглядзець і ўбачыць.

Кажуць, што заўважаць і пачытаўскаму перадаваць якіхдэка характэрна беларускай прыроды Яўген Ціханаў навучыўся ў вёсцы Калюжыца, што месціцца амаль на памежжы Барысаўскага і Бярэзінскага раёнаў. Тут на працягу амаль 20 гадоў жыў ён улетку. Цікава, што менавіта ў маентку Калюжыца, непадалёк ад прыгожага месца, дзе ціхая Уша зліваецца з Бярэзінай, калісьці нарадзіўся наш знакаміты зямляк Валенцій Ваньковіч. Магчыма, тут адчувае Я. Ціханаў глыбінную спадаемнасць высокіх традыцый айчыннага жывапісу, уласную спрычненасць да вечных крыніц мастацтва.

С. БЕРАСЦЕНЬ
Фота К. Дробава

Мельпамена без храма

Няздзейснення мары тэатрала

У газеце "Літаратура і мастацтва" (№ 10 за 2007 год) з цікавасцю прачытаў артыкул Антона Трафімовіча "Тэатр у Слоніме: ад прыгоннага да прафесійнага". Быў уражаны, што ў райцэнтры працую такія выдатныя калектывы. Мне захацелася наведць хаця б адзін спектакль, прасачыць традыцыі Міхала Казіміра Агінскага ў сучасных пастаноўках, параўнаць працу слонімскага актэраў з майстрамі сталічных сцэн, паглядзець на тэатралаў. І вось надарылася камандзіроўка ў Слонім, горад, які сёлета ў верасні адзначыць 755-годдзе. Чатыры гадзіны на маршруты з Мінска — і я там.

Вызваліўшыся ад спраў камандзіровачных, накіроўваюся ў храм Мельпамены. На жаль, спектакля не паглядзеў, бо ў будныя дні ўся трупа на выездах. Стацыянарна працуюць толькі ў выхадныя і святочныя.

— Давайце пакажу вам тэатр. Толькі апранайцеся. Халодна, — прапануе галоўны адміністратар Наталля Паляшак.

Мы пакідаем яе службовы кабінет — закутак у гардэробе — і ідзем на экскурсію. Даведваюся, што ўласнага памяшкання тэатр не мае — арадуе непрыстасаваную плошчу ў Слонімскай раённай Доме культуры. Зала на 150 глядацкіх месцаў не мае запасных аварыйных выхадаў, памяшканне амаль без ацяплення, дах працякае, прыбіральні няма, касцюмы і дэкарацыі ўсіх спектакляў захоўваюцца ў пакойчыку плошчай 41 кв.м.

— Цесна ў нас. Усе артысты, а гэта 15 чалавек, туляцца ў дзвюх грымёрках. Тамсама працуюць рэжысёры, загадчыца трупы. Грымёркі, дарэчы, таксама без ацяплення. Зімой надта пакутуем. Адпрацую актрыса мізансцэну, прыбягае за кулісы, а мы тут з футраем яе чакаем, грэем, — скардзіцца Наталля Лявонцьеўна.

Слонімскаму драматычнаму тэатру абяцалі будынак, але да гэтага часу яго

не ўзьялі. На галоўнай плошчы ў цэнтры старажытнага горада толькі разваліны, якія спакваля ператварыліся ў грамадскі сметнік і прыбіральню.

У пачатку 1990-х гадоў сродкі на будаўніцтва знайшліся, і на месцы старога Дома культуры работы пачалі, — гаворыць загадчык літаратурнай часткі тэатра Сяргей Чыгрын. — Але, на жаль, з чэрвеня 1993-га там ужо,

як кажуць, не забілі ніводнага цвіка. Грошы проста закапалі ў зямлю. Ніхто тады з работнікаў тэатра нават не мог падумаць, што пройдзе ажно 17 гадоў, а калектыву па-ранейшаму будзе знаходзіцца ў цесным непрыстасаваным памяшканні, ставіць спектаклі і радаваць імі гледачоў.

Вядома, усе гэтыя гады кіраўніцтва тэатра не сядзела склаўшы рукі, спрабавала выправіць сітуацыю. Дапамогу абяцалі і мясцовы райвыканкам, і Гродзенскі аблвыканкам, і Міністэрства культуры Беларусі, куды ў 2002 годзе быў накіраваны ліст на імя Леаніда Гулякі. Безвынікова. Дапамогу абяцалі і ў Савеце Міністраў. Але тэатр па-ранейшаму не будзецца.

У дырэктара Мікалая Лішыка на сталае ляжыць цэлая папка адказаў і абяцанняў з розных інстанцый, што тэатр хутка пачнуць будаваць. Але дзе там, справа не рухаецца з месца.

Слонімскаму тэатралам застаецца толькі чакаць: альбо спонсараў, альбо часу, калі ў горадзе пройдуць рэспубліканскія "Дажынкi", бо толькі дзякуючы ім райцэнтр зможа набыць прыстойны выгляд, а тэатр — свой дом. Я ж чакаю наступных прыездаў у гэты слаўны горад Гродзеншчыны, каб здзейсніць свае мары: паглядзець спектакль і дачакацца, калі Слонімскаму тэатру верне сабе славу часоў Міхала Казіміра Агінскага.

Зміцер АРЦЮХ

У сітуацыі, калі кола айчынных крытыкаў, што асвятляюць бягучы літаратурны працэс, няўмольна звужаецца (адны "мігруюць" у літаратуразнаўства, іншыя "эмігруюць" у прозу, паэзію, драматургію), чытач і пісьменнік чакае ад тых, хто застаўся, бездакорнасці Цэзаравай жонкі. Сёння беларускі крытык не можа сабе дазволіць раскошы пісаць выключна пра тых аўтараў, чые мастацка-эстэтычныя арыенціры яго насамрэч напхняюць: шануеш рэалістаў — мусіш хаця б спачуваць постмадэрністам, не абыходзячы і іх крэатыўныя высілкі ўвагай; улюбёны ў неарамантычныя парыванні — не абыдзі спагадай абсурдыстаў, бо таксама натурны творчыя, тонкія, дагледзеныя...

Бадай, толькі крытыкі-пачаткоўцы могуць без трывогі за прафесійную рэпутацыю (і гвалту над натхненнем) спадуча прыёмае з карысным. Яшчэ адзін госць лімаўскага "Крытычнага практыкуму" — Юлія Сівец, якая скончыла Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны ў 2005 годзе, тэмай дымломнай работы абрала "Беларускую драму абсурду ў еўрапейскім кантэксце". Верагодна, цікавае да

тыпалагічна-параўнальнага асэнсавання літаратурна-мастацкіх феноменаў фармавалася паступова, падчас наведвання спецкурса і спецсемінара "Беларуская літаратура XX стагоддзя ў еўрапейскім кантэксце" (кіраўнік — кандыдат філалагічных навук, дацэнт А. Мельнікава). Нягледзячы на тое, што фармат газетнай публікацыі абумоўлівае пэўную ўрыўкаваць, фрагментарнасць рэпрэзентацыі пошукаў і набыткаў крытыка, які ўзяўся за даследаванне такой аб'ёмнай мастацкай з'явы, як тэатр абсурду (у дадзеным выпадку па-за лімаўскай паласой застаўся падрабязны аналіз "Драматургічных тэкстаў" А. Асташонка, "Ку-ку" М. Арахоўскага ды інш.), артыкул Ю. Сівец бачыцца спробай дакладна, аргументавана, "празрыста" адказаць на зусім не адназначнае пытанне. Ці ж варта нагадваць сучаснаму літспажыву, што пэўнасць ды празрыстасць, угрунтаваныя не ў азэрэннях, а ў доказах, для сённяшняй літаратурнай прасторы з'яўляюцца "рэчамі" рэдкімі, амаль рарытэтнымі... І хіба варта дзівіцца, што ўсё лепшае — у "ЛіМе".

І.Ш.

Спынены гадзіннік і чаканне вечнасці

Філасофія абсурду — гэта філасофія варшыні, дзе ўжо нічога няма, акрамя таго, што ёсць.

В. Акудовіч

Мастацтва абсурду — з'ява параўнальна новая ў беларускай літаратуры. Само паняцце "тэатр абсурду" (як агульная назва для драматургіі неаавангарда) узнікла яшчэ ў 50 — 60 гг. XX ст. на Захадзе, найперш у Францыі, але ў Беларусі з'явілася толькі напрыканцы 1980-х. Заснавальнікамі напрамку былі румын Э. Іанэска і ірландзец С. Бэкет. Таксама ў жанры "драмы абсурду" пісалі армянін А. Адамаў, англічанін Г. Пінтэр, паляк С. Мрожак, амерыканец Э. Олбі і некаторыя іншыя.

Філасофскай базай тэатра абсурду стаў экзистэнцыялізм, чыёй асновай, уласна, і з'яўляецца канцэпцыя абсурднасці. "Абсурд ёсць раскол, — тлумачыў гэтае паняцце А. Камю, — яго <абсурду> няма ні ў адным з элементаў, што параўноўваюцца. Ён нараджаецца ў іх сутыкненні... Абсурд не ў чалавеку... і не ў свеце, але ў іх сумеснай прысутнасці".

Ад экзистэнцыялістаў прадстаўнікі тэатра абсурду перанялі ўспрыманне чалавека і навакольнага асяроддзя як палярных сілаў, канфлікт паміж якімі невырашальны. З аднаго боку, homo sapiens імкнецца да зліцця з прыродай, бо тады б знікла праблема бессэнсоўнасці быцця, але гэта немагчыма, паколькі, паводле Камю, "нікчэмны розум супрацьпаставіў мяне ўсяму створанаму". З другога боку, чалавек імкнецца да абсалюту, але баіцца яго. Абсурдысты, як і экзистэнцыялісты, лічаць быццё бессэнсоўным і несвабодным. Як заўважаў В. Акудовіч, "экзистэнцыялізм — гэта 70 кіло жывога рэчыва перад сваёй бессэнсоўнасцю".

Абсурдысты пазычылі ў экзистэнцыялістаў думку пра немагчымасць камунікацыі паміж людзьмі. Ю. Бораў пісаў, што "для экзистэнцыялізму ўвесь свет, усё чалавецтва цалкам — суцэльнае "непаразуменне", абсалютны абсурд. Людзі прынышчаны самотня, замкнёныя, асуджаныя на ўзаемнае непаразуменне".

Паўплываў на тэатр абсурду і сюррэалізм. Эстэтыка сюррэалізму грунтуецца на інтуітыўным А. Бергсана, псіханалязіе З. Фрэйда; А. Брэтон і Ф. Супо з'яўляюцца заснавальнікамі гэтага напрамку. Як зазначаў А. Брэтон у "Маніфэсце сюррэалізму", "сюррэалізм грунтуецца на веры ў вышэйшую рэальнасць пэўных асацыятыўных формаў,

якімі да яго грэбавалі, на веры ва ўсемагутнасць летуценняў, у бескарысную гульню думкі". Такім чынам, сюррэалісты верылі, што за рэальнасцю існуе нейкая пазарэальнасць. Адсюль прынцып сюррэалістаў: хаос свету правакуе хаос мыслення. Прынцыпы сюррэалістаў — гэта мастацкае афармленне прыёмаў З. Фрэйда: вольныя асацыяцыі, наяўнасць фантазіі і ілюзіі. Кампазіцыйным сродкам патэтычнага сюррэалізму стаў мантаж, стыкоўка выпадковых выказаў. Усе гэтыя прынцыпы і прыёмы запазычылі абсурдысты. Як і сюррэалісты, яны складалі свае творы з асобных эпізодаў, часта ўзятых з жыцця, але вельмі ўтрыраваных і вольна спалучаных.

У сюррэалістаў абсурдысты перанялі і метады эхалаліі — механічнай фіксацыі пачутых слоў і выказаў без усялякага кантролю з боку розуму. Таму значнае месца адводзіцца маналогу і дыялогу. Словы ў маналогу спалучаюцца па прынцыпе выпадковасці. Успаміны тут перарываюць адзін аднаго, адсутнічае лагічнасць у іх сумяшчэнні. Яшчэ адзін улюбёны прыём — reductio ad absurdum (даўдзненне да недарэчнасці, бязглуздыцы). Пры дапамозе ўтрыравання, гратэску, іроніі пісьменнікі даводзілі звычайныя з'явы да алагічнасці.

Найбольш распаўсюджаныя ў тэатры абсурду жанры — трагікамедыя і трагіфарс. Герой тут — адзінока чалавек, без надзеі на будучыню, бездапаможны перад лёсам і абставінамі. Тэатр абсурду паўстаў бунтам супраць традыцыйнай драмы, тэндэнцыйнасці, папсовасці. Прыхільнікі напрамку не прымалі стэрэатыпаў мінулага, таго, што называлася тэатральнай спадчынай: літаратурны тэкст, прычыннасць, дыялог, парушалі пастулаты камунікацыі. "Ніякай інтрыгі, а таму ніякай архітэктуры, ніякіх загадак для разгадання, замест гэтага — невырашальнае невядомасць; ніякіх характараў, замест іх — неспазнання персанажаў (яны робяцца ў любы момант уласнай процілегласцю, яны займаюць месца іншых і наадварот); усё проста: чарговасць без чарговасці, выпадковыя пачуцці прычынна-выніковай сувязі", — пісаў Э. Іанэска.

Дзеянне ў драме абсурду амаль адсутнічае. Чалавек жыве ў трохмернай прасторы. Ён не можа выйсці па-за межы свайго розуму, таму ў п'есе няма руху, дынамікі. Так, у творы С. Бэкета "У чаканні Гадо" бяздзейныя героі — Уладзімір і Эстрагон — чакаюць нейкага Гадо, які так

і не прыходзіць. Тое ж самае сустракаем у "Драматургічных тэкстах" А. Асташонка, дзе вядуць дыялог неназваныя асобы, якія чакаюць невядома каго: "— Ён ідзе". — "Хто — ён?". — "Не ведаю хто, але ідзе". — "Куды?". — "Да нас, пэўна". — "А чаму да нас?". — "Запытайся ў яго". — "Як я магу ў яго запытацца?". — "А калі ён прыйдзе?". — "А калі ён прыйдзе?".

Тэатр абсурду называюць яшчэ "тэатрам спыненага гадзінніка": тут не існуе часу ў традыцыйным паняцці, бо час толькі раскладвае на спектр тое, што ў сапраўднасці ўваходзіць адно ў адно. На зямлі падзеі ідуць адна за адной, але там, у Вечнасці, існуе толькі нязменнасць.

Апроч таго, абсурдысты ў сваіх творах парушалі пастулаты, неабходныя для камунікацыі. Першы з іх — пастулат дэтэрмінізму. З-за парушэння прычынна-выніковых сувязяў усё дзеянні становяцца выпадковымі, незвязанымі паміж сабой. Другі камунікацыйны

пастулат, які парушаецца абсурдыстамі, — пастулат агульнай памяці. Напрыклад, у п'есе І. Сідарука "Бабусечкі" гераніні п'есы не памятаюць, хто такі Янка Купала:

"*Раіна*. Я еду ў Вязынку, на магілу Янкі Купалы!

Дора (трохі расчаравана). А... Ён што — памёр?

Раіна. Хто?

Дора. Ну... ваш знаёмы... *Воднаправодчык*.

Раіна. А што вы такога верзіць? Хіба можа памёрці вечна жывы?!"

Нарэшце, трэці пастулат, што парушаецца ў п'есах абсурдыстаў, гэта пастулат тоеснасці. Як адзначае В. Руднеў, "працэс зносінаў не з'яўляецца нармальным у выніку парушэння пастулата тоеснасці: адрасат і адрасант мусяць мець на ўвазе адну і тую ж рэчаіснасць, гэта азначае, што тоеснасць прадмета не змяняецца, пакуль пра яго распавядаюць".

Дык што такое тэатр абсурду? Па сутнасці — нашае

жыццё, дзе маральныя, рэлігійныя, палітычныя структуры, якія пабудавалі чалавек, каб адавацца ілюзіям, руйнуюцца.

Сярод беларускіх пісьменнікаў у жанры антыдрамы спрабавалі сябе М. Арахоўскі, А. Асташонак, І. Сідарук, Г. Багданава, М. Адамчык і М. Клімковіч. У адрозненні ад еўрапейскай, беларуская антыдрама больш ангажаваная. Звязана гэта з умовамі звароту айчынных аўтараў да тэатра абсурду. Калі еўрапейская антыдрама была рэакцыяй на вынікі Другой сусветнай вайны, то з'яўленне тэатра абсурду на Беларусі было выклікана хваляй адраджэнскага руху і сацыяльнымі зменамі ў краіне.

Але трыццацігадовая адлегласць паміж з'яўленнем еўрапейскай і беларускай антыдрамы адыграла сваю ролю ў тэарэтычным асвятленні мастацтва абсурду. У беларускім літаратуразнаўстве тэатр абсурду мала даследаваны. Разгледзілі антыдраму як самастойны жанр І. Шаблоўская і Е. Лявонова; П. Васючэнка адзначае эксперыментальныя рысы ў творчасці маладых літаратараў-абсурдыстаў. На думку І. Шаблоўскай, "у драматургаў апошняй хвалі арганічна спалучаны веданне еўрапейскай драмы з тутэйшымі праблемамі". Маладыя аўтары звяртаюцца да еўрапейскага вопыту, непрымірыма ставячыся да сапраўднасці і адмаўляючы яго. Многія пісьменнікі ў сваіх творах прытрымліваюцца філасофіі адноснасці, калі ўсё губляе сэнс і ацэньваецца з пункта гледжання vanitas vanitatis. У творах беларускіх аўтараў распрацаваны тэмы несвабоды і адзіночаты асобы, узнятыя праблемы страху, чакання, смерці, паказаны канфлікт чалавека з сацыяумам. Усе важнейшыя прынцыпы драмы абсурду — з'яўленне сюжэта да мінімуму, дэперсаналізацыя герояў, парушэнне пастулатаў камунікацыі — утрымліваюць і п'есы беларускіх літаратараў. Так, у "Драматургічных тэкстах" А. Асташонка дыялог пабудаваны па прынцыпе парушэння тоеснасці: "— Удзень з ліхтаром шукае чалавека..." — "Не туды да сцяны". — "Туды". — "Ты ведаеш, чым гэта канчаецца?" — "У яго спіна тлустая..."

А ў п'есе Г. Багданавай "АС-лінія" цалкам адсутнічае дзеянне і канфлікт. У фарсе ж І. Сідарука "Галава" дзеяннем можа лічыцца адно замена галавы папяровай на гумовую, а пасля на сталёвую. Ніякага канфлікту, дзеяння, характараў у п'есе не існуе; героі (Галава, Шыбуршун) тут таксама дэперсаналізаваныя.

Такім чынам, на пытанне "ці існуе беларускі тэатр абсурду?" можна адказаць — так, не проста існуе, але і мае свае асаблівасці, вызначаюцца ангажаванасцю, паказам актуальных праблемаў праз ўтрыраванне і шок.

Юлія СІВЕЦ

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Глебу Артанаву з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці **МАЦІ** Раісы Віктараўны.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Глебу Артанаву ў сувязі з напаткаўшым яго непараўным горам — смерцю **МАЦІ** Раісы Віктараўны.

Калектыў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы выказвае глыбокае спачуванне навуковаму супрацоўніку Саевіч Надзеі Валер'еўне з прычыны напаткаўшага яе вялікага гора — заўчаснай смерці **БАЦЬКІ** Паўлава Валерыя Фёдаравіча.

Жыццёвы шлях Валерыя Урублеўскага пачаўся ў невялічкім мястэчку Жалудок на Гарадзеншчыне, у якім ён нарадзіўся 15(27) снежня 1836 года ў сям'і ляснічага Антонія Войцаха Урублеўскага і Разалі Юравік. Сям'я была небагатай, так што шляхецкае паходжанне не адгарадзіла маленькага Валерыя ад народнага жыцця. Рос Валерыя жывым і няўрымслівым. Лес абуджаў у дзіцячай душы рамантыку прыгод і мройныя мары пра подзвігі.

Неўзабаве ідылія закончылася, калі ў 1846 годзе памёр бацька. Сям'я Урублеўскіх перабралася ў Вільню, дзе Валерыя пазнаёміўся са сваім дзядзькам Яўстахіем Урублеўскім, студэнтам Харкаўскага ўніверсітэта, які прытрымліваўся рэвалюцыйных поглядаў. Арышт Яўстахія ў 1848 годзе і асуджэнне яго на 8 гадоў катаргі раскрылі Валерыю вочы на існуючы, несправядлівы і жорсткі для людзей, лад.

Гады навучання ў Віленскім Дваранскім інстытуце абудзілі ў Валерыя свабодалюбівыя пачуцці. Пасля заканчэння гімназіі Валерыя з братам Станіславам ў 1854 годзе паступілі ў ваенізаваны Лясны інстытут пад Пецярбургам, які закончылі ў 1857-м. Вярнуўся Валерыя Урублеўскі на Беларусь рэвалюцыянерам. "Там яшчэ я мог заўважыць, што ён чалавек страсны і з рэвалюцыйнымі поглядамі", — зазначыў яго папччнік Эразм Заблоцкі. Урублеўскага прызначылі інспектарам Лясной школы ў Саколках.

Калі ў пачатку 60-х гадоў у Вільні ўзнікла падпольная рэвалюцыйная арганізацыя, Урублеўскі становіцца адным з актыўных яе членаў, бліжэйшым папччнікам яе кіраўніка Канстанціна Каліноўскага. Яны выпускаюць нелегальную газету "Мужыцкая праўда" (ёсць звесткі, што трэці нумар напісаў Урублеўскі). Пазней, на схіле жыцця Валерыя расказваў пра сваю рэвалюцыйную дзейнасць Станіславу Гяршынскаму, аўтару першай кнігі пра яго: "Супольна з Канстанцінам Каліноўскім, сваім суседам (павешаным пасля ў Вільні), ён выдае і распаўсюджае газету, рэдагаваную гэтым апошнім, — "Мужыцкую праўду". Урублеўскі верыць, што толькі праз сацыяльную рэвалюцыю Польшча можа здабыць незалежнасць і таму займаецца рэвалюцыйна-вясковым чынам, тлумачычы яму, што скасаванне паншчыны, надзяленне яго зямлёй і польскае паўстанне ёсць адна непаздавальная справа. Гэтую думку ён пашырае не толькі жывым словам, але па начах ездзіць раскідваць па загонах нумары газеты, якія сяняне назаўтра знаходзілі і з увагай прачыталі". Урублеўскі быў прызначаны ваяводам Гарадзенскага ваяводства і рыхтаваў у ім паўстанне. "Братнімі адносінамі" Урублеўскі схіліў да сябе многіх сваіх знаёмых, вучняў лясной школы і запаліў у іх рэвалюцыйны агонь.

Калі ў 1863 годзе на Беларусі ўспыхнула паўстанне, Урублеўскі ўзначаліў у чыне капітана штаб паўстанскіх атрадаў Гарадзенскага ваяводства. Хоць ваенным начальнікам быў састарэлы генерал Ануфрыя Духінскі, але фактычна кіраваў дзеяннямі гарадзенскіх паўстанскіх атрадаў Урублеўскі. Урублеўскі падтрымліваў паўстанцаў. "Узяўшы зброю ў рукі, мы павінны перамагчы, а калі хто-небудзь прымусяць нас яе скласці, дык толькі разам з жыццём", — казаў Валерыя. Паўстанцы змагаліся і нават у некаторых баях перамагалі царскіх карнікаў. Свой атрад Урублеўскі увёў у Польшчу на Любліншчыну, дзе ён дзейнічаў вясень і зіму. Маршы, контрмаршы, кароткія адпачынкі і баі. Паўстанцы выбіваліся з сіл, неслі страты, страчвалі баявы дух. Пачалася агонія паўстання. У гэты цяжкі час Рамуальд Траўгт, надаўшы Урублеўскаму чын палкоўніка, прызначыў яго ваенным начальнікам Люблінскага і Падаляскага ваяводстваў. Гэтае

Ён жыў у драматычны і супярэчлівы час. Яскравая асоба з трагічнымі рысамі барацьбіта. Жыццё сваё прысвяціў змаганню за ідэалы свабоды. Рамантычны рыцар, правадыр паўстанцаў 1863 года, герой рэвалюцыйнай барацьбы парызскіх камунараў у 1871 годзе, адзін з кіраўнікоў міжнароднага рабочага руху — гэта ўсё Валерыя Урублеўскі.

Валерыя УРУБЛЕЎСКІ

назначэнне не падняло дух Урублеўскага... "Трагічна выглядае гэтая намінацыя ў хвіліну, калі правадыр сам на чале абабраных і галодных атрадаў шукаў ужо толькі смерці ў баі", — успамінаў Урублеўскі. Іншага выйсця для сябе Валерыя не бачыў.

19 студзеня 1864 года ў баі з кубанскімі казакамі Валерыя Урублеўскі быў паранены ўдарамі шаблі ў плячо і галаву. Ён упаў беспрытомны з каяна, і казакі палічылі яго забітым.

Параненага Урублеўскага падбравлі сяняне і пераправілі ў маёнтак Завешышчк, які арандаваў Ксаверыя Складоўскі. З яго дапамогай Урублеўскі перабраўся праз мяжу ў Аўстрыю. Прычым Урублеўскі быў пераагрануты ў эканомку Складоўскага і гэты "маскарад" ледзь не раскрылі пры правярцы дакументаў. Уруб-

му з лепшых афіцэраў польскага паўстання 63-га года, маладому, з добрымі ваеннымі ведамі, смеламу, пранікліваму, які дзейнічаў абдуманна і карыстаўся ўсім і ўсім, выдатнаму начальніку маладых войск".

Салдаты Урублеўскага з ахвотай падпарадкоўваліся свайму камандзіру, бо ён дзяліў з імі увесь цяжар вайны. Урублеўскі адмовіўся ад генеральскага акада, узяў сабе толькі добрага каня, адмовіўся ён і пасяліцца ў Елісейскім палацы, сказаўшы: "Месца генерала — толькі сярод салдат".

Версальцы (гэтак называлі салдат арміі буржуазнага ўрада ў Версалі) упарта штурмавалі пазіцыі, якія абаранялі камунары Урублеўскага. Яны занялі два ключавыя форты Ісі і Ванв. 11 мая Урублеўскі асабіста павёў

ролю дзеяч Камуны Лісагарэ.

Версальцы паўсюды шукалі Урублеўскага, але гэтак і не знайшлі. Адночы ў кавярні Урублеўскага сустрэў сын Адама Міцкевіча Уладзіслаў, які пачаў утаворваць яго з'ехаць у Лондан. "Здаецца, там кепскае надвор'е. А тут, у Парыжы, мне вельмі добра. Мяне акружаюць сумленныя рабочыя, аберагаюць мяне, запрашаюць на абеды, дзе так сардэчна п'юць за маё здароўе", — адказаў Урублеўскі. Але заставацца ў Парыжы было небяспечна. Па прускім пашпарце, які дасталі для яго Карл Маркс і Фрыдрых Энгельс, перадаў рускі рэвалюцыянер Пётр Лаўроў, Урублеўскі выехаў з Парыжа ў Лондан.

У Лондане Урублеўскі апынуўся пад шчырай апекай Маркса і Энгельса, якія маральна і матэрыяльна падтрымлівалі яго. "Мы зрабілі ўсё, што было ў нашых сілах, але з-за ўпартага і хваравіта ганарлівага характару гэтага чалавека нам прыйшлося дзейнічаць вельмі асцярожна, тым не менш мы думаем, што нам удалося дамагчыся хаця б таго, што ён забяспечаны самым неабходным", — паведамляў Энгельс Лаўрову.

Урублеўскі ўзначаліў польскі аддзел у Генеральным савеце Інтэрнацыянала і быў старшынёй Судовай камісіі. У дакументах Генеральнага савета яго імя называлася пасля імёна Маркса і Энгельса. Па-ранейшаму Урублеўскага хваляваў лёс звананай Радзімы. Ён аднавіў дзейнасць "Люда польскага", куды ўвайшлі палякі, беларусы, украінцы, літоўцы, рускія, чэхі, сербы.

Частыя хваробы, падарванае ад нястач і нягод здароўе не дазвалялі Урублеўскаму на поўніцу прысвяціць сябе рэвалюцыйнаму руху. Балела параненая рука, і ў 1874 годзе Урублеўскі доўга лячыў яе ў шпіталі. 1876 год прынёс перамены ў жыццё Валерыя Урублеўскага: былі распушчаны Інтэрнацыянал і "Люда польскі", і, здавалася, Урублеўскі застаўся без справы. Не, ён не адчуваў сябе адстаўным салдатам. Дзейнасцю Урублеўскаму было цяжка сядзець без справы. У прамежак з 1877 па 1878 гады Урублеўскі двойчы выязджаў да межаў Расіі і сустракаўся з прадстаўнікамі рэвалюцыйных арганізацый. Відаць, перадаў ім грошы, атрыманыя ім ад англійскага эмісара Джона Бутлера. Ёсць звесткі, што адрававаліся яны будучым паразбойцам з "Народнай волі". Пасля 1878 года Урублеўскі адыходзіць ад палітычнай дзейнасці. Атрыманьня ад маці грошы дазвалялі бязбедна жыць. Урублеўскі перабраўся ў Жэневу, дзе яго выбралі членам Жэнеўскага народнага інстытута. Гэта было грамадскае прызнанне заслуг Урублеўскага, па яго словах, лепшая рэабілітацыя пасля ўсіх інсінуацый, якімі спрабавалі ачарніць яго імя

"польска-французскія езуіты".

Матчыныя грошы скончыліся, і ва Урублеўскага пачалася чорная паласа ў жыцці. Калі ў 1885 годзе, пасля абвяшчэння амністыі камунарам, Урублеўскі пераехаў у Ніцу, то, каб неяк працаваць, ён вымушаны быў працаваць мала-табойцам у кавальні. Ад цяжкай працы вельмі балела параненая рука. Бывалі дні, што ён не мог падняць молат і нічога не зарабляў. Даводзілася галадаць. Будучыня ўзлялася ў чорных фарбах. Здавалася, ён выкінуты з жыцця, але і ў такім нярадасным становішчы Урублеўскі думае аднавіць "працу ў нашай краіне". Толькі нягоды не адступалі. У 1894 годзе нядобрычліўцы Урублеўскага збілі яго дапаўсмерці, ледзь жывога яго падбравлі раніцай і адвезлі ў шпіталь, дзе ён праляжаў восем месяцаў. У гэты нялёгкі час маральную і матэрыяльную падтрымку аказаў Энгельс, што надавала Урублеўскаму жыццёвы аптымізм. У лісце Энгельсу ў 1894 годзе ён пісаў: "Дзякую пану, дарагому прыяцелю, адчуваю сябе лепей і папраўляюся, таму гатовы як некалі сесці на каня, калі надыйдзе патрэба. Толькі, дарагі прыяцель, прашу выказаць добрую і спрыяльную аказію, бо хачу скончыць жыццё смерцю ў змаганні на поле бітвы. Мужна стаёлю чало жыццёвым нягодам".

Урублеўскі перабраўся ў Парыж і ўладкаваўся на працу інспектарам рознічнага продажу ў газету "Энтрэнсіж". Трэба было пешкі ў любое надвор'е абыходзіць горад. Урублеўскі вельмі стамляўся. Харчаваўся таннай і дрэннай ежай, ад чаго часта хварэў. Ён быў падобны да ценю былога Урублеўскага, толькі бляск у вачах выдаваў яго нязломны дух. "У поглядзе яго было нешта падобнае на драпежную птушку, з рукой, абвісай ад шабелнага ўдару, ён выглядаў быццам арол са зламаным крылом, які страціў у навалыніцы пёры і сілы", — такое ўражанне пакінуў Урублеўскі на аднаго з былых камунараў. Энгельс некалькі разоў у лістах увяшчыў лідэра французскіх сацыялістаў Эдуарда Ваяна дапамагчы адзінаму жывому генералу Камуны. Толькі ў 1901 годзе французскі ўрад прызначыў Урублеўскаму пенсію.

Апошнія гады Урублеўскі жыў у доме свайго земляка, удзельніка паўстання 1863 года і Камуны Генрыха Гершынскага. Ён часта хварэў і рэдка выходзіў з дому, але жыва цікавіўся рэвалюцыйным рухам. Калі была задушана рэвалюцыя ў Расіі, Урублеўскі з горыччу ўсклікнуў: "Форт пабяры, калі рабіць паўстанне, то трэба рабіць, як належыць!".

"Валерыя Урублеўскі, адзін з апошніх прадстаўнікоў рэвалюцыянераў-рамантыкаў старога пакалення, якія прайшлі па Еўропе ад мяккі да мяккі, змагаючыся паўсюль, дзе толькі пралівалася кроў за свабоду народа, за права чалавека. Сёння ён адзінокі, бо таварышы яго паўміралі, паслулі вечным сном дзе-небудзь у Літоўскіх лясах або на бруку Парыжа, блукае як цень рэвалюцыйнага эпаса вялікіх дзён і мроць аб мінулай барацьбе, аб лясах на берагах Нёмана, дзе прайшлі гады яго баявога юнацтва. Самыя суровыя буры не змаглі схіліць яго гордага чала, расчараванні ніколі не пранікалі ў яго гераічныя грудзі. Увесь у ранах, якія вынес з баёў, ён цяпер заўсёды гатовы — чакае новай барацьбы, новых подзвігаў у імя будучыні працоўных", — пісаў сын Гершынскага Станіслаў у брашурцы "Валерыя Урублеўскі", якая выйшла ў Парыжы ў 1900 годзе.

Памёр Валерыя Урублеўскі 5 жніўня 1908 года. Тысячы парызчан выйшлі развітацца з легендарным генералам Камуны. Пахавалі яго на могілках Пер Лашэз побач з другімі камунарамі. Так Парыж адаў апошняму пашану літвіну Валерыю Урублеўскаму — абаронцу яго свабоды, якую ён прынёс у сваім гарачым сэрцы з берагоў Нёмана на берагі Сены.

Калі ў 1863 годзе на Беларусі ўспыхнула паўстанне, Урублеўскі ўзначаліў у чыне капітана штаб паўстанскіх атрадаў Гарадзенскага ваяводства.

леўскі ўжо пачаў шукаць пісталет, як пад'ехаўшы афіцэр аднаго салдат і ціха мовіў: "Прыкладзіце ў парадак свой твар". Па твары Урублеўскага з незагоенай раны цёк струменьчык крыві.

Урублеўскі назаўсёды пакінуў радзіму. Царскі ўрад вынес яму смяротны прысуд.

Добрай працы ў Парыжы Урублеўскі не меў.

Апроч дзейнасці ў "Аб'яднанні польскай эміграцыі", Урублеўскі наведваў вольным слухачом Французскую вышэйшую ваенную школу, нібыта прадабчыў, што яго баявы вопыт і ваенныя веды яшчэ спатрэбяцца. І не памыліўся. Калі ў 1870 годзе прускае войска падшыло да Парыжа, Урублеўскі ў шэрагах нацыянальнай гвардыі абараняў горад. Вайна з Прусіяй закончылася паражэннем і абвяшчэннем 18 сакавіка Парызкай камуны. А ўжо 7 красавіка Урублеўскі прыйшоў у ваенную камісію і выклаў свой план абароны Парыжа ад буржуазнай арміі. Камісары здзівіліся, бо план Урублеўскага даслоўна супадаў з планам ваеннага камісара Фелікса Піа. Урублеўскі растлумачыў у чым справа: "Я некалькі дзён таму паслаў Феліксу Піа свой даклад". Яму не паверылі, але, калі ў кабінце Піа знайшлі ліст Урублеўскага, то ўсё стала зразумела. Члены камісіі былі ўражаны ваеннымі ведамі Урублеўскага. Яму прысвоілі званне генерала Камуны і даручылі абарону другога ўмацаванага раёна і начальства над II арміяй.

Удзельнік тых падзей Проспер Лісагарэ высока ацаніў дзейнасць Урублеўскага: "Кіраўніцтва на прасторы ад Івры да Аркайль была перададзена ў сярэдзіне красавіка Урублеўскаму, адна-

у атаку на Ванв два батальёны і выбіў адтуль версальцаў.

Але 21 мая версальцы зноў уварваліся ў Парыж. Камунары мужна абараняліся, але пад моцным націскам ворага вымушаны былі адступаць. На працягу 36 гадзін камунары Урублеўскага адбівалі атакі корпуса генерала Сісэ. 24 мая Урублеўскі перайшоў у контратаку і адгнаў версальцаў. Наступ версальцаў быў прыпынены на ўсім фронце ваенных дзеянняў, што дазволіла правесці перагрупіроўку войск Камуны. "Калі б паўсюль былі такія камандзіры, то баі на вуліцах Парыжа доўжыліся б не тыдзень, а месяц", — робіць вымову гісторык Камуны Дзюбрэйль. У гэтых баях Урублеўскі, па словах іншага гісторыка Тэрсана, праявіў "Талент выдатнага палкаводца".

Пасля смерці Яраслава Дамброўскага, які 23 мая быў смяротна паранены, урад Камуны прапанаваў Урублеўскаму ўзначаліць узброеныя сілы Камуны. "Ці ёсць у вас некалькі тысяч смельчакцоў?" — спытаў Урублеўскі ў ваеннага камісара Дзелаклюза і пачуў сумнае прызнанне: "Самае большае ў нас некалькі сот чалавек". Урублеўскі адказаў, што ў такім становішчы не можа ўзяць на сябе адказнасць і будзе змагацца як просты салдат.

Камуна была патоплена ў крыві камунараў. Героі Камуны натхнілі рабочых на змаганне за свае палітычныя правы. Урублеўскі і Дамброўскі праславіліся як мужныя генералы Камуны. "Ён ды яшчэ генерал Камуны, Дамброўскі, праявілі здольнасці карпусных камандзіраў. Ён пастаянна прасіў прысылаць яму тыя батальёны, ад якіх іншыя адмовіліся, і сапраўды ўмеў скарыстаць іх у справу", вост так ацаніў іх

Пешкі на Гелікон

У 2005 годзе ў Вілейцы прайшла канферэнцыя, прысвечаная 210-годдзю ўраджэнца раёна — Ігнату Ходзьку. Мерапрыемства суправаджалася адкрыццём памятных шыльды у гонар пісьменніка, наданнем адной з вуліц горада ягонага імя і г. г. Праз год прайшлі хадзькаўскія чытанні. Былі адкрыты новыя шыльды. А дырэктар вілейскага філіяла АДА "Ваяжтур" Віталь Кастэнка распрацаваў турыстычны маршрут па мясцінах вядомага земляка. Гэты маршрут прапануецца аматарам вандровак па Беларусі.

А землякі цябе ўвянчаюць Лаўрамі на тваім Геліконе.

І калі б свет спазнаўшы, Агпачыў тут у муз тваім гронел! Не быў бы нідзе шчаслівейшы, Як на тваім Геліконе.

Адам Кіркор пісаў, што сад у Дзевятнях — гэта жывая хроніка лепшых дзён айчынай літаратуры першай паловы XIX стагоддзя.

4. Вёска Войстам (Смаргонскі раён). На вясковых могілках у фамільным склепе знайшоў свой спачын пісьменнік. Побач з ім пахаваныя жонка Людвіка, дачка Станіслава і ўнук Лявон. Пэўны час магілы пісьменніка і ягонай сям'і ніхто не даглядаў. Напэўна, з-за таго, што не ведалі, хто такі Ходзька. Калі вілейскія краязнаўцы Анатоля Рогач і Аляксандр Зайцаў упершыню прыехалі на могілкі ў Войстам, то адшукалі склеп толькі пры дапамозе мясцовага ксяндза. Сёння можна схіліць галаву перад магілай пісьменніка. Праўда, на надмагіллі Ігната Ходзькі памылка ў даце нараджэння. Раней лічылася, што пісьменнік нарадзіўся 29 верасня 1794 года. Але краязнаўца Анатоля Рогач знайшоў дакументы, якія падаюць сапраўдную дату нараджэння Ходзькі: на цэлы год пазней. Яшчэ на надмагіллі змешчаны словы блізкага сябра Эдварда Адынца:

Зямляк, ушануй гэты помнік! Бо пад ім спачывае Вяшчун і мастак радзімай габрачыннасці і пачуццяў Літвы

А калі ў тваёй душы голас іх адзавеца З набожнай верай продкаў узнясі за іх твае малітвы.

Даведка. Ігнат Ходзька — пісьменнік, мемуарыст, кандыдат філасофіі (1814). Нарадзіўся 17 (28 па новым стылі) верасня 1795 года ў маёнтку Заблосчына ў Вілейскім раёне. Большую частку жыцця пісьменнік правёў у маёнтку Дзевятні (Вілейшчына). Пісаў творы на польскай мове. У сваёй творчасці звяртаў увагу на жыццё і побыт беларусаў. Першыя вершы пачаў друкаваць у 1817 годзе ў "Ведама-сцях Бруковых", "Віленскім дзённіку". Адна з першых апавесцяў — "Берагі Віліі". У творы паўстае панарама краявідаў Вілейскага павета: Вілейшчыны, Валожыншчыны, Маладзечаншчыны, Мядзельшчыны. Разам з Генрыкам Жэвускім Ходзька стаў пачынальнікам папулярнага ў XIX стагоддзі літаратурнага жанру гавэнда — разнавіднасці эпічнай прозы, якая грунтуецца на вусных апавяданнях. У Польшчы творы Ігната Ходзькі з'яўляюцца хрэстаматыйнымі. Ягоныя кнігі пераважна перавыдаюцца. Апошні раз гэта рабілася ў 2003 годзе.

Памёр пісьменнік 1 (13 па новым стылі) жніўня 1861 года. Пахаваны ў фамільным склепе ў вёсцы Войстам Смаргонскага раёна.

Падрыхтаваў Сяргей МАКАРЭВІЧ
На здымках: памятны знак; дуб-аднагодка Ігната Ходзькі ў маёнтку Заблосчына.

1. Вёска Касцяневічы (Вілейскі раён). Тут на месцы бальніцы размяшчаўся маёнтак Заблосчына, у якім нарадзіўся Ігнат Ходзька. Ад маёнтка сёння застаўся толькі адзін склеп, у які можна з дазволу кіраўнікоў бальніцы спусціцца і адчуць подых даўніны. Яшчэ захавалася ліпавая альтанка, праўда, не цалкам. Побач з ліпамі — аднагодка Ходзькі — захавалася камень, на якім любіў сядзець малы Ігнат. У 2005 годзе тут быў усталяваны памятны знак. Камень абнеслі агародай, на якой ужо ў 2006 годзе з'явілася шыльда з надпісам: "Што самае галоўнае — той самы вялізны камень, на якім праседжвалі гадзінамі і цешыліся вчэрняй прахалодай..." І. Ходзька, "Домок майго гзядулі", 1836".

2. Вілейка. У краязнаўчым музеі можна азнаёміцца з экспазіцыяй, прысвечанай жыццю і творчасці пісьменніка. У 2006 годзе музей дзякуючы дапамозе жыхара раёна Лявона Куксіновіча атрымаў з Польшчы шыкоўны падарунак. Гэта сем кніг Ігната Ходзькі: "Drugi Pustelnik w Proniunach. Wilno. 1860", "Nowe Pametniki Kwestarza. Wilno. 1862", "Dworki na Antokoly. Wilno. 1872", "Dwie Konwersacye. Wilno. 1972", "Drugi Pustelnik w Proniunach. Wilno. 1877", "Pametniki Kwestarza, Warszawa. 1929", "Pametniki Kwestarza, Krakow. 2003". Каля ўваходу на тэрыторыю раённых электрычных сетак па вуліцы Вальнца стаіць камень-

крэсла Ігната Ходзькі. На вуліцы імя І. Ходзькі знаходзіцца шыльда ў гонар пісьменніка. Насупраць гарадскога парку знаходзіцца камень-валун, празваны "Лысінай Паца". Легенду аб гэтым камяні яскрава апісаў Ходзька ў сваёй апавесці "Берагі Віліі": "Паводле падання, над самай Віліяй стаяў маёнтак пана Паца, вілейскага старосты. Насупраць маёнтка ў рацэ быў вялікі камень, які толькі аграмадны свой лоб, лысы і цвёрды, трымаў над вадай, як бы рыхтуючыся разбіццю судны, што праплывалі тут. Пакуль вясной вада была высокай, то ні каменя над вадай, ні Паца ў акне не было відаць... Але як толькі сонейка пачынала прыграваць, Пац тут жа ачыняў акно і цэлы

гзень ад няма чаго рабіць глядзеў на раку і на далёкія лясы. Камень таксама высоўваў свой лоб з-пад вады... Так што, хто ў гэты час старосту Паца, ці камень бачыў, заўжды крычалі: "Пац лысіну паказай!" — і клялі яго бязбожна".

3. Маёнтак Дзевятні (сёння куток каля вёскі Навасады Вілейскага раёна). Ад маёнтка Дзевятні да нашага часу нічога не захавалася. Уяўленне аб ім даюць замалеўкі мастака Напалеона Орды. Дом быў пакрыты высокім чатырохсхільным дахам. На ганку стаялі калоны. Унутры жылыя пакоі былі аздоблены лакаванымі панелямі. Вярхі сцен абабіты матэрыяламі розных колераў. Сцены ўпрыгожвалі разнастайныя карціны. Злева ад дома размяшчаўся лямус, выкананы ў двух узроўнях. Там знаходзіліся спальня і працоўны кабінет Ігната Ходзькі. Перад будынкам маёнтка месцілася вялікая сажалка, а за імі — бярозавы гай. У 2006 годзе да памятнага знака (усталяваны на год раней) была прыкладжана шыльда з выявай зніклага маёнтка.

У Дзевятнях пісьменнік правёў бальшыню свайго жыцця (1800 — 1861). Тут у дзяцінстве бываў будучы перакладчык на еўрапейскія мовы персідскай паэзіі Аляксандр Ходзька і яго родны брат, вядомы геадэзіст Юзаф. Значна пазней тут Ян Ходзька пісаў і дэкламаваў свае псеўдакласічныя трагедыі. Не раз гасцявалі ў Дзевят-

нях Адам Міцкевіч і Уладзіслаў Сыракомля, Юліан Корсак і Адам Кіркор... У садзе на галінах бярозы размяшчалася альтанка. Апошняя насіла назву "Helikon" (гара ў Грэцыі, дзе паводле міфаў жыў Аполон і ягоныя музы). Эдвард Адынец нават напісаў верш "Helikon", прысвечаны альтанцы:

Хоць бы забраўся куды найвышэй, Верхавіна Манблана ў хмарах тоне, Не адчуў бы неба бліжэй, Як на тваім Геліконе!

Не шкадуі працы, мой Ігнацы, Вешчую лютню вазьмі ў далоні,

Чалавек часта імкнецца пабываць у далёкіх краінах, не заўважаючы прыгожага і ўнікальнага на роднай зямлі, зямлі Бацькаўшчыны. Панямонне, успетае многімі пісьменнікамі, намаляванае многімі прафесіяналамі і аматарамі пэндзля, чакае да сябе ў госці добрых і верных сяброў. Ніхто не можа застацца абыякавым да непаўторнасці і велічы Нёмана-бацькохны і яго шматлікіх дзетак-прытокаў: Вілія з Ашмянкай, Бярэзіна, Гаўя, Дзітва, Лебя-

— палацава-замкавы комплекс XVI — XVIII стст. у мястэчку Мір, які аднесены ЮНЕСКА да вышэйшай катэгорыі помнікаў сусветнай культуры. У Міры нарадзіліся і вядомыя людзі — філосаф XVIII ст. С. Майман, філосаф XIX ст. Ф. Бохвіц, акцёр, народны артыст А. Ільскі. Здаўна вядома гэтае мястэчка ў свеце і як цэнтр па вырабе кафлі і паліванага посуду. У Карэлічах многія турысты з задавальненнем наведаюць краязнаўчы музей "Зямля

Сцяжынамі Гродзеншчыны

да, Котра, Уша, Сэрвач, Моўчадзь, Шчара, Зальвянка, Рось, Свіслач... На гродзенскай зямлі буйныя лясныя масівы — Налібоцкая, Ліпчанская, Графская і часткова Белавежская (якая расшэніем ЮНЕСКА ўключана ў спіс сусветнай спадчыны) пушчы.

Тут дзейнічаюць 15 музеяў, найбольш значныя — Гродзенскі гісторыка-археалагічны, Беларуска-гісторыі гісторыі рэлігіі — адзіны на Беларусі, Гудзевіцкі літаратурна-краязнаўчы музей (Мастоўскі раён), дамы-музеі Максіма Багдановіча і Элізы Ажэшкі. У Гродне пахавана і маці аўтара неўміручага "Вянка" — М. А. Багдановіч-Мякота. А сама гісторыя Гродна пачынаецца ад невялікага паселішча славыя, якое ўзнікла ў канцы X ст. на высокім беразе Нёмана пры ўпадзенні ў яго ракі Гараднічанкі. Далёка па-за межамі абласнога цэнтра вядома і Гродзенская бібліятэка, якая носіць імя легендарнага чалавека — Яфіма Карскага. Тут месціцца і заалагічны парк — старэйшы на Беларусі. Тут праводзіцца шматлікія фестывалі: фартэпійнай і тэатральнай музыкі, нацыянальных свят і абрадаў, гітарнай музыкі "Спявае над Гроднам гітара", беларускай эстраднай песні "Песні над Нёманам". А сапраўднай візітнай карткай Панямоння стаў Усебеларускі фестываль нацыянальных культур. У Гродне пастаўлены помнікі Э. Ажэшцы, Вітаўту Вялікаму, Янку Купалу, А. Тызенгаўзу; памятныя знакі Давыду Гарадзенскаму ў гонар 850-годдзя Гродна, 580-годдзя Грунвальскай бітвы.

У вёсцы Мураваная Ашмянскага раёна каля 1530 года ваявода Полацкі Мікалай Дарагастайскі заснаваў друкарню, якая дасягнула свайго росквіту ў пачатку XVII ст. пры яго сьне Мікалаю Крыштофе, аўтары першай у Рэчы Паспалітай працы па анатоміі і фізіялогіі каня "Тішка". Дарэчы, праца і была выдадзена ў гэтай друкарні. Сёння тут можна ўбачыць яе падвал, цокаль, сцены верхняга паверха будынка, якія часткова захаваліся да нашых дзён. А ў вёсачцы Жупраны пахаваны першы нацыянальны паэт Беларусі Францішак Багушэвіч — тут яму пастаўлены помнік. У Ашмянах з 1952 г. працуе краязнаўчы музей, названы імем гэтага знакамітага паэта, празаіка і публіцыста XIX ст.

У Вялікай Бераставіцы захавалася помнік архітэктуры — касцёл Візітацыі Дзевы Марыі XVII ст., у якім быў абраз, намаляваны Ф. Смуглевічам. У вёсцы Гайцонішкі Воранаўскага раёна захавалася помнік архітэктуры — капліца 1614 г. і дом-крэпасць 1613 г. З вёскі Ясянцы паходзіў адзін з першых даследчыкаў раслін Беларусі канца XVII— пачатку XIX ст. С. Юндзіл, які пахаваны ў тутэйшай вёсачцы Нача.

У вёсцы Дварэц Дзятлаўскага раёна стаяць вадзяны млын канца XIX — пачатку XX ст., касцёл Цела Господняга 1904 г. і Пакроўская царква пачатку XX ст. У Дзятлаве пастаўлены помнік І. Ю. Філідовічу, які ў Вяліку Айчынную вайну паўтарыў подзвіг І. Сусаніна.

У Іўеўскім раёне захавалася Мікалаеўскі касцёл 1529 г. і руіны замка XV — XVI стст. у вёсцы Геранёны.

У Карэліцкім раёне захавалася ўнікальны помнік архітэктуры

і людзі". Вёска Мядзвядка — малая радзіма геолога, натураліста, нацыянальнага героя Чылі XIX ст. І. Дамейкі.

У вёсцы Бердаўка Лідскага раёна працуе музей гісторыі і прыроды, у вёсцы Дзітва — музей этнаграфіі, у вёсцы Крупава — музей І. Дамейкі. У вёсцы Гарні яшчэ ў 1881 годзе быў закладзены вельмі прыгожы парк. Вёска Збялыя далёка па-за межамі Панямоння вядома як цэнтр мастацкага ручнога ткацтва. У Лідзе захавалася замак XIV ст.

У Мастоўскім раёне захавалася для нашчадкаў касцёл Ганны 1782 г. у вёсцы Лунна, а таксама касцёл 1740 г. у вёсцы Струбніца.

Наваградскі раён на ўвесь свет уславіў сьлыныя паэт Адам Міцкевіч. У Наваградку ў 1794 — 1834 гг. дзейнічала школа, якую ў 1815 г. і скончыў А. Міцкевіч, а таксама Я. Чачот. У 1924 — 31 гг. на Малым замку быў насыпаны Курган Бессмяротнасці ў гонар А. Міцкевіча, а ў 1938 г. адкрыты яго Дом-музей. Дарэчы, гэты музей стаіць на месцы хаты яго бацькоў. А ў 30-я гг. XX ст. быў тут створаны парк, які паводле свайго дэнаралагічнага складу стаў адным з самых багатых на Беларусі... У Свіцязянскім лясыцтве вас абавязкова зацікавіць дуб-трайнік. У мястэчку Любча разнастайныя экспанаты знаходзіцца ў народным музеі Любчанскага краю. Тут жа захаваліся рэшткі замка XVI — XVII стст. і Ільінская царква 1910 г. Вядомы далёка ў свеце Наваградск правядзеннем фестывалу сярэднявечнай культуры "Наваградскі замак". Тут пастаўлены помнікі Якубу Коласу, А. Міцкевічу; памятныя знакі каля гары Міндоўта і на Замкавай гары з выявай гарадскога герба XVI ст.

У Свіслачы пастаўлены помнікі К. Каліноўскаму і Р. Траўгуту. Захаваўся будынак гімназіі 1827 г. А мястэчка Поразава лічыцца адным з вядомых цэнтраў ганчарства.

У Слоніміскім раёне знаходзіцца дзеючы Жыровіцкі Свята-Успенскі мужчынскі манастыр — тут працуе Мінская духоўная акадэмія. У манастыры захоўваецца адна з самых вядомых святых — Жыровіцкі абраз Маці Божай, які лічыцца чудатворным. А ва Успенскім саборы манастыра захоўвалася Жыровіцкае Евангелле — айчыныны рукапісны помнік XV ст. У Слоніме дзейнічае беларускі драматычны тэатр. Яшчэ ў 1929 г. быў створаны краязнаўчы музей І. Стаброўскага.

У Смаргонскім раёне створаны літаратурна-мемуарыяльны музей-сядзіба Ф. Багушэвіча ў Кушлянах, дзе паэт жыў з 1898 г. Дзейнічае і музей-сядзіба М. Агінскага ў вёсцы Залессе. Прысвяціце вашу увагу Камень Багушэвіча з памятным надпісам "Памяці Мацяя Бурачка 1900 г." каля вёскі Кушляны. У гэтым горадзе праводзіцца і міжнародны конкурс камерных ансамбляў імя М. Агінскага. Захавалася ў Смаргоні і кальвінскі збор XVI ст. і капліца.

У вёсцы Мураванка Шчучынскага раёна знаходзіцца помнік абаронцага дойлідства царква-крэпасць 1524 г. А былы тутэйшы фальварак Пешчын — радзіма беларускай паэтэсы Цёткі, якая пахавана ў в. Стары Двор. У Шчучыне пастаўлены помнік гэтай легендарнай пісьменніцы-рэвалюцыянерцы.

Кастусь КАРНЯЛЮК

...Раскідала зярняты свае...
Слыў чылійцам вучоным Дамейка...
Дзе, якія гнёзды віе
Аж за трыдзевяць мораў
зямелька?..

(Васіль Зуёнак. "Раздарыла сыноў Беларусь...")

Хоць славу ты ён у Чылі, але і ў Крупаве не забылі

Пра гістарычныя мясціны Лідчыны можна пісаць бясконца.

Вялікім гонарам славіцца і вёска Крупава Лідскага раёна. Дакладней, свой гонар яна бярэ з суседняга мястэчка Заполле (на адлегласці 2 км).

Свой адметны жыццёвы перыяд пражыў тут гісторык, прафесар Ігнат Дамейка. Вядомы наш зямляк, як нацыянальны герой, больш у далёкай Чылі. Але нарадзіўся ён у 1802 годзе, 31 ліпеня, непадалёку ад Лідчыны — у маёнтку Мядзвядка Наваградскага павета (цяпер Дзятлаўскі раён) над ракой Ушой. Яго бацька — старшыня земскіх судаў, памёр рана (1809 г.) і пакінуў пяціга дзяцей сіротамі пад апекай маці і дзядзькоў. У 1812 годзе ў свае 10 год малы Ігнат напраўляецца вучыцца ў павятовую школу айцоў піяраў у Шчучын. Пасля ў 1816 годзе паступае ў Віленскі ўніверсітэт на факультэт фізічных і матэматычных навук. Тут ён займаецца філамацкай справай, далучаецца да студэнцкага таварыства "Звяз", дзе атрымаў мянушку Жэгота. Яго сябар Адам Міцкевіч, з якім тут і пазнаёміўся, нават пазней сваю першую паэму назваў "Жэгота" (пасля была зменена на назву "Пан Тадэвуш"). У ягоных "Дзяхах" адзін з герояў усё-такі носіць імя Жэгота.

Усе таварыствы мелі таемны характар і падпарадкоўвалі свае асветніцкія і выхавальныя мэты адзінай ідэі — дасягненне незалежнасці Радзімы. Па наваце аднаго з членаў таварыства, царскі чын падняў трывогу. Пачалася арышт. Арыштавалі і Ігната. Але па хадайніцтве дзядзькі ён быў вызвалены і высланы ў Жыбуртоўшчыну каля Дзятлава, а пасля — у дзядзькаў маёнтак Заполле. Пад наглядом паліцыі, пад хат-

нім арыштам, тут ён займаецца гаспадаркай, мае багатую бібліятэку. Прымае ўдзел у губеранскіх і павятовых сейміках. Не забывае і пра сваіх раскіданых па свеце сяброў — філаматаў і філарэтаў (Тамаш Зан, Юзэф Яжоўскі, Францішак Малейскі, Ян Чачот, Адам Міцкевіч), з якімі вядзе перапіску, ананімна піша ў "Віленскі дзённік" і інш.

Нагляд паліцыі быў не вельмі строгі, які толькі прытрымліваўся дзеля таго, каб усе гэтыя парушальнікі не займалі пасаду ў дзяржаўных службах. Ігнату Іпалітавічу даводзілася бываць у Мядзвядцы, у Сачыўках (каля Баранавіч), у Бальцэніках (мясціна стрычанай сястры Марылі з Верашчакаў), у Вільні. Спрабаваў паступіць на службу ў Інжынерны корпус у Варшаве. У 1830 годзе да яго прыходзіць звестка, што ў Варшаве збіраецца паўстанцае войска.

"Апошні раз, на змярканні вярнуўся ў Заполле (...). Якой была гэтая апошняя мая ноч у Заполлі, вядома толькі Пану Богу. Упарадкаваў наспех гаспадарскія рэзарты і паперы, кніжкі на гару, пад страху занеслі. На хвіліну задрамаў (...). Пацалаваў родную зямлю; устаў жвава і ахвотна, падперазаў шаблю, лёгка ўскочыў на майго Каштана і з Панам Богам!" (З дзённіка І. Дамейкі (1831 — 1838 гг.). З рукапісу выдаў Юзэф Трацяк, Кракаў. 1908 г., с. 16 — 18).

Пакінуўшы Заполле, ён шмат дзе пабываў. У Францыі Ігнат сустракаецца з Адамам Міцкевічам, разам яны становяцца сябрамі парыжскага Таварыства Літоўскага і Рускіх зямель. Пасля Да-

меяка перайшоў у Таварыства навуковай дапамогі, мэтай якога было палігэзненне вучобы польскай эміграцыйнай моладзі. Сам набывае веды ў Парыжскай горнай школе, вучыцца (з 23 жніўня 1835 года), атрымаўшы дыплом інжынера-гарняка (1 жніўня 1837 года). Стварае карты прыроды Польшчы. Перад выездам з Францыі ў далёкую Чылі ў якасці выкладчыка хіміі і мінералогіі ва ўніверсітэце ў горадзе Какімбо (сюды заключыў кантракт на шэсць гадоў), свае дакументы ён перадае А. Міцкевічу. Яны спадзяваліся, што праз 6 год убачацца зноў у родных мясцінах. Так і развіталіся гэтыя самыя блізкія сябры. Канечне, паміж імі влася перапіска. Міцкевіч даслаў яму навіны, кнігі, пісаў пра сваё цяжкае становішча.

У Чылі Ігнат Дамейка становіцца знакамітым навукоўцам: міне-ролагам, этнографам, гуманістам,

геолагам, даследчыкам радовішчаў карысных выкапняў. Да таго ж ён — рэарганізатар вышэйшай асветы Рэспублікі Чылі; рэктар універсітэта ў Сант'яга. Ён выдаў мноства навуковых прац. Па ягоных кнігах вучацца студэнты далёкага замежжа. Ён — нацыянальны герой Чылі...

У 1884 годзе ён прыязджаў на сваю Радзіму — у Мядзвядку. Тут

фагасце, порт Пуэры дэ Дамейка. Яго імя носіць вуліцы ў Сант'яга, Ла Сарэне і Вальдзівіі, а таксама радовішчы салетры ў пустыні Атакама. Адзін з адкрытых ім мінералаў (арыянад медзі) названы дамейкітам, дзве акамунеласці — Nautilus domeykus і Ammonites domeykanus, кветка — Viola domeykiana, інш. Выдадзена і перакладзена мноства навуковых прац.

1 верасня 1995 года ў Крупаўскай сярэдняй школе (на Лідчыне) быў адкрыты музей у гонар нацыянальнага героя Чылі, падрыхтаваны варшаўскім геалагічным музеем Польскай акадэміі навук, ініцыятарам якога быў Аляксандр Кольшэка (старшыня Таварыства польскай культуры на Лідчыне). І ў гэты дзень у вёсцы Заполле быў устаноўлены абеліск з памятнай дошкай пры фінансавай дапамозе польскага міністэрства культуры і мастацтва. Па ініцыятыве жыхараў Крупава была зменена назва цэнтральнай вуліцы вёскі Лідская на вуліцу імя І. Дамейкі.

Праз сем год тут адбылася таксама вялікая імпрэза. Па рашэнні ЮНЕСКА 2002 год быў аб'яўлены годам Ігната Дамейкі. У верасні 2006-га насупраць школьных сценаў усталяваны памятны знак — адшліфаваны валун з замацаваным на ім барэльефам І. Дамейкі, створаны рукамі лідскага скульптара і мастака Рычарда Грушы. На той падзеі прысутнічалі нашчадкі земляка, якія прыбылі з Чылі, Нарвегіі, ЗША, Аўстраліі, а яшчэ 150 дэлегатаў з Беларусі, Літвы, Польшчы.

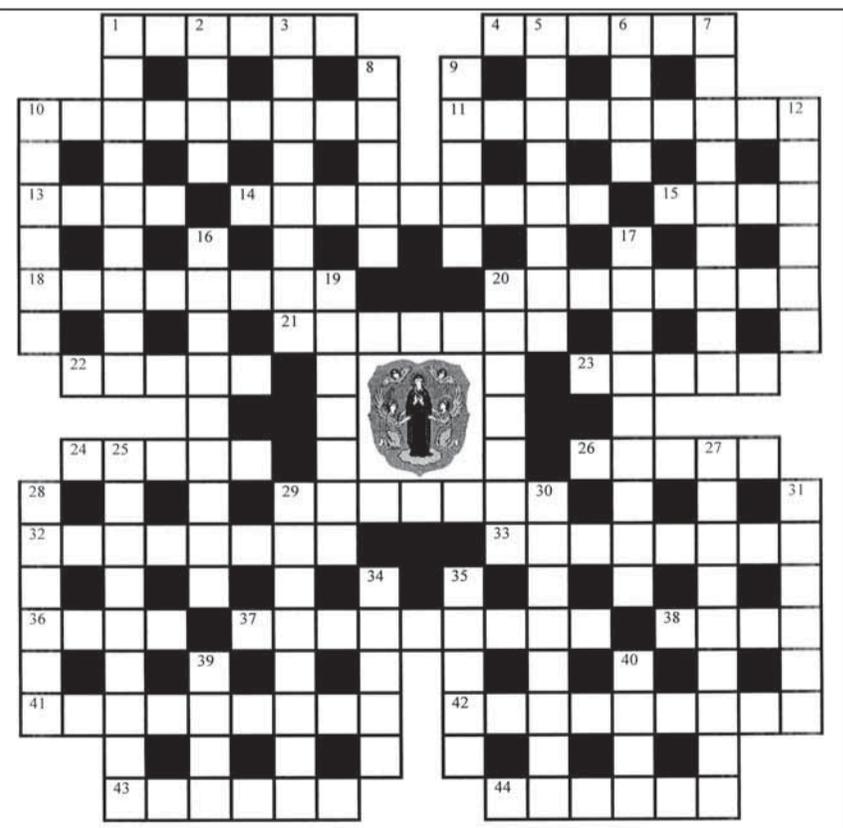
Вельмі многа захоўваецца гістарычных матэрыялаў у Крупаўскім музеі, якія з кожным годам дапаўняюцца рознымі цікавымі дэдакцівамі і інфармацыяй. "У школе заўсёды адчынены дзверы музея для тых, хто цікавіцца гістарычным мінулым нацыянальнага героя Чылі", — гаворыць дырэктар гэтай навучальнай установы, якая носіць імя гэтага вучонага, Іван Гівойна.

І да гэтай пары не забываюць нашага славутага дзеяча. Абавязкова падарожнікі, турысты як з Беларусі, так і з замежжа прыпыняюцца каля Крупаўскай СШ, цікавіцца гісторыяй земляка. І. Дамейка пакінуў пасля сябе глыбокі адбтак складанага жыцця, які будзе жыць у нашых душах.

Алесь ХІПРУН

На здымках: абеліск з памятнай дошкай, устаноўлены ў Заполлі; замежныя госці.

Крыжаванка

Правільныя адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 18 за 4 мая 2007 года

Па гарызанталі: 6. Драма. 7. "Свяці". 8. Арагон. 10. "Дуб". 11. "Заручыны". 12. Якімовіч. 15. Ігнат. 17. Вішнева. 18. "Думка". 22. Купаліяна. 23. Захарэвіч. 24. Паэма. 26. "Моладзі". 28. Уклад. 32. "Спадчына". 33. "Беларусь". 34. Вяз. 37. Няшота. 38. "Устань". 39. "Араты".

Па вертыкалі: 1. Кацярына. 2. "Адзін". 3. Барадулін. 4. Запад. 5. Бабарэка. 7. "Сёмуха". 9. "Нікому". 13. Сіпакоў. 14. "Звяздзе". 16. "Груша". 19. Кніга. 20. "ЛіМ". 21. "Бай". 25. Модзін. 27. "Арлянтам". 29. Корань. 30. Знаходка. 31. Генетыка. 35. Ракаў. 36. "Мужык".

Па гарызанталі:

1. Крытык, літаратуразнаўца. Удзельніца Вялікай Айчыннай вайны, адна з аўтараў працы "Гісторыя беларускай савецкай літаратуры" і інш. 4. Смалісты кавалак дрэва. 10. Фабрыка, якая дзейнічае з 1931 г., салодкая прадукцыя якой карыстаецца вялікім попытам у краіне і за яе межамі. 11. Машына для язды. З'явілася на вуліцах Мінска ў канцы XIX ст. 13. Балет кампазітара Я. Глебава, лібрэта Я. Рамановіча. 14. Выбарны адміністрацыйны і судовы орган Мінска ў часы ВКЛ. 15. Спосаб бегу каня. 18. Папулярны міжнародны кінафестываль, які штогод праводзіцца ўвосень ў Мінску. 20. Штомесячны грамадска-палітычны часопіс, які выдаваўся ў Мінску на беларускай мове ў 1923 — 32 гг. 21. Герой Савецкага Саюза, адзін з арганізатараў і кіраўнікоў партызанскага руху ў гады Вялікай Айчыннай вайны, ураджэнец Лагойшчыны. У Мінску яго імем названа вуліца. 22. Сусветна вядомы беларускі і французскі мастак, ураджэнец г. Віцебска, 120-годдзе з дня нараджэння якога спаўняецца сёлета ў ліпені. 23. Спецыяльная вайсковая група. 24. Пабудова паэтычнага слова, яго эмацыянальная афарбоўка. 26. "Чырвоная..." Маладзёжная газета, якая выдаецца з 1921 г. на беларускай мове. 29. Прызак, драматург, крытык. Ураджэнец г. Мінска. Аўтар шматлікіх апавяданняў, п'ес і інш. Кампазітарам М. Аладавым на яго верш "Мы дзеці сонца і машыны" напісана музыка. 32. Прыбор для ўзбагачэння паветра азолам. 33. Прызак, крытык, літаратуразнаўца, аўтар кнігі "Хатынская аповесць" і інш. Сёлета — 80 год з дня яго нараджэння. 36. Імя першага мінскага князя, сына Усяслава Полацкага. 37. Назва вёскі, якая існавала на месцы сённяшняй плошчы імя Я. Коласа. 38. Бог кахання. Яго скульптура з лебедзем упрыгожвае фантан у цэнтры Мінска, які быў узведзены ў 1874 г. 41. Прызак, паэт. Аўтар паэмы "Брагін", трылогіі "Іду ў жыццё". Сёлета — 100 год з дня яго нараджэння. 42. Так у народзе ў дарэвалюцыйным Мінску называлі грошы царскай Расіі. 43. Беларускі спартсмен (фехтаванне на шаблях), шматразовы чэмпіён свету, чэмпіён XIX, XXI і XXII Алімпійскіх гульняў. 44. Фігурная лінейка.

Па вертыкалі:

1. Невялікі твор гумарыстычнага характару. 2. Гаспадарчая пабудова для захоўвання сена, саломы. 3. Гарэза, свавольнік (разм.). 5. Народны артыст БССР і СССР, з 1952 г. — артыст

тэатра імя Я. Купалы. Выканаўца роляў: Кубас ("Прымакі" Я. Купалы), Дарвідошка ("У пушчах Палесся" Я. Коласа) і інш. Сёлета — 105 год з дня яго нараджэння. 6. Беларускі мастак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Ураджэнка г. Мінска. Аўтар аплікацый мадэляў адзення. Сёлета — 50 год з дня яе нараджэння. 7. Жаночы вакальны квартэт пры Беларускай дзяржаўнай філармоніі, які існаваў у 1966 — 87 гг. 8. Краіна, якая па велічыні тавараабароту з Мінскам займае першае месца. 9. Ансамбль народнай музыкі пры Беларускай дзяржаўнай філармоніі. 10. Імя жанчыны-рэвалюцыянеркі XIX стагоддзя, кампазітара, піяністкі, дачкі В. Дуніна-Марцінкевіча. Сёлета — 170 год з дня яе нараджэння. 12. Драматург, сааўтар п'есы "Алазанская даліна". У 1961 — 64 гг. працаваў дырэктарам кінастудыі "Беларусьфільм". 16. Прызак, ураджэнец г. Мінска. Аўтар зборніка апавяданняў для дзяцей "Аднагодкі", аповесці "У Баркоўскай пушчы" і інш. 17. Мімічны спектакль без слоў. 19. Герой Савецкага Саюза, генерал-маёр, ураджэнец Бешанковіцкага раёна. Вызначыўся ў баях пад Масквой, дзе і загінуў. У Мінску яго імем названа вуліца. 20. Герой Савецкага Саюза, лётчык. У часы Вялікай Айчыннай вайны зрабіў 112 баявых вылетаў. Ураджэнец Кармянскага раёна. 25. Від транспарту, які з'явіўся ў Мінску ў 1952 г., працягласць маршрутаў якога зараз складае больш за 500 км. 27. Прызак, літаратуразнаўца. Аўтар зборніка апавяданняў "Таполі юнацтва", манаграфій, прысвечаных творчасці Я. Купалы і Я. Коласа і інш. 28. Буйное дзяржаўнае сельскагаспадарчае прадпрыемства. 29. Назва вул. К. Маркса ў Мінску з 1866 па 1870 гг., з 1870 г. — вул. Падогорная. 30. "... і выхаванне". Назва выдавецтва і часопіса. 31. Спартсмен-гімнаст, 14-кратны чэмпіён свету ў мнагабор'ці, чэмпіён XXV Алімпійскіх гульняў. Ураджэнец г. Мінска. 34. Урачыстае шэсце войск, якое адбылося ў Мінску 16 ліпеня 1944 г. у гонар вызвалення горада ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. 35. Від гарадскога транспарту, які пачаў дзейнічаць у Мінску з 1892 г., калі губернатарам горада быў К. Чапскі. 39. Адметная рыса чаго-небудзь (перан.). 40. Выдатны мастак, кампазітар, пісьменнік. Сёлета — 200 годдзе з дня яго нараджэння. Аўтар серыі малюнкаў з краявідамі розных мясцін Беларусі, у тым ліку і Міншчыны.

Склаў Лявонцій ЦЕЛЕШ, г. Дзяржынск

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Валерый **ПІНЧУК**
(адказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАУЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аддзелы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ"
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856
Наклад 3581
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
13.06.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 3151

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 486005

Фальшывая валюта як... помнік увішнасці

манет з "доўгім" крыжам з'явіліся манеты з "кароткім" крыжам, каля якога размяшчаліся адна ці чатыры кропкі. Пасля штэмпель, на якім у свой час перарэзалі "Ш" на "С", быў заменены штэмпелем з "кароткім" крыжам і чатырма кропкамі (мал. 2). Аднак і зламаны штэмпель таксама скарыстоўваўся фальшываманетчыкамі — для чаканкі манет меншага наміналу, артыгаў (манеты, у дыяметры меншыя за сантыметр, былі разменным наміналам шылінгаў). Якраз іх мне і пашанцавала набыць. У працэсе іх вывучэння высветлілася, што для іх чаканкі выкарыстоўваўся той самы штэмпель для полацкіх "шылінгаў", дзе "Ш" была перарэзана на "С" (мал. 3). Прычым усе пяць манет чаканены адным фрагментам згаданага штэмпеля. Такім чынам, палачанам удалося прыстасаваць зламаны штэмпель для чаканкі манет меншага памеру, што, між іншым, паграбавала высокага майстэрства. Полацкія артыгі — сведчанне таго размаху, з якім была пастаўлена справа ў мясцовых фальшываманетчыкаў: іх прадукцыя прызначалася не толькі для тутэйшага рынку, але і для экспарту ў Лівонію, бо на беларускім рынку XVI стагоддзя артыгі былі нязвыклым наміналам, у адрозненне ад шырока распаўсюджаных шылінгаў.

Словам, фальшывыя манеты, чаканеныя ў Полацку ў сярэдзіне XVI стагоддзя, сёння сапраўды помнік прыкладнага мастацтва, які з'яўляецца сведчаннем не толькі развітых і шматгранных стасункаў палачан з еўрапейскімі краінамі — але і прадпрымальніцкай увішнасці ды майстравітасці нашых продкаў.

Усевалад ЮРГЕНСОН

Не так даўно мне пашчасціла набыць для сваёй калекцыі... пяць фальшывых манет. Фальшываманецтва існавала з моманту з'яўлення грошай. Не абышло яно і нашы землі. З канца XV да сярэдзіны XVI стагоддзя ў Полацку, напрыклад, падрабляліся манеты суседняй Лівоніі, бо яе шылінгі адыгрывалі ў Вялікім княстве Літоўскім тую ж ролю, што сёння еўра ці долары, іначэй кажучы, былі адной з найбольш папулярных замежных валют.

Таму ўлады Лівоніі прымалі меры перасцярогі. Вядомая грамата (датаваная 25 студзеня 1493 года), якую Вялікі магістр Лівонскага Ордэна Еган III Фрайтаг фон Ларынгховен накіраваў магістру горада Рэвеля (сучасны Талін): "...нейкія рускія прыехалі ў Рыгу з Полацка, маючы пры сабе фальшывыя манеты, чаканеныя па ўзоры вендэнскіх...". У Рызе схопілі аднаго з кантрабандыстаў, які прызнаўся, што падобных манет выштукавана ў Полацку паўласты (каля тоны).

На працягу двух гадоў у Лівоніі лавілі і каралі смерцю фальшываманетчыкаў-"клепачоў", якія распаўсюджвалі прадукцыю падпольнага полацкага манетнага двара. Аднак і гэта не дапамагло скасаваць добра пастаўленую вытворчасць, пра што сведчаць больш познія полацкія падробкі рэвельскіх шылінгаў.

Дзесяць год таму ў Полацку быў знойдзены незвычайны скарб — 27 манет, усе фальшывыя. То былі вырабы полацкіх фальшываманетчыкаў сярэдзіны XVI стагоддзя, манеты, якія пераймалі дызайн рэвельскіх. Сёння яны — унікальны помнік культуры і гісторыі, здольны паспрыяць разгадцы не адной таямніцы мінулага.

Пасля ўважлівага вывучэння полацкіх шылінгаў выявіліся цікавыя падрабязнасці. Мяркуючы па ўсім, гэтыя манеты чаканіліся паміж 1540 і 1550 гадамі. Штэмпелі манет выразаліся ўручную. Цікава, што частка штэмпеляў выраблена з надзвычайнай дакладнасцю. Гэта сведчыць пра вялікую цярп-

лівасць рэзчыка, які стараўся да драбніц скапіраваць сапраўдныя грошы, у той час як іншыя манеты выразаны відавочна "нехайна", па прынцыпе "і так добра". Акрамя таго, на прыкладзе полацкага скарбу відно, як змяняліся розныя штэмпелі. Спачатку былі выпушчаны манеты з крыжам і надпісам АШШVНADNX на адным баку, і "доўгім" крыжам з надпісамі МОНЕТА REVALIE ці MAGISTRI LIVONIE на другім. Пазней фальшываманетчыкі "палепшылі" адзін са штэмпеляў, выправіўшы адну з літар "Ш" на "С" (мал. 1).

З цягам часу прадукцыя полацкіх "клепачоў" стала больш разнастайнай. Акрамя

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" выпускае ў свет гэтыя кніжкі — вельмі розныя па змесце, але чуючы аформленыя і паліграфічна выкананыя.

І змястоўна, і якасна

Першая — маляўніча ілюстраваны, прызначаны для шырокага кола чытачоў фотаальбом "Белавежская пушча". У кнізе шырока прадстаўлены жывёльны ды раслінны свет нашага знакамітага біясфернага заказніка — Дзяржаўнага Нацыянальнага парку "Белавежская пушча". Шмат цікавага можна даведацца з кнігі пра царскія паляванні, рэзідэнцыю Дзеда Мароза, гісторыю заказніка. Ад здымкаў, якія зрабілі для фотаальбома Пётр Кастрома,

Канстанцін Дробаў, Мікалай Шарай, цяжка адарваць погляда. **Аб'ём выдання — 160 старонак, на рускай, англійскай і беларускай мовах, кошт — 20 618 рублёў.**

Другая кніга — "Охота на палача". Аўтары — В. Селяменеў і В. Шымолін — пры яе стварэнні шырока выкарыстоўвалі архіўныя дакументы, тым больш, што адзін з аўтараў — дырэктар Нацыянальнага дзяржаўнага архіва Рэспублікі Беларусь.

Гісторыю ствараюць людзі, але вельмі крыўдна, калі факты фальсіфіцыруюцца і ісціна такім чынам губляецца. Менавіта ў гэтай кнізе праўдзіва і з вялікай дакладнасцю рэканструюваны старонкі гісторыі, у прыватнасці, уводзяцца новыя падрабязнасці і дэталі пра выканаўцаў смяротнага прысуду кату беларускага народа — Вільгельму Кубэ.

Аб'ём выдання — 288 старонак, на рускай мове, кошт — 15505 рублёў.

Без гандлёвай нацэнкі кнігі можна набыць па адрасе: г. Мінск, вул.Захарова, 19, РВУ "Літаратура і Мастацтва", а таксама зрабіць заяўкі на іх на тэл. 284-79-65.

Ідзе падпіска на II паўгоддзе

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 5400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Льготная падпіска для настаўнікаў:

1 месяц — 4000 руб.
Падпісны індэкс — 63815

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 6960 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Льготная падпіска:

1 месяц — 5640 руб.
Падпісны індэкс — 63880

ЛІТАРАТУРА
І МАСТАЦТВА

